

วิถี

เมืองยั่งยืน

เข้าเฝ้ารับพระราชทานถ้วยรางวัลชนะเลิศเทศบาลนำอยู่อย่างยั่งยืนยอดเยี่ยมระดับประเทศ เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2558

คำนำ

แนวคิดในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนได้รับการยอมรับว่าเป็นการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่การสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไปพร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม หลายประเทศได้นำแนวคิดดังกล่าวไปใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนา ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วยเช่นกัน โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้นำแนวคิดดังกล่าวมาแปลงให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในระดับท้องถิ่น ภายใต้การดำเนินงาน “เมืองน่าอยู่” ตั้งแต่ปี 2547 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วม สู่การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) และยังคงเป็นแนวคิดหลักของการพัฒนาประเทศไทย ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ในพันธกิจของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นเวลากว่า 10 ปีแล้ว ที่ได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่อย่างยั่งยืน โดยทำงานร่วมกับสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ในการส่งเสริมบทบาทและศักยภาพ

ของเทศบาลด้านการพัฒนาเมืองผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะการพัฒนาเกษตรและตัวชี้วัดเมืองน่าอยู่ เพื่อเป็นกรอบในการทำงานให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้นำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย วางแผนและประเมินผลการพัฒนาเมืองด้วยตนเอง พร้อมจัดการประเมินและเชิดชูเกียรติเทศบาลที่ได้รับรางวัล “เทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน และเทศบาลด้านสิ่งแวดล้อมยั่งยืน” ให้กลายเป็นต้นแบบแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้ที่สนใจ

หนังสือ “วิถีเมืองยั่งยืน” ได้รวบรวมแนวคิดในการจัดการเมืองของเทศบาลที่ได้รับการยกย่องว่ามีบริหารจัดการเมืองที่เป็นเลิศ นำเสนอผลสำเร็จที่เกิดขึ้นเชิงประจักษ์ รวมถึงกลยุทธ์และเคล็ดลับในการบริหารงาน จนนำไปสู่การเป็น “เมืองอยู่ดี คนมีสุข สิ่งแวดล้อมยั่งยืน เป็นเทศบาลแห่งการเรียนรู้และมีการบริหารจัดการที่ดี” โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสาระในหนังสือเล่มนี้จะเป็นสื่อกลางในการจุดประกาย ถ่ายทอดแนวคิด และวิธีปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเมืองไปสู่ความน่าอยู่อย่างยั่งยืน ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนที่จะช่วยกันสร้างสรรค์เมืองให้น่าอยู่ตามบริบทที่ทุกคนสามารถทำได้ เพื่อเมืองไทยน่าอยู่อย่างยั่งยืนในที่สุด

สารบัญ

บทนำ	4
เทศบาลนครอุดรธานี	8
เทศบาลตำบลเวียงเทิง	18
เทศบาลตำบลเชียงเคี่ยน	28
เทศบาลนครเชียงราย	38
เทศบาลตำบลฉม้น	48
เทศบาลตำบลบ้านสาง	56
เทศบาลเมืองตากลี	68
เทศบาลเมืองพนัสนิคม	78
เทศบาลตำบลเรณูนคร	90
เทศบาลนครภูเก็ต	102
เทศบาลเมืองพิจิตร	112
เทศบาลตำบลหนองเต็ง	122
เทศบาลตำบลเกาะคา	134
เทศบาลเมืองกระบี่	144

บทนำ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้นำแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” จากกระแสโลกสู่การปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรมในระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ภายใต้อาณาจักร “การพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน” โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืนด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้บูรณาการการดำเนินงานตามกรอบและทิศทางที่กำหนดในวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก ค.ศ. 2030 กล่าวคือ การรักษาและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ โดยการมีรูปแบบการผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการเกิดของเสีย การอนุรักษ์และใช้

ประโยชน์จากมหาสมุทรและทะเล การปกป้องและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้อย่างยั่งยืนและหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การบริหารจัดการเมืองอย่างยั่งยืนลดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น ร่วมกับกรอบวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2030 ยุทธศาสตร์ C2 เมืองที่มีความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 โดยมีกระบวนการ ดังนี้

1. สร้างการมีส่วนร่วมและพลังภาคี

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมพลังภาคี เครือข่ายในพื้นที่ให้เกิดกระบวนการจัดการ สิ่งแวดล้อมตามลักษณะเมือง โดยการใช้ แผนปฏิบัติการท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ

ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพให้ อปท. ดำเนิน กิจกรรมตามเกณฑ์ชี้วัดเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

สรุปบทเรียน พัฒนารูปแบบขององค์ความรู้

ขยายเครือข่ายการดำเนิน

2. พัฒนาเครื่องมือและกลไกการพัฒนา เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

พัฒนาเกณฑ์ชี้วัดเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ และแนวทางในการพัฒนาประเมิน และวิเคราะห์สถานการณ์ท้องถิ่น สำหรับการพัฒนาและยกระดับ สู่มาตรฐาน

สร้างกลไกและส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อน เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืนในจังหวัด

3. ยกระดับเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน สู่อาเซียน

พัฒนาและยกระดับการดำเนินงาน ต่อยอดกิจกรรม ให้เป็นเมืองต้นแบบที่มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมเทียบเท่า มาตรฐานสากล

พัฒนาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

กระบวนการดำเนินงาน เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

พัฒนาการของการดำเนินงานตามกรอบวาระการพัฒนาจาก ระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ สู่ระดับท้องถิ่น

พ.ศ.2547

- พัฒนาศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการนำร่อง 3 แห่ง
- พัฒนาตัวชี้วัดเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน พร้อมจัดการประเมินเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืนควบคู่กันไป เพื่อให้เทศบาลนำตัวชี้วัดที่ได้พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นเครื่องมือ ในการติดตามประเมินผลการพัฒนาและบริหารจัดการเมือง ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งการกำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาเมือง

พ.ศ.2550

- ขยายเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มเติม รวมจำนวน 23 แห่ง
- โครงการ “ประเมินเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน” ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานถ้วยรางวัลสำหรับเทศบาลที่ได้รับรางวัล “ชนะเลิศ” เทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืนระดับประเทศ ทั้งในระดับเทศบาลใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก เพื่อมอบแก่เทศบาลที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน เพื่อเป็นขวัญกำลังใจและเป็นเกียรติประวัติอันสูงสุดแก่เทศบาลที่ได้รับรางวัลอย่างหาที่สุดมิได้

พ.ศ.2552

- ขยายเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มเติม รวมจำนวน 59 แห่ง
- โครงการ “ประเมินเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน” ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เข้าเฝ้ารับพระราชทานถ้วยรางวัลจากพระหัตถ์ ณ ศาลาดุสิดาลัยสวนจิตรลดา สำหรับเทศบาลที่ได้รับรางวัล “ชนะเลิศ” เทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืนระดับประเทศ ทั้งในระดับเทศบาลใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

พ.ศ. 2555

ขยายเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มเติม รวมจำนวน 105 แห่ง

โครงการ “ประเมินเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืน” ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เข้าเฝ้ารับพระราชทานถ้วยรางวัลจากพระหัตถ์ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา สำหรับเทศบาลที่ได้รับรางวัล “ชนะเลิศ” เทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืนระดับประเทศทั้งในระดับเทศบาลใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้เข้าร่วม “โครงการเมืองต้นแบบสิ่งแวดล้อมยั่งยืนอาเซียน” ร่วมกับ Japan – ASEAN Integration Fund (JAIF), ASEAN Secretariat และ Institute for Global Environmental Strategies

พ.ศ. 2557

ขยายเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มเติม รวมจำนวน 145 แห่ง

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้รับมอบหมายจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นหน่วยงานหลัก (National Focal Point) ของประเทศไทยในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมเมืองต้นแบบด้านสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในภูมิภาคอาเซียน หรือ ASEAN ESC Model Cities Programme โดยความร่วมมือกับ ASEAN Secretariat, Institute for Global Environmental Strategies (IGES) และ Japan – ASEAN Integration Fund (JAIF)

พ.ศ. 2560

ขยายเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มเติม รวมจำนวน 207 แห่ง

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้รับมอบหมายจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดสัมมนาระดับสูงเอเชียตะวันออกเฉียงที่ 8 (the 8th East Asia Summit High Level Seminar on Environmentally Sustainable Cities) ณ จังหวัดเชียงราย ระหว่างวันที่ 8 – 9 กุมภาพันธ์ 2560 ตามการประสานเชิญจากกระทรวงสิ่งแวดล้อม ประเทศญี่ปุ่น

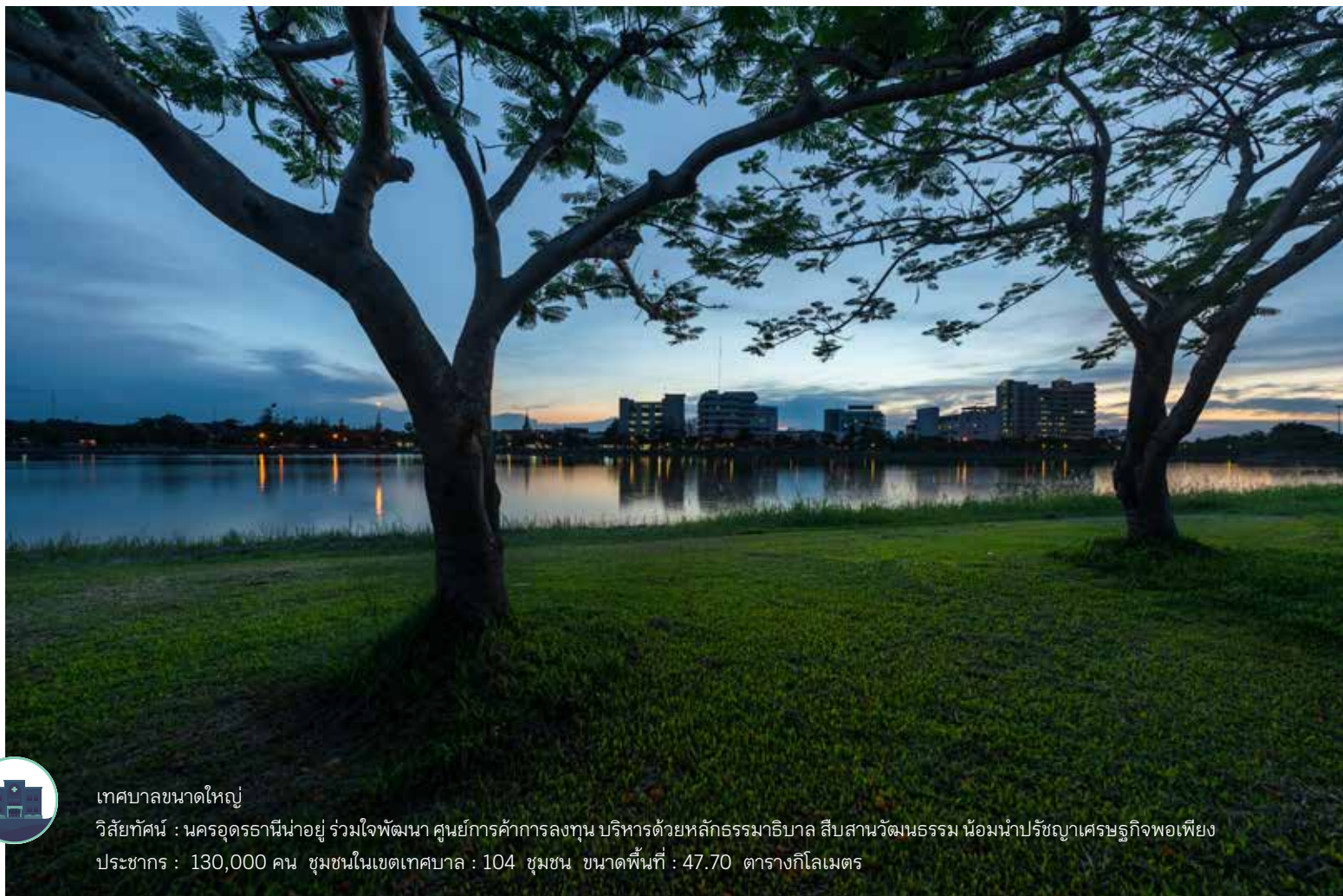
พ.ศ. 2561

ขยายเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มเติม รวมจำนวน 230 แห่ง

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2560 เห็นชอบในหลักการแนวทางการขับเคลื่อนเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน และให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พิจารณากำหนดกรอบแนวทางการขับเคลื่อนเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืนให้มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาเมืองสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนให้ครอบคลุมทั่วประเทศภายในปี 2563 (1 จังหวัด 1 เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน) โดยใช้กลไกภาครัฐในการขับเคลื่อน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

เทศบาลนคร อุดรธานี เมืองรอบทิศ

เทศบาลนครอุดรธานี เป็นเทศบาลขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในจังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นชุมทางที่เชื่อมต่อไปยังจังหวัดต่างๆ ได้แก่ หนองบัวลำภู สกลนคร เลย นครพนม และยังอยู่ไม่ไกลจากสะพานมิตรภาพไทย-ลาว จังหวัดหนองคาย ซึ่งสามารถเชื่อมต่อการเดินทางสู่ภูมิภาคอินโดจีนได้อย่างสะดวกรวดเร็ว อีกทั้งยังมีสนามบินที่ในขนาดพร้อมเปิดรับสายการบินจากต่างประเทศ ทั้งหมดนี้จึงทำให้ที่นี่กลายเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมในด้านเศรษฐกิจและการลงทุน โดยเฉพาะในเขตเทศบาลเมืองนครอุดรธานี ซึ่งเป็นแหล่งการค้า การลงทุนที่สำคัญของเมือง ประชาชนจากทั่วทุกสารทิศเข้ามาอาศัยทำมาหากินในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ในแต่ละวันเทศบาลนครอุดรธานีต้องบริหารจัดการเมืองเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนกว่า 180,000 – 200,000 คน (เป็นประชากรตามทะเบียนราษฎรเพียง 130,000 คน)

เทศบาลขนาดใหญ่

วิสัยทัศน์ : นครอุดรธานีน่าอยู่ ร่วมใจพัฒนา ศูนย์การค้าการลงทุน บริหารด้วยหลักธรรมาภิบาล สืบสานวัฒนธรรม น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ประชากร : 130,000 คน ชุมชนในเขตเทศบาล : 104 ชุมชน ขนาดพื้นที่ : 47.70 ตารางกิโลเมตร

คุณอิทธิพนธ์ ตรีวัฒนสุวรรณ นายกเทศมนตรี นครอุดรธานี เล่าถึงแนวคิดในการบริหารท้องถิ่น ขนาดใหญ่ว่า “เราต้องค้นหาปัจจัยภายนอกและปัจจัย ภายในที่มีผลกับการจัดการเมืองให้เจอ สำหรับผม ปัจจัยภายใน คือ ทีมงาน ต้องทำให้เขาเข้าใจแนวคิด และแนวทางในการบริหารเมือง ถ้าเราตั้งเป้าไปที่การ เป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน ก็ต้องทำให้เขาเข้าใจว่า การ ที่จะไปถึงจุดนั้น การทำงานต้องครอบคลุมในทุกๆ มิติ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการบริการ ด้านการศึกษา และด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งแต่ละองค์ประกอบ เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของเขาที่จะเข้ามาช่วยเติมเต็ม การทำงาน สำหรับปัจจัยภายนอก ผมหมายถึง ความร่วมมือ ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ถ้าเราไม่ได้รับความร่วมมือ จากคนเหล่านั้น งานของเทศบาลก็ไม่สามารถทำได้ อย่างเต็มที่ การบริหารจัดการเมืองให้ดีและมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยความร่วมมือจึงจะสำเร็จ เรามีเครือข่ายที่จะ ขับเคลื่อนการทำงานไปพร้อมๆ กับเรา เช่น คณะกรรมการ ชุมชน จาก 104 ชุมชน จำนวน 900 กว่าคน และเครือข่าย อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งมีสมาชิก กว่า 900 คน ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้มีบทบาทในการขับเคลื่อน งานของเราให้เข้าถึงประชาชน การดำเนินงานผ่านเครือข่าย จะช่วยให้การทำงานในแต่ละเรื่องเกิดความครอบคลุม และเป็นไปอย่างรวดเร็ว เช่น กรณีควบคุมการระบาดของ โรคไข้เลือดออก หรือไข้หวัดนก ในช่วงที่ผ่านมา เครือข่ายเหล่านี้เป็นเรียวแรงสำคัญที่ช่วยเฝ้าระวัง และลดการระบาดของโรคได้อย่างทันทั่วทั้งที่ เพราะฉะนั้น สิ่งที่ผมวางแผนในการบริหารเมืองก็คือ การสร้างความ ร่วมมือระหว่างเทศบาล ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขับเคลื่อนการทำงานไปพร้อมๆ กันในทุกมิติ” และ แนวนอนการพัฒนาเมืองอุดรธานีในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วม และขับเคลื่อน งานผ่านกลไกภาครัฐและประชาชน เช่น ความสำเร็จในการ ร่วมมือกันระหว่าง เทศบาลนครอุดรธานีและศูนย์อำนวยการ ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดอุดรธานี สถาบัน พัฒนาการองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี เครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาเสพติด

คุณอิทธิพนธ์ ตรีวัฒนสุวรรณ
นายกเทศมนตรีนครอุดรธานี

ในชุมชนแออัดที่รูกกล้าที่สาธารณะ เปลี่ยน “ชุมชนผาสุก” ที่เคยเป็นแหล่งมั่วสุมและแหล่งกระจายยาเสพติดที่สำคัญ ในเขตเทศบาล ให้กลายเป็น “ชุมชนพาสูข่มั่นคง” ที่มี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยจัดหาที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ที่มีม่นคง ทั้งในแง่ของสภาพที่พักอาศัย สิทธิในการใช้ประโยชน์ และ มีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดีขึ้น รวมถึงยังสร้างระบบ ดูแลซึ่งกันและกันในชุมชนควบคู่กันไปด้วย ความสำเร็จ ในการเข้าไปแก้ไขปัญหาชุมชนผาสุกช่วยลดปัญหา ยาเสพติดและปัญหาสังคมในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ได้เป็นอย่างมาก นอกจากนี้การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้ชุมชนพาสูข่มั่นคง รู้สึกรักหวงแหนถิ่นที่อยู่อาศัย ของตนเอง และรู้สึกภาคภูมิใจในการเป็นพลเมือง

นอกจากนี้ในเรื่องการป้องกันและดูแลความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ยังได้ปรับปรุงระบบโครงข่าย สัญญาณไฟจราจรด้วยระบบคอมพิวเตอร์และระบบ กล้องโทรทัศน์วงจรปิดที่ใช้ในการบริหารจัดการงาน จราจรบริเวณสี่แยกต่างๆ ในเมืองอุดรธานี พร้อมกับ ให้อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนเข้ามาเป็นกำลัง สนับสนุนในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนด้วย รวมถึงการสร้างระบบบริการ สาธารณะ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน โดยเฉพาะการสร้างเมืองอุดรธานีให้เป็นมหานครแห่ง สุขภาพ ซึ่งมีเครือข่าย อสม. เป็นเรียวแรงสำคัญในการ ขับเคลื่อนงานร่วมกับเทศบาล

Healthy City
เมืองแห่งสุขภาพ

ศูนย์บริการนานาชาติ
นครอุดรธานี

CITY IN FOCUS
บริการสาธารณะครบวงจร

SCAN
TO RENT

Udon Bike Share
ปั่น ก็น ปั่น

City in Focus

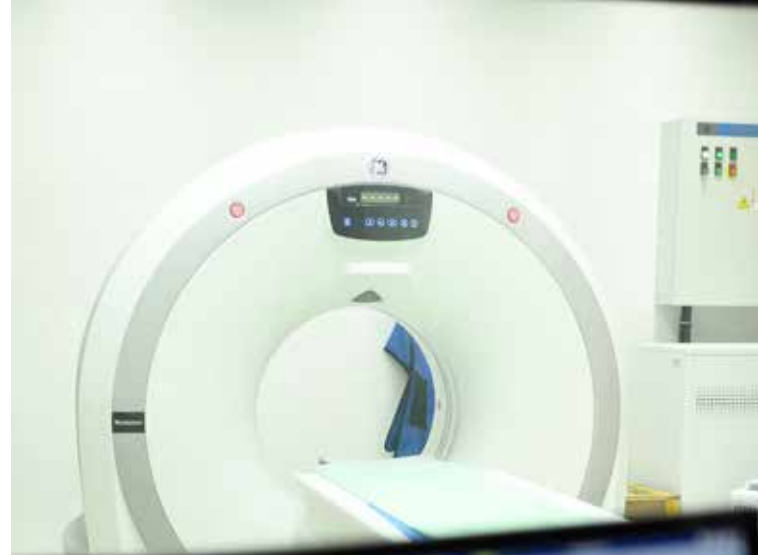
บริการสาธารณะครบวงจร

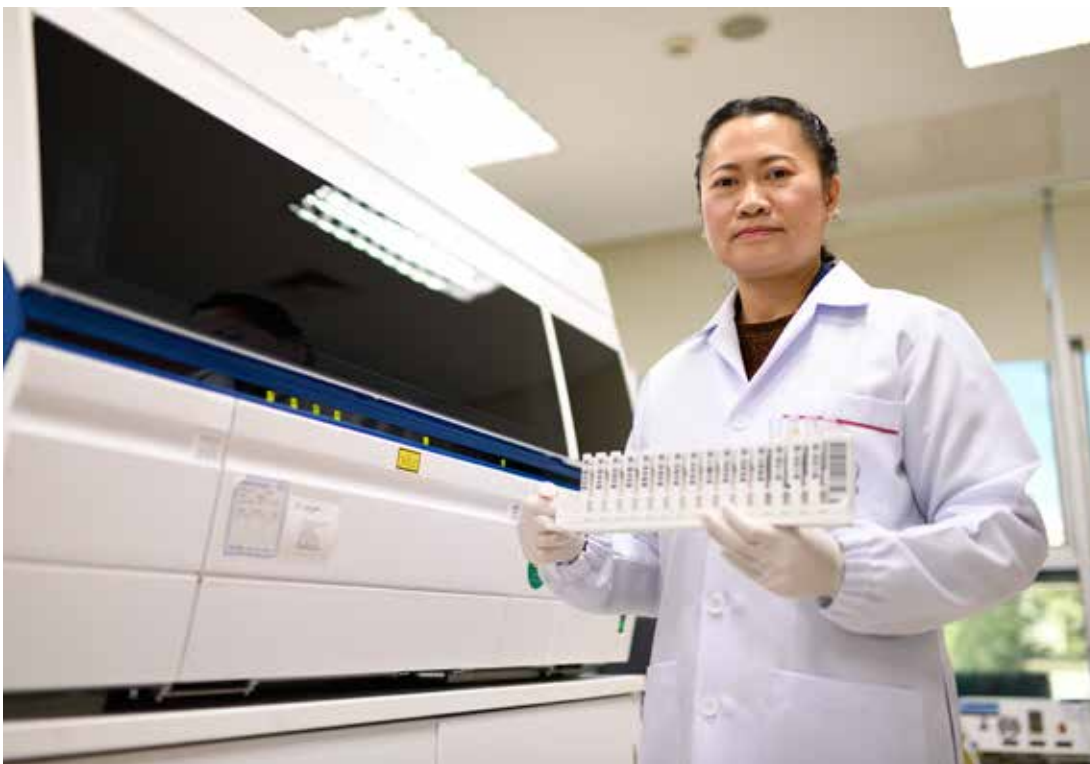
ด้วยความที่เป็นเทศบาลขนาดใหญ่ มีประชากรเข้าออกในแต่ละวันเฉลี่ยประมาณ 200,000 คน การจะทำให้เมืองน่าอยู่ ผู้คนมีความสุข จึงไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ว่ากันว่า หนึ่งในความสุขของคนอุดรธานี คือ การเข้าถึงบริการสาธารณะที่สะดวก รวดเร็ว และมีคุณภาพ เคล็ดล็บของงานบริการสาธารณะของที่นี่ ยึดหลักว่า ต้องบริการอย่างไร้รอยต่อ ถูกต้องแบบธนาคาร และครบถ้วนเหมือนห้างสรรพสินค้า นั่นจึงเป็นที่มาของนวัตกรรมระบบบริการสาธารณสุขครบวงจร เครือข่ายศูนย์แห่งการบริการนครอุดรธานี และบริการจักรยานสาธารณะแบบยืมคืนอัตโนมัติ ซึ่งเป็นหนึ่งในมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในเมืองให้ดีขึ้นด้วยการเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ

เมืองแห่งสุขภาพ

เทศบาลนครอุดรธานีโชคดีที่มีต้นทุนด้านสาธารณสุขค่อนข้างพร้อม เพราะมีเครือข่าย อสม. ที่คอยช่วยดูแลเรื่องสุขภาพเบื้องต้นให้กับคนในชุมชน มีศูนย์บริการสาธารณสุข 4 แห่ง กระจายอยู่ทุกมุมเมือง และมีสวนสาธารณะขนาดใหญ่ 3 แห่งซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมือง รวมถึงโรงพยาบาลอีก 1 แห่ง ทั้งหมดนี้จึงถูกผูกโยงเข้ามาเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการสร้างสรรค์บริการสาธารณสุขแบบครบวงจร ที่มุ่งหวังให้นครอุดรธานีกลายเป็น Healthy City หรือ เมืองแห่งสุขภาพที่จะคอยดูแลประชาชนตั้งแต่การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันการรักษา ไปจนถึงการฟื้นฟู

แต่เดิมเมื่อประชาชนเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา ก็มักจะเข้าไปใช้บริการของโรงพยาบาลอุดรธานี ซึ่งต้องรองรับผู้ป่วยในเขตเทศบาลและอำเภอต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้การบริการเป็นไปอย่างล่าช้า ผู้ป่วยต้องเข้าคิวรอเป็นเวลานาน เพราะบุคลากรที่มีจำนวนจำกัด ทำให้การดูแลเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ซึ่งส่งผลกระทบต่อดูแลผู้ป่วยในด้านอื่นๆ เช่น การให้บริการเชิงรุกและการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังทำได้ไม่เต็มที่ เทศบาลจึงมีแนวคิดที่จะก่อตั้งโรงพยาบาลในเขตเมืองขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เพื่อดูแลผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ เป็นการแบ่งเบาภาระและลดความแออัดของผู้ป่วยในระดับคัดกรองให้กับโรงพยาบาลอุดรธานี และในขณะเดียวกันประชาชนยังคงได้รับบริการที่ดี มีคุณภาพและได้มาตรฐานเช่นเดิม

ที่โรงพยาบาลเทศบาลนครอุดรธานีมีบุคลากรทางการแพทย์และเครื่องมือแพทย์ครบครัน ทั้งแพทย์แผนปัจจุบัน แพทย์แผนไทย และแพทย์แผนจีน มีศูนย์กายภาพบำบัด และศูนย์ไตเทียม รวมถึงมีบริการ CT Scan และ MRI ซึ่งถือว่าทันสมัยมาก โจทย์หลักในการบริหารงานโรงพยาบาลแห่งนี้คือ เน้นการบริการที่ดี สะดวก รวดเร็ว และทันสมัย ดังนั้นเมื่อก้าวเข้ามาถึงโรงพยาบาลแห่งนี้ จึงให้ความรู้สึกเหมือนว่าเรากำลังอยู่ในโรงพยาบาลเอกชน แม้ว่าปัจจุบันโรงพยาบาลจะเปิดให้บริการเฉพาะผู้ป่วยนอก แต่ในอนาคตมีแผนจะเปิดรับผู้ป่วยในด้วย

คุณอภิสิทธิ์ บอกว่า “ในปัจจุบันท้องถิ่นไม่ได้ทำแค่เรื่องการส่งเสริม และการป้องกันสุขภาพเพียงอย่างเดียวต่อไปการรักษาก็เป็นหัวใจหลักในการทำงานด้านสุขภาพของท้องถิ่นด้วย เพราะสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ได้มีการจัดสรรงบประมาณไปให้กับท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการดำเนินงานเรื่องสุขภาพ แม้ว่านครอุดรธานีจะไม่ใช่ท้องถิ่นแรกที่ทำเรื่องโรงพยาบาล เพียงแต่เมื่อเราคิดที่จะทำแล้ว เราก็ต้องพยายามสร้างมาตรฐานของตัวเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม”

โรงพยาบาลเทศบาลนครอุดรธานีเป็นเพียงหนึ่งจิ๊กซอว์ของ Healthy City เพราะนอกจากการดูแลสุขภาพในด้านการรักษาแล้ว ยังใส่ใจในเรื่องการส่งเสริมการป้องกัน และการฟื้นฟูควบคู่กันไปด้วย เช่น มีการจัดกิจกรรมออกกำลังกาย จัดตลาดนัดสุขภาพ หรือจัดกิจกรรมเฝ้าระวังโรค โดยการออกไปให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และการฉีดวัคซีน รวมถึงการออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เพื่อตรวจคัดกรองโรคตามชุมชนในลักษณะของสหสาขาวิชาชีพ เป็นการทำงานร่วมกันของแพทย์ พยาบาล เภสัชกร นักกายภาพบำบัด แพทย์แผนไทย และ อสม. ซึ่ง อสม. จะมีบทบาทสำคัญมากในการส่งเสริมสุขภาพ ดูแลและเฝ้าระวังผู้ป่วยที่อยู่ในชุมชนของตนเอง ก่อนที่จะส่งต่อไปถึงมือหมอ

งานบริการสาธารณสุขครบวงจรของเทศบาลนครอุดรธานี ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างของการดูแลสุขภาพในระดับปทุมภูมิ โดยดูแลสุขภาพประชาชนอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ไปจนถึงระดับชุมชน ดูแลใส่ใจตั้งแต่การสร้างเสริมสุขภาพที่ดี ไปจนถึง การรักษา การป้องกัน และการฟื้นฟู ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อให้ทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข

ศูนย์แห่งการบริการนานาชาติ

ในอดีตการให้บริการในส่วนงานทะเบียนและบริการด้านต่างๆ ของท้องถิ่นมักจะกระจายอยู่ในหลายส่วนงานทำให้ผู้ใช้บริการเกิดความไม่สะดวกในการติดต่อ บางครั้งงานบริการเพียงเรื่องเดียวต้องติดต่อกับส่วนงานต่างๆ มากมาย ทำให้เสียเวลาและเกิดความล่าช้า Smart Service ที่ศูนย์แห่งการบริการนานาชาติ นครอุดรธานี จึงเกิดขึ้นจากแนวคิดที่จะรวมงานบริการจากทุกส่วนของเทศบาล หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนบางแห่ง มาไว้ ณ จุดเดียวกัน เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวก รวดเร็วในการติดต่อขอรับบริการ โดยยึดหลักที่ว่า บริการอย่างโรงแรม ถูกต้องแบบธนาคาร และครบถ้วนเหมือนห้างสรรพสินค้า “บริการอย่างโรงแรม” หมายความว่าให้ความสำคัญกับประชาชนที่มาใช้บริการ และต้องสร้างความประทับใจในบริการ ซึ่งถือเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน เพื่อต่อยอดสู่การพัฒนาเมืองในด้านอื่น “ถูกต้องแบบธนาคาร” หมายความว่า เอกสารที่ออกจากศูนย์บริการจะต้องมีความถูกต้องแม่นยำ และสุดท้าย “ครบถ้วนเหมือนห้างสรรพสินค้า” หมายความว่า รวมงานบริการที่หลากหลายจากทุกส่วนงานมาไว้ ณ จุดบริการเดียวกัน ในลักษณะของ one stop service ไม่ว่าจะเป็น งานบริการด้านทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชน งานรับชำระภาษี และงานขออนุญาตต่างๆ ตลอดไปจนถึง การรับเรื่องร้องทุกข์และให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย โดยเปิดให้บริการทุกวัน

ระบบการให้บริการของที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงานบริการในลักษณะของ E-Service เช่น นำระบบการรอกค่าห้องอิเล็กทรอนิกส์ดำเนินงานทะเบียนราษฎรมาให้บริการประชาชนเป็นแห่งแรกของประเทศไทย และการสร้างฐานข้อมูลประชากรในเขตเทศบาลนครอุดรธานีที่รวบรวมข้อมูลชาวไทยและชาวต่างชาติไว้ที่ฐานข้อมูลกลางของเทศบาลนครอุดรธานี

ปัจจุบันมีการเพิ่มศูนย์บริการประชาชนแห่งที่ 2 ซึ่งตั้งอยู่รอบนอกของเมือง เพื่อให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น สามารถใช้บริการได้สะดวกมากขึ้น ไม่จำเป็นต้องเข้ามาทำธุรกรรมในเมือง โดยศูนย์บริการแห่งที่ 2 นี้ยังได้พัฒนารูปแบบให้ทันสมัย โดยมีทั้งร้านกาแฟและห้องสมุดไว้ให้บริการ

ปัน กัน ปัน

เมืองใหญ่หลายแห่งทั่วโลกมีการให้บริการจักรยานสาธารณะสำหรับประชาชน เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทาง ในขณะที่เดียวกันยังช่วยลดปัญหาการจราจรที่หนาแน่นในช่วงโมงเร่งด่วน ทั้งยังลดการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล ซึ่งเป็นสาเหตุของมลพิษทางอากาศและปัญหาภาวะโลกร้อน จักรยานจึงเป็นทางเลือกของการเดินทางที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ที่นครอุดรธานีเมืองซึ่งคับคั่งไปด้วยผู้คนและยานยนต์บนท้องถนนก็เลือกที่จะนำจักรยานสาธารณะระบบยืมคืนอัตโนมัติมาให้บริการกับประชาชนและนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

จักรยานสีเขียวสดใสสะดุดตาที่จอดเรียงรายอยู่หลายจุดทั่วเมือง คือ จักรยานสาธารณะในโครงการ “Udon Bike Share ปัน กัน ปัน” ซึ่งทางเทศบาลนครอุดรธานี ร่วมกับเอกชนพัฒนาระบบจักรยานสาธารณะแบบยืมคืนอัตโนมัติไว้บริการประชาชน ซึ่งเป็นระบบที่มีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆ ประเทศทั่วโลก

รวมถึงในกรุงเทพมหานคร และตามเมืองใหญ่อีกหลายแห่งในประเทศไทย ปัจจุบันมีจักรยานไว้ให้บริการประมาณ 80 คัน ซึ่งจะจอดอยู่ตามสถานีเช่าจักรยานทั้ง 10 แห่ง ซึ่งผู้ใช้บริการสามารถเช่าและคืนจักรยานต่างสถานีกันได้ ทำให้เราไม่จำเป็นต้องปั่นจักรยานไปคืนยังสถานีเดียวกับที่เราเช่ามา ช่วยเพิ่มความสะดวกสบายให้กับประชาชน ทำให้การเดินทางมีความคล่องตัวมากขึ้น และที่สำคัญทางเทศบาลยังได้จัดสรรพื้นที่ผิวจราจรบางส่วน ระยะทาง 10 กิโลเมตร เพื่อใช้เป็นเลนจักรยาน ยิ่งช่วยสร้างความปลอดภัยและความมั่นใจให้กับประชาชนที่จะหันมาใช้จักรยานกันมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าจุดเชื่อมของงานบริการสาธารณะแบบครบวงจรจากทั้ง 3 ตัวอย่างที่ยกมา มีเป้าหมายอยู่ที่การทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในเมือง “ให้สุขทั้งกาย สุขทั้งใจ” และนี่คือ อีกหนึ่งเคล็ดลับที่ซ่อนอยู่ในการพัฒนาเมืองด้วยบริการสาธารณะแบบครบวงจรของเทศบาลนครอุดรธานี

Key of Success

ปัจจัยความสำเร็จ

- ค้นหาศักยภาพของเมืองให้พบ ทั้งทุนภายในและโอกาสจากปัจจัยภายนอก จากนั้นจึงต่อยอดจากสิ่งที่มี ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพ และพัฒนาคุณภาพดีขึ้น เพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ที่ดีกว่าเดิม

เทศบาลตำบล เวียงเทิง เมืองรอบทิศ

ที่ราบลุ่มโอบล้อมด้วยแม่น้ำลาวและแม่น้ำอิงลำน้ำสาขาของแม่น้ำโขงคือที่ตั้งของเทศบาลตำบลเวียงเทิง อ. เเทิง จ. เชียงราย ด้วยชัยภูมิที่ดี เพราะในน้ำมีปลาและในนามีข้าว ทำให้เวียงเทิงกลายเป็นหัวเมืองสำคัญทางการปกครองมาตั้งแต่อดีต ในฐานะเขตการปกครองของบริเวณน่านเหนือ เมื่อปี 2438 ต่อมาในปี 2475 ได้แยกเมืองเวียงเทิงให้มาอยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดเชียงรายจนถึงปัจจุบัน ด้วยความที่เวียงเทิงเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางการปกครองมาตั้งแต่อดีต ร่องรอยของความรุ่งเรืองจึงยังคงมีให้เห็นอยู่ทั่วไปตลอดลำน้ำอิง เช่น ซากวัดวาอาราม เศษภาชนะดินเผา ชิ้นส่วนพระพุทธรูป และคูเมืองเก่า

เดิมทีพื้นที่ในเขตเทศบาลมีลักษณะเป็นที่อยู่อาศัยสลับกับพื้นที่เกษตรกรรม แต่ปัจจุบันพื้นที่เกษตรลดลง ทำให้ในเขตเทศบาลนครเวียงเทิงกลายเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งชุมชน แม้ว่าพื้นที่ในเขตเทศบาลจะมีขนาดไม่ใหญ่โตมากนัก แต่ก็ต้องรองรับประชากรจำนวนมาก ทั้งประชากรตามทะเบียนราษฎรและประชากรแฝง รวมแล้วไม่น้อยกว่าสองหมื่นคน จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะบริหารทั้งเมืองและคนให้สมดุล ความท้าทายของเวียงเทิงจึงอยู่ที่การจัดการเมืองบนความหลากหลายของคนในพื้นที่อย่างไร จึงเป็นที่มาของแนวคิด ทูม-สร้าง-เมือง

เทศบาลขนาดกลาง

วิสัยทัศน์ : เทศบาลตำบลเวียงเทิงเป็นเมืองน่าอยู่ คนมีความสุข มีการเรียนรู้และพัฒนา
บริหารจัดการก้าวหน้า รักษาสิ่งแวดล้อม

ประชากร : 5,100 คน ชุมชนในเขตเทศบาล : 5 ชุมชน ขนาดพื้นที่ : 12 ตารางกิโลเมตร

คุณสิงห์ทอง หนูนนำสิริสวัสดิ์
นายกเทศมนตรีตำบลเวียงเทิง

City in Focus

ทุน-สร้าง-เมือง

นายกเทศมนตรีตำบลเวียงเทิง คุณสิงห์ทอง หนูนนำสิริสวัสดิ์ ขยายแนวคิดของการจัดการเมืองว่าในเรื่องของ “ทุน” ไม่ใช่การมองหาเงินทุน แต่ต้องมองหาต้นทุนของเมืองในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ให้เจอเสียก่อน เช่น ทุนด้านการปกครอง ตรงนี้ไม่ได้หมายถึงกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกฎกติกาและจารีตของชุมชน ทุนทางสังคม เช่น การเป็นสังคมชนบทที่มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ทุนทางเศรษฐกิจ ก็เช่น ลักษณะการประกอบอาชีพของคนในชุมชน หรือแม้กระทั่งต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อม จากนั้นจึงเริ่มต้นจากสิ่งที่มีอยู่ กรณีของเวียงเทิง มีแม่น้ำลาวและแม่น้ำอิงไหลผ่าน ดังนั้นน้ำจึงเป็นต้นทุนทางธรรมชาติที่สำคัญ ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่เรื่องต่างๆ ของคนในเมือง เมื่อเรามีทุนแล้ว เราก็ต้อง “สร้าง” เป็นการพัฒนาคน และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา รวมถึงดึงเครือข่ายต่างๆ มาช่วยสนับสนุนงานของเราให้ประชาชนช่วยกันกำหนดว่า “เมือง” ของเราจะไปในทิศทางไหน จากแนวคิดอันแหลมคม จึงเกิดเป็นการสร้างเมืองด้วยการมุ่ง “สร้างต้นแบบ” ที่ดีแล้วค่อยขยายผล “สร้างการมีส่วนร่วม” ผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาลและชุมชน และจากนี้ไปคือ ตัวอย่างของ ทุน-สร้าง-เมือง ที่เกิดขึ้น ณ เมืองเวียงเทิง

สร้าง...สืบคือสวย

เวียงเทิงเป็นหัวเมืองสำคัญทางการปกครองมาตั้งแต่อดีต ทำให้ยังคงปรากฏร่องรอยของกำแพงเมือง และสันคือ หรือ คูเมือง เมื่อไม่นานมานี้ ความหนาแน่นของชุมชนที่เพิ่มขึ้นทำให้เกิดปัญหาน้ำเสีย เพราะสันคือ เป็นแหล่งรับน้ำจากครัวเรือนที่ไหลมารวมกัน ทำให้เกิดการเน่าเสียและส่งกลิ่นเหม็น กลายเป็นปัญหาหมอกควันเป็นพิษที่หมักหมมและเรื้อรัง จากปัญหา จึงนำมาสู่ภารกิจการ “สร้างเมือง” โดยยึดหลักการการทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาลและชาวบ้านที่จะพัฒนาสันคือให้กลับมาสะอาด สดใส ทุกอย่างเริ่มต้นและขับเคลื่อนผ่านคณะทำงานที่มาจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน จากนั้นจึงค่อยๆ สร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน อบรมให้ชาวบ้านรู้จักวิธีการบำบัดน้ำเสียอย่างง่าย ในครัวเรือน เช่น การทำบ่อดักไขมันไว้ใช้เองในบ้าน บ้านไหนพร้อมก็เริ่มนำไปทดลองใช้ นอกจากนี้ยังมีการสำรวจและรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการวางแผนจัดการน้ำเสียด้วย เช่น มีการตรวจวัดคุณภาพน้ำในจุดต่างๆ ตลอดแนวสันคือ หรือกิจกรรมค้นหาต้นตอของจุดที่ปล่อยน้ำเสีย จากนั้นก็นำข้อมูลมาสร้างเป็นต้นแบบในการบำบัดน้ำเสีย โดยนำหลักการบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาใช้ เช่น การบำบัดน้ำเสียด้วยผักตบชวา บึงประดิษฐ์ หรือใช้หลักการน้ำดีไล่น้ำเสียผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างการทำฝายทดน้ำ มาช่วยบำบัดน้ำเสีย ภารกิจร่วมกัน “สร้าง” ของทุกคนในชุมชนได้ทำให้น้ำที่เคยเน่าเสีย ค่อยๆ กลับมาดีขึ้น สันคือคืนความสวย และแม่น้ำอิงก็เริ่มกลับมาใสอีกครั้ง

สร้าง...กาดน้อยอิมอิงตลาดสด 3 ขอ

กาดน้อยอิมอิง คือ ตลาดเล็กๆ ของชุมชน มีอายุเก่าแก่กว่า 60 ปี ตั้งอยู่ริมน้ำอิง และเป็นหนึ่งในสองตลาดที่อยู่ในเขตเทศบาล ความน่าสนใจของตลาดแห่งนี้ไม่ได้อยู่ที่เป็นตลาดย้อนยุคแบบห้องแถวไม้ ตามแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบที่เราคุ้นเคยกัน แต่เสน่ห์ของกาดน้อยอิมอิงคือ บรรยากาศของตลาดชุมชนพื้นบ้านที่เต็มไปด้วยอาหารพื้นถิ่นอย่างปลาร้าธรรมชาติจากแม่น้ำอิง ผักสดๆ จากไร่ จากนา และความสนุกสนานเป็นกันเองระหว่างคนซื้อกับคนขาย

ย้อนไปเมื่อ 60 ปีก่อน ที่นี้เป็นตลาดชุมชนเล็กๆ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของสามหมู่บ้าน ที่ต้องการสร้างตลาดขึ้นในชุมชน จึงมีการตกลงกันที่จะใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านมาทำเป็นตลาดและบริหารจัดการกันเองในลักษณะของเครือญาติ ใครอยากขายก็มาขาย ไม่มีการกำหนดพื้นที่จำหน่ายสินค้าที่ชัดเจน เมื่อตลาดทรุดโทรมชาวบ้านก็ช่วยกันปรับปรุงเรื่อยมา มีอยู่ครั้งหนึ่งตลาดปิดตัวลง เพราะมีการสร้างถนนและพนักกันน้ำเพื่อป้องกันตลิ่งพัง ทำให้พื้นที่ตลาดคับแคบจนไม่สามารถทำการค้าขายได้สะดวก การปิดตัวลงของตลาดกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน ภายหลังชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันเพื่อขอใช้พื้นที่จากกรมโยธาธิการ และทำการก่อสร้างทางเดินเท้าริมน้ำอิง จึงได้ใช้พื้นที่บริเวณนั้นเปิดเป็น

ตลาดอีกครั้ง เมื่อปี 2553 เทศบาลตำบลเวียงเทิงได้เข้าไปสนับสนุนการบริหารจัดการตลาดให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้แข็งแรงคงทน จนเมื่อปี 2557 ตลาดชุมชนแห่งนี้ก็ต้องประสบกับวิกฤตอีกครั้ง เนื่องจากเมืองเริ่มขยาย ผู้ซื้อมีทางเลือกในการจับจ่ายสินค้าจากตลาดเอกชนมากขึ้น ทำให้กาดน้อยฮิมอิงซบเซาลง ส่งผลกระทบต่อรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่ต้องพึ่งพาตลาดเป็นแหล่งทำมาหากิน วิกฤตในครั้งนี้ได้ทำให้ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน พ่อค้าแม่ค้า และเทศบาลรวมตัวกันแก้ปัญหาดังกล่าว จึงเกิดเป็นแนวคิดในการพัฒนา กาดน้อยฮิมอิงให้เป็น “ตลาดสดสามขอ” ในปี 2558

“เดิมทีชาวบ้านเข้ามาหาหรือกับทางเทศบาลให้ช่วยปรับปรุงโครงสร้างของตลาดให้แข็งแรง แต่ผมมองว่าการปรับปรุงโครงสร้างอย่างเดียว มันตอบโจทย์ความเป็นตลาดที่ดียังไม่ครบ สิ่งที่เราคิด คือ กาดน้อยฮิมอิง ต้องเป็นมากกว่านั้น เราเลยมาช่วยกันคิดว่า ถ้าเราไปตลาด เราอยากเห็นตลาดเป็นแบบไหน ใช้เราอยากเห็นตลาดที่สะอาด แม่ค้าใจดี สินค้าดีราคาไม่แพง เราบอกชาวบ้านว่า เทศบาลช่วยเรื่องโครงสร้างได้ ไม่มีปัญหา แต่องค์ประกอบอย่างอื่นของตลาดก็ต้องมีด้วย เราจึงสร้างกลไกในการบริหารจัดการตลาดร่วมกัน ตั้งเป็นคณะทำงาน 3 หมู่บ้าน นอกจากนี้ยังได้หน่วยงานอื่นๆ เข้ามาช่วยด้วย อย่างสาธารณสุขอำเภอ ก็เข้ามาช่วยให้ความรู้เรื่องสุขอนามัยในตลาด” นายกเทศมนตรีตำบลเวียงเทิง คุณสิงห์ทอง หนูนนำสิริสวัสดิ์ กล่าว

ตลาดสด 3 ขอ

คือแนวคิดของการจัดการตลาดที่เน้นเรื่องสินค้าปลอดภัย ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และสร้างรายได้ให้คนในชุมชน

ข ที่ 1 จึงหมายถึง เขียวสิ่งแวดล้อม เป็นตลาดที่มีการณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติกให้ได้เดือนละ 2,500 ถุง และลดการใช้โฟมให้ได้ 200 กล่องต่อเดือน ส่งเสริมให้ชาวบ้านนำภาชนะมาใส่อาหารทุกครั้งที่มาจับจ่ายซื้อของที่ตลาด นอกจากนี้ในตลาดยังเน้นเรื่องของการคัดแยกขยะกันอย่างจริงจังด้วย

“กรรมการจาก 3 หมู่บ้านก็เข้ามาช่วยกันดูแลความสะอาด แม้ค่าก็จะต้องดูแลความสะอาดเบื้องต้นในแง่ค่าของตนเองด้วย และต้องทำการแยกขยะทุกครั้ง เรากระตุ้นให้ชาวบ้านลดการใช้โฟมและถุงพลาสติก เช่น ถ้าไม่ใช้พลาสติก และโฟม จะได้แต้มสะสมไว้นำมาแลกของใช้”
คุณวัชร โนวงศ์ หนึ่งในผู้นำชุมชนที่เข้ามาช่วยบริหารจัดการตลาดกล่าว

ข ที่ 2 คือ เข้มเศรษฐกิจ โดยการสร้างอัตลักษณ์ของตลาดให้โดดเด่น แปลงโฉมตลาดธรรมดาให้กลายเป็นตลาดปลาน้ำจืด ซึ่งมีทั้งปลาธรรมชาติสดๆ และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากปลานานาชนิด เช่น ปลาจ๋า ปลาสาม ปลาแห้งป่น เป็นการสร้างทางเลือกให้กับผู้บริโภคที่อยากรับประทานอาหารดีในท้องถิ่น ที่ทั้งอร่อยและปลอดภัย นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้มีการนำผลิตภัณฑ์จากกลุ่มต่างๆ ในชุมชนมาจำหน่ายด้วย เช่น ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส การสร้างจุดเด่นให้เป็นจุดขาย ทำให้ทุกวันนี้ กาดน้อยฮิมอิงกลับมาคึกคักขึ้นอีกครั้ง ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้น ส่งผลดีต่อภาพรวมของเศรษฐกิจในชุมชนและท้องถิ่น

ข ที่ 3 คือ เข้มสุขภาพ เน้นการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่สะอาดปลอดภัย อาหารที่จำหน่ายในตลาดจะได้รับ การตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานอาหารปลอดภัย เป็นประจำทุกเดือน และทุกครั้งที่ตรวจสอบก็จะไม่พบสารปนเปื้อนจำพวกฟอร์มาลิน หรือสารกันรา สารบอแรกซ์ สารฟอกขาว และน้ำมันทอดซ้ำ นอกจากนี้ ยังตรวจไม่พบสารเร่งเนื้อแดงในเนื้อหมูด้วย ทุกๆ วัน จะมีชาวบ้านกว่า 300 ครัวเรือน ที่ได้รับประทานอาหาร ปลอดภัยและดีต่อสุขภาพ

สร้าง...เมืองสะอาด

เทศบาลตำบลเวียงเทิงได้รับการยกย่องให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ต้นแบบในการจัดการขยะที่ยั่งยืน ภายใต้โครงการเชิงรยะเมืองสะอาด จากเดิมที่เคยมีขยะในแต่ละวันมากถึง 10 ตัน ตอนนี้อยู่เพียงแค่ 1.7 ตัน แต่กว่าจะมาถึงวันนี้ได้ เวียงเทิงต้องหมกใจกับเรื่องร้องเรียนของชาวบ้าน จากปัญหาขยะที่ส่งกลิ่นเหม็น จนในที่สุดปี 2554 ก็ต้องปิดบ่อขยะไปในที่สุด เมื่อไม่มีบ่อขยะแล้ว ขยะมากมายในแต่ละวันจะไปไหน เลยเป็นที่มาของการบริหารจัดการขยะแบบครบวงจรที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้

ที่นี่ก็ใช้หลักการ 3Rs มาช่วยในการบริหารจัดการขยะ โดยเริ่มจากให้ชุมชนจัดการขยะในครัวเรือนของตนเอง แนะนำทางเลือกให้ชาวบ้านรู้ว่าถ้าจะจัดการขยะเปียกจากเศษอาหาร ต้องทำอะไร ซึ่งก็มีหลากหลายวิธีให้เลือก ถ้าเป็นขยะที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้ก็สอนให้รู้จักการคัดแยกขยะอย่างถูกวิธี นอกจากนี้เทศบาลยังได้กำหนดตารางจัดเก็บขยะในพื้นที่เขตเทศบาลไว้อย่างชัดเจน ว่าวันไหนเก็บขยะอะไร การคัดแยกขยะของเทศบาลตำบลเวียงเทิงจะแตกต่างจากที่อื่นตรงที่ คัดแยกขยะออกเป็น 6 ประเภท คือ ขยะเปียก ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย ขยะติดเชื้อ และขยะอื่นๆ เช่น พวกเศษแก้ว เศษจาน ทำให้ง่ายต่อการนำไปจัดการ หรือนำไปกำจัดในขั้นตอนสุดท้ายด้วยเตาเผาขยะความร้อนสูง

“เราต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ต้องรับฟังข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในหมู่บ้านจากทุกคน การทำงานของเราต้องเอาชาวบ้านเป็นที่ตั้ง และบริหารบนหลัก 4ก คือ กระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม กฎระเบียบ และกิจกรรม ทำให้การทำงานในหมู่บ้านถูกขับเคลื่อนโดยชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง” คุณไพรัช พันธวีโล ผู้นำชุมชนบ้านเวียงจอมจ้อ

บ้านเวียงจอมจ้อ เป็นหมู่บ้านตัวอย่างที่มีการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางแบบร้อยเปอร์เซ็นต์ และเป็นหมู่บ้านที่สามารถจัดการขยะให้เกิดความคุ้มค่าและเกิดการใช้ประโยชน์จากขยะมากที่สุด เปลี่ยนขยะไร้ค่าให้กลายเป็น “ขยะทองคำ” และยังเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนและองค์กรต่างๆ ว่าเป็น “หมู่บ้านจัดการตนเอง” ที่เข้มแข็ง เพราะผู้นำชุมชนมีแนวคิดในการแก้ปัญหาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ขับเคลื่อนการทำงานชุมชนผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและลงมติร่วมกัน

นอกจากนี้บ้านเวียงจอมจ้อยังจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านครอบคลุมประเด็นต่างๆ ตั้งแต่ด้าน การปกครอง สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งยังกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาตำบล และร่วมกันกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับภายในหมู่บ้านขึ้น

โดยผ่านมติของประชาคมหมู่บ้าน เช่น ทุกบ้านต้องทำการคัดแยกขยะ หากพบว่าไม่มีการคัดแยกจะถูปรับ 2,000 บาทต่อครั้ง และห้ามเผาขยะในที่ชุมชน ฝ่าฝืนปรับเงิน 500 บาทต่อครั้ง นอกจากนี้ยังมีการออกธรรมนูญพลเมือง เรื่องการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยเทศบาลมีหน้าที่จัดเก็บและนำขยะมากำจัด ส่วนชาวบ้านทำหน้าที่คัดแยกและจัดการขยะตามหลักการ 3Rs

เงื่อนไขความสำเร็จอย่างหนึ่งของการจัดการขยะของเวียงเทิงคือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการทำงานร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้น เริ่มจากการสำรวจข้อมูล นำข้อมูลมาวางแผนจัดการ คั้นข้อมูลสู่ชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางในการแก้ไขร่วมกัน เมื่อได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะจัดการอย่างไร ก็สร้างกลไกในการทำงานในรูปของคณะทำงานที่ประกอบไปด้วยท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน จากนั้นจึงทำข้อตกลงร่วมกันในรูปของธรรมนูญพลเมือง เรื่องการบริหารจัดการขยะของแต่ละหมู่บ้าน มีการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด ฟังๆ ดูก็เป็นหลักการทั่วๆ ไปที่รู้จักกันอยู่แล้ว แต่สิ่งที่แตกต่างที่เราเห็นทุกครั้งเมื่อลงไปชุมชน คือ ความสนิทสนมคุ้นเคยกันระหว่างเทศบาลและชุมชน และนั่นอาจจะเป็นกลไกหนึ่งที่ซ่อนอยู่ภายใต้ความสำเร็จ

สร้าง...องค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้ในนิยามของเทศบาลตำบลเวียงเทิง ครอบคลุมตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์และองค์กรในพื้นที่ ซึ่งองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในทุกๆ กิจกรรมที่ดำเนินงานในชุมชน หรือองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากองค์กรภายนอก รวมถึงองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของคนในชุมชนคือ ต้นทุนที่สำคัญในการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืนที่เทศบาลตำบลเวียงเทิงได้รวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้มาถ่ายทอด และขยายไปยังกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน รวมถึงเผยแพร่และถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่สนใจจากภายนอกได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ในรูปแบบของแหล่งเรียนรู้จำนวน

20 แห่ง ใน 5 กลุ่มวิชา ได้แก่ การสร้างการมีส่วนร่วม การจัดการด้านสังคม การจัดการด้านสุขภาพ การจัดการด้านเศรษฐกิจชุมชนและการจัดการสิ่งแวดล้อม

สั้นคือสวยงาม อิงใส กาดน้อยฮิมอิงตลาดสด 3 ขอสร้าง...เมืองสะอาด และองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นตัวอย่างของการรู้จักใช้ต้นทุนของเมืองและสถานการณ์ปัญหา มาทำให้เกิดกระบวนการสร้างคนและสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนา แต่ละเมืองมีบริบทไม่เหมือนกัน ค้นหาทุนของตัวเองให้เจอ แล้วค่อยๆ สร้างมันขึ้นมา เพราะกรุงโรมไม่ได้สร้างเสร็จภายในวันเดียว เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืนก็เช่นกัน

Key of Success

ปัจจัยความสำเร็จ

- ค้นหาทุนของเมืองให้เจอ จากนั้นจึงสร้างคนให้พร้อม และพัฒนาเมืองด้วยเสียงประชาชน
- รู้จักบูรณาการองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และเสาะแสวงหาองค์ความรู้จากภายนอกมาใช้ในการจัดการเมือง
- ดึงเครือข่ายความร่วมมือจากองค์กรภายนอก มาช่วยสนับสนุนการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืน

เทศบาลตำบล เชียงเคี่ยน เมืองรอบทิศ

เทศบาลตำบลเชียงเคี่ยน ตั้งอยู่ใน อ.เทิง จ.เชียงราย ห่างจากที่ว่าการอำเภอเทิงประมาณ 28 กิโลเมตร กว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่มีสภาพเป็นภูเขาที่ปกคลุมด้วยป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ สลับกับที่ราบสูงระหว่างหุบเขา และที่เหลือเป็นที่ราบ ในพื้นที่มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ 1 แห่ง และมีลำน้ำขนาดเล็กอีกหลายสาย ที่ช่วยหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนา ทำไร่ ปลูกสวนผลไม้ และเลี้ยงสัตว์

เทศบาลขนาดเล็ก

วิสัยทัศน์ : เมืองเชียงเคี่ยนน่าอยู่ เคียงคู่วัฒนธรรม นำสู่ต้นแบบสิ่ง แวดล้อมอาเซียน

ประชากร : 4,300 คน ชุมชนในเขตเทศบาล : 12 ชุมชน ขนาดพื้นที่ : 76.3 ตารางกิโลเมตร

เป้าหมายของการจัดการเมืองเล็กๆ แห่งนี้ คือ “การพยายามสร้างให้เชียงใหม่เป็นเมืองสะอาด ประชาชนมีสุขภาพดี สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมสู่ต้นแบบอาเซียน” เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจเอาไว้ จึงเกิดเป็นกิจกรรมเชิงพัฒนามากมาย ทั้งในด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น มีการพัฒนาพื้นที่บริเวณศาลเจ้าพ่อม่อนแดง ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือส่งเสริมการทำเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จนประสบความสำเร็จ เช่น ที่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันทราย มีการทำเกษตรอินทรีย์ และเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งยังนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต และยังสามารถรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองไว้ได้เป็นอย่างดี เช่น การใช้สมุนไพรพื้นบ้าน การเลี้ยงผึ้งโก้น (ผึ้งโพรงป่า) การใช้เตาแก๊สชีวมวล และการใช้ตะบันน้ำสูบน้ำแทนการใช้พลังงาน หรืองานพัฒนาในเรื่องการบริหารจัดการน้ำร่วมกันระหว่างชุมชนและเทศบาล เช่น การขุดลอกคูคลอง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการกักเก็บน้ำ และสร้างระบบบริหารจัดการน้ำโดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม จนตอนนี้พื้นที่เกษตรกรรมในเขตเทศบาลสามารถทำนาปรังได้จากเดิมที่ปีหนึ่งสามารถทำนาได้เพียงครั้งเดียว นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยปล่อยปลาลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำสาธารณะอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มความหลากหลายของพันธุ์ปลา อีกทั้งกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม ที่ถือเป็นจุดเด่นของเทศบาลตำบลเชียงใหม่ คือ การจัดการป่าชุมชน

ป่าชุมชนบ้านภูเขาก้าว

ตัวอย่างที่น่าสนใจ

บนเนื้อที่กว่า 5,200 ไร่ เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจของการจัดการป่าร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชน ที่ชาวบ้านได้ช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ที่อยู่รอบๆ ชุมชน ป่าชุมชนบ้านภูเขาก้าว อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าขุนห้วยจิ้งป่าเชียงเคี่ยน และป่าขุนห้วยโป่ง ในอดีตมีการให้สัมปทานทำไม้กับบริษัทเอกชน ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับมีชาวบ้านเข้ามาบุกรุกแผ้วถางเพื่อทำการเกษตร จนป่าเสื่อมโทรมลง จนกระทั่งปี 2538 ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน เล็งเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้จึงได้หารือกับคนในชุมชนเพื่อหามาตรการป้องกันการรุกกล้าพื้นที่ป่า และช่วยกันจัดทำแนวขอบเขตพื้นที่ป่าให้มีความชัดเจน จนเมื่อปี 2557 กรมป่าไม้ได้รับรองพื้นที่ป่าจำนวน 793 ไร่ 32 ตารางวา ให้เป็นป่าชุมชน โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน มีกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ มีการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพ ขึ้นทะเบียนต้นไม้ กิจกรรมบวชป่า ก่อสร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้น และลดปัญหาน้ำป่าไหลหลาก รวมถึง มีการจัดชุดสำรวจป่าเพื่อทำหน้าที่ช่วยกันดูแล สอดส่องรักษาป่า ป้องกันไม่ให้มีการลักลอบตัดไม้ และล่าสัตว์ในพื้นที่ป่าชุมชน มาถึงทุกวันนี้ป่าชุมชน

บ้านภูเขาก้าวกลับมาอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้หายากและสัตว์ป่านานาชนิด เช่น ไก่ป่า นกยูง และที่สำคัญป่าแห่งนี้ยังเป็นโรงเพาะเห็ดพื้นบ้านหลากหลายชนิด เช่น เห็ดดิน เห็ดแดง เห็ดโคน เห็ดเผาะ ฯลฯ เป็นทั้งแหล่งอาหาร และยารักษาโรคให้กับชุมชน ปัจจุบันพื้นที่แห่งนี้ได้กลายเป็นอีกหนึ่งแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลเชียงเคี่ยน ที่มีทั้งคนในชุมชนทำหน้าที่เป็นวิทยากร และมีเด็กๆ ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์น้อยคอยนำชม

แนวทางในการจัดการเมืองในสมัยของ คุณอินโพธิ์ หน่อแหวน นายกเทศมนตรีตำบลเชียงเคี่ยน เริ่มต้นจากการนำปัญหาสร้างเป็นนโยบาย เพื่อให้คนในชุมชนนั้นสามารถแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนได้อย่างตรงจุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการกับปัญหาสุขภาพ ด้วยการสร้างสุขภาวะและการส่งเสริมอนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อลดปัญหาการระบาดของไข้เลือดออก และนี่คือ หนึ่งในการดำเนินงานที่นำพาให้เชียงเคี่ยนไปถึงเป้าหมายที่ว่า “เชียงเคี่ยนเป็นเมืองสะอาด ประชาชนมีสุขภาพดี”

City in Focus

ลดขยะ หมดโรค

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาโรคไข้เลือดออกกลายเป็นปัญหาด้านสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย เพราะจำนวนผู้ป่วยด้วยไข้เลือดออกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสาเหตุการระบาดของโรค ส่วนใหญ่มาจากสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเพาะพันธุ์ยุงลายซึ่งเป็นพาหะนำโรคไข้เลือดออกมาสู่คน โดยเฉพาะการจัดการขยะที่ไม่เหมาะสม จนขยะเกิดการหมักหมมกลายเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคและเป็นที่อยู่ของลูกน้ำยุงลาย เทศบาลตำบลเชิงเคียนก็เคยประสบกับปัญหาการระบาดของไข้เลือดออกเช่นกัน เนื่องจากเทศบาลไม่มีบริการจัดเก็บและนำขยะไปกำจัด ชาวบ้านจึงต้องจัดการขยะกันเองตามสภาพ เค้าบ้าง ฝังกลบบ้าง ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ถูกสุขลักษณะ จึงทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนเอื้อต่อการระบาดของโรค ซึ่งเมื่อ 8 ปีก่อน สิ่งเหล่านี้ คือ ปัญหาเร่งด่วนที่ต้องรีบเร่งแก้ไข

คุณอินโพธิ์ หน่อแหวน
นายกเทศมนตรีตำบลเชียงเคี่ยน

คุณอินโพธิ์ หน่อแหวน นายกเทศมนตรีตำบลเชียงเคี่ยน เล่าว่า “เรานำประเด็นปัญหาใช้เลือดออกมาเป็นนโยบาย และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ เป้าหมายของเราคือ การดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมและจัดการขยะให้ถูกสุขลักษณะเพื่อลดการระบาดของโรค ก่อนที่เราจะนำเรื่องนี้ลงสู่การปฏิบัติในระดับชุมชน เราต้องสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นกับทุกภาคส่วนในท้องถิ่น จากนั้นเราก็มาช่วยกันระดมสมอง ช่วยกันคิดว่า เราควรจะต้องทำอะไร” ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นที่มาของกิจกรรมส่งเสริมการลดปริมาณขยะและการจัดการขยะให้ถูกสุขลักษณะในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน เพื่อลดโรคร้ายที่จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวบ้าน

การจัดการขยะให้ถูกสุขลักษณะไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบที่เหมือนกัน แต่ละชุมชนสามารถมีรูปแบบการจัดการของตนเอง โดยใช้หลัก 3Rs เป็นแนวทางไม่ต้องยึดติดว่าบ้านนั้นต้องทำเหมือนบ้านนี้ แต่สิ่งที่ทุกบ้านมีเหมือนกันคือ เป้าหมายที่จะดูแลสิ่งแวดล้อมและจัดการกับขยะในชุมชนของตนเอง เพื่อลดจำนวนผู้ป่วยไข้เลือดออก เมื่อเป้าหมายของงานนี้ชัดเจนแล้วทั้งชาวบ้าน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และเทศบาล ต่างช่วยกันลงมือลงแรง ทำงานกันแบบค่อยเป็นค่อยไป บ้านไหนพร้อมก็เริ่มก่อน

คุณอินโพธิ์ บอกว่า “ผมจะเน้นที่การสร้างต้นแบบชุมชนไหนทำดีแล้ว ก็ให้เขามาถ่ายทอดให้กับหมู่บ้านอื่นในระดับตำบล ซึ่งแต่ละชุมชน ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบการจัดการขยะที่เหมือนกันก็ได้ เช่น ชุมชนนี้มีการทำธนาคารขยะ แต่อีกชุมชนไม่มี เพราะว่าต่างคนต่างคิดแยกและขายขยะให้กับรถซาเล้งเอง หรือบางชุมชนก็ทยอยออกไปจนถึงขั้นจัดตั้งเป็นกองทุนธนาคารขยะ เพื่อนำเงินไปใช้ในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของตนเอง”

ขยะส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในตำบลเชียงเคี่ยนเกือบครึ่งเป็นขยะที่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ รองลงมาเป็นขยะอินทรีย์ ขยะทั่วไป และขยะอันตราย เมื่อรับรู้ร่วมกันแล้วว่าขยะที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง ก็สามารถจัดการกับขยะแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม เริ่มต้นจากการสร้างกลไกในการจัดการขยะร่วมกันของคนทั้งชุมชน โดยใช้คณะทำงานชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน สร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นในวงกว้าง ด้วยการประชุมประชาคมให้ความรู้และสร้างความเข้าใจผ่านเสียงตามสาย และเอกสารเผยแพร่ต่างๆ บางครั้งก็ต้องมีการให้ความรู้กันถึงประตูบ้าน ที่สำคัญ ซึ่งเป็นเสมือนสัญญาณใจของคนในชุมชน ก็คือ ทุกคนเห็นชอบให้มีการทำข้อตกลงว่าด้วยเรื่องการจัดการขยะ ซึ่งมีรายละเอียดที่น่าสนใจ เช่น 1) ทุกหลังคาเรือนต้องมีการคัดแยกขยะอย่างน้อย 3 ประเภท ได้แก่ ขยะอินทรีย์ ขยะทั่วไป และขยะรีไซเคิล 2) ทุกครัวเรือนควรมีเสวียนสำหรับทำปุ๋ยหมักจากเศษใบไม้และเศษอาหารในครัวเรือน อย่างน้อย 1 จุด 3) งดการเผาขยะอินทรีย์ เช่น เศษใบไม้ กิ่งไม้ เศษอาหาร ในชุมชน และห้ามทิ้งขยะในที่สาธารณะของหมู่บ้าน และสุดท้าย ในงานบุญ งานประเพณี หรืองานศพของหมู่บ้านก็ต้องมีการคัดแยกขยะด้วย

บ้านสันซุม รูปแบบการจัดการ ขยะแบบครบวงจร

บ้านสันซุม เป็น 1 ใน 12 หมู่บ้านในเทศบาลตำบล เชียงเคี่ยนที่มีรูปแบบการจัดการขยะแบบครบวงจร เหมือนหมู่บ้านอื่นๆ ในเขตเทศบาล ในอดีตชาวบ้าน จัดการขยะกันเองตามสะดวก บ้างก็เผา บ้างก็นำไป ทิ้งตามที่สาธารณะของหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อเทศบาล ได้เข้ามาช่วยอบรมให้ความรู้ และการพาไปแลกเปลี่ยน

เรียนรู้กับชุมชนที่มีประสบการณ์ในการจัดการขยะ จากนั้นมาชุมชนบ้านสันซุมจึงนำความรู้และประสบการณ์ ที่ได้กลับมาวางแผนจัดการขยะในชุมชนของตนเอง อย่างจริงจัง โดยมี กำนันนิคร ไซสุวรรณ์ เป็น หัวเรี่ยวหัวแรงใหญ่ ของงานนี้

“ขยะมาจากทุกครัวเรือนและชาวบ้านก็เป็นคนสร้างขยะ ดังนั้น การจัดการขยะในหมู่บ้าน ก็ต้องให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา เพราะการแก้ไขปัญหาขยะ ไม่ได้เป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นความรับผิดชอบของทุกคนในหมู่บ้าน”

กำนันนิคร ไซสุวรรณ์ บ้านสันซุม

มีการทำประชาคมรับฟังความคิดเห็นว่า ควรจะจัดการขยะของหมู่บ้านอย่างไร เพื่อแก้ปัญหาการทิ้งขยะไม่เป็นที่ จนมาสรุปจบลงที่ บ้านสันซุมจะจัดตั้งธนาคารขยะ เพื่อนำเงินรายได้ที่เกิดจากการขายขยะมาเป็นรายเสริมให้กับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ และนำเงินบางส่วนไปใช้ในงานสาธารณกุศลของหมู่บ้าน และได้นำหลักการ “ลดการใช้ ใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่” มาเป็นแนวทางให้ทุกคนจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางในบ้านของตนเอง เช่น ถ้าเป็นขยะรีไซเคิลก็ถนอมรังคให้คัดแยก นำมาขายให้กับธนาคารขยะ หรือรถซาเล้งที่มารับซื้อ ถ้าเป็นขยะอันตราย ก็ทำเสวียนไว้รอบโคนต้นไม้เพื่อใช้รองรับขยะอันตราย หรือนำไปทำปุ๋ยหมักชีวภาพ สำหรับขยะอันตรายให้ช่วยกันคัดแยกแล้วนำไปทิ้งที่จุดรวบรวม

ของหมู่บ้าน จากนั้นทางเทศบาลจะมาเก็บและนำไปรวบรวมไว้ที่เทศบาล เมื่อมีปริมาณมากพอก็จะนำส่งให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย เพื่อให้เอกขนนำไปกำจัด ส่วนขยะทั่วไป จำพวก ห่อขนม ถุงพลาสติกจากบรรจุภัณฑ์ประเภทผงซักฟอก หรือของบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ก็นำมาประดิษฐ์เป็นข้าวของเครื่องใช้ ขยะที่เหลือซึ่งหลายคนคิดว่า นำไปใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้อีกต่อไปแล้ว ทางเทศบาลก็เข้าไปส่งเสริมให้ชาวบ้านคัดแยกขยะทั่วไปประเภทนี้ออกจากขยะประเภทอื่น และให้ชาวบ้านรวบรวมไว้ ณ จุดคัดแยกของครัวเรือน จากนั้นเทศบาลจะเข้ามาเก็บขน ซึ่งกำหนดไว้ว่าประมาณเดือนละหนึ่งครั้ง หลังจากนั้นก็จะประสานให้เอกขน นำไปเข้าสู่กระบวนการกลั่นเป็นน้ำมันเชื้อเพลิงต่อไป

คุณฉนวนก ไชยสุวรรณ เจ้าหน้าที่เทศบาล เล่าให้ฟังถึงแผนการดำเนินงานในอนาคตว่า “ตอนนี้เทศบาลมีกิจกรรมที่จะลงไปประเมินการจัดการขยะของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อดูว่าบ้านหลังไหนคัดแยกขยะได้ดี บ้านไหนจัดการดีก็จะมีธงสีเขียวปักไว้ที่หน้าบ้าน แต่ถ้าบ้านไหนยังจัดการไม่ดี ก็จะมีธงสีแดง แต่ถ้าทำได้ดีในระดับพอใช้ ก็จะมีธงสีเหลือง จะมีการออกประเมินแบบนี้ทุกๆ 3 เดือน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านตื่นตัวที่จะช่วยกันคัดแยกขยะ”

การใช้วิธีจัดการขยะในชุมชนให้ถูกสุขลักษณะ ช่วยลดต้นทุนของแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในเขตเทศบาลตำบลเชียงเคี่ยนได้อย่างมีประสิทธิภาพมาก เพราะตลอดระยะเวลากว่า 8 ปีที่ผ่านมา ไม่พบการระบาดของโรคไข้เลือดออกในเขตเทศบาล แม้แต่ครั้งเดียว เป็นความสำเร็จที่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน และยังเป็นประจักษ์พยานที่แสดงให้เห็นว่านามัยสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเทียบกับในอดีตที่ผ่านมา เพราะไม่ว่าจะเดินไปตรงไหนของเชียงเคี่ยนเราจะเห็นแต่ถนนหนทางและบ้านเรือนที่สะอาดสะอ้าน ทุกอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงาม ทุกวันนี้เชียงเคี่ยนกลายเป็นท้องถิ่นต้นแบบของการจัดการขยะในครัวเรือนระดับจังหวัด และเป็นท้องถิ่นลำดับแรก ที่เริ่มต้นคัดแยกขยะอันตรายในครัวเรือน

นอกจากนี้ คุณอินโพธิ์ ยังได้รวบรวมข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนมาจัดทำเป็นธรรมนูญสุขภาพตำบลเชียงเคี่ยน “เป็นธรรมนูญที่เกิดขึ้นจากการระดมสมองของชาวบ้าน ให้เขานำวิธีปฏิบัติดีๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านของเขา มาใส่ไว้ในธรรมนูญฉบับนี้ ซึ่งก็รวมถึงการจัดการขยะในครัวเรือนด้วย เช่น ที่บ้านหมู่ 1 ห้ามไม่ให้มีการเลี้ยงเหล่าในงานศพ ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติที่ดีที่ชาวบ้านทำอยู่แล้ว เราก็นำมาใส่ไว้ในธรรมนูญสุขภาพ ธรรมนูญนี้ไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นข้อตกลงระหว่างบุคคลที่ปฏิบัติร่วมกัน ถ้าชุมชนไหนไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกชุมชนอื่นมอง” เรียกว่าเป็นการใช้มาตรการทางสังคมมาช่วยให้ธรรมนูญสุขภาพศักดิ์สิทธิ์ขึ้น ธรรมนูญสุขภาพตำบลเชียงเคี่ยน ยังเป็นการตอกย้ำว่าท้องถิ่นแห่งนี้กำลังเอาจริงเอาจังกับการสร้างนามัยสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนให้กับทุกชุมชน

ขยะลดหมดโรค ที่เชียงเคี่ยน ซึ่งเกิดจากความร่วมมือของทุกคน จนนำไปสู่การหมดไปของโรคไข้เลือดออกในชุมชน เป็นความฉลาดของชุมชนเล็กๆ ที่รู้จักจัดตั้งตนเองของปัญหาได้อย่างตรงจุด และในขณะเดียวกันก็ยังเป็นการสร้างระบบนามัยสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้เข้มแข็งด้วย โดยเริ่มจากการค่อยๆ สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อนำไปสู่สุขภาพของคนที่ชุมชน เริ่ม จาก 1 บ้าน เป็น 2 บ้าน แล้วค่อยๆ ขยายไปจนตอนนี้ครบทุกหมู่บ้านแล้ว นอกจากจะช่วยลดขยะ ป้องกันการเกิดโรค ยังช่วยสร้างหลักประกันทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมให้กับคนในชุมชนด้วย

Key of Success

ปัจจัยความสำเร็จ

- ดึงปัญหามาเป็นนโยบาย ช่วยกันคิดและช่วยกันขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายเดียวกัน
- สร้างต้นแบบความสำเร็จแล้วจึงขยายวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศไปสู่พื้นที่อื่น โดยยึดหลักความพร้อมและคำนึงถึงบริบทของชุมชน
- ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ

เทศบาลนคร เชียงราย

เมืองเมือง รอบทิศ

เทศบาลนครเชียงรายถูกโอบล้อมด้วยภูเขา เป็นเมืองที่ร่ำรวยด้วยทรัพยากรธรรมชาติและศิลปะ วัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาช้านาน เป็นเมืองที่มีการผสมผสานกลมกลืนกันทางวัฒนธรรมระหว่าง ไทย ลาว และพม่า จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวทางศิลปกรรม เขว่กันว่า นครเชียงราย คือเมืองแห่งศิลปะ เพราะงานศิลปะตามแบบขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยที่งดงามมีให้เห็นอยู่ทั่วไปในเมือง เช่น ตามวัดวาอาราม บริเวณหอนาฬิกากลางเมือง ที่ว่ากันว่าสวยที่สุดในประเทศ อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย หรือที่อาคารเทิดพระเกียรติ 90 ปี สมเด็จพระศรีนครินทร์ราบรมราชชนนีที่จัดแสดงราชรถบุษบกหนึ่งเดียวในล้านนา

เทศบาลขนาดใหญ่

วิสัยทัศน์ : เชียงรายน่าอยู่ นครแห่งความสุข

ประชากร : 73,400 คน

ชุมชนในเขตเทศบาล : 64 ชุมชน

ขนาดพื้นที่ : 60.85 ตารางกิโลเมตร

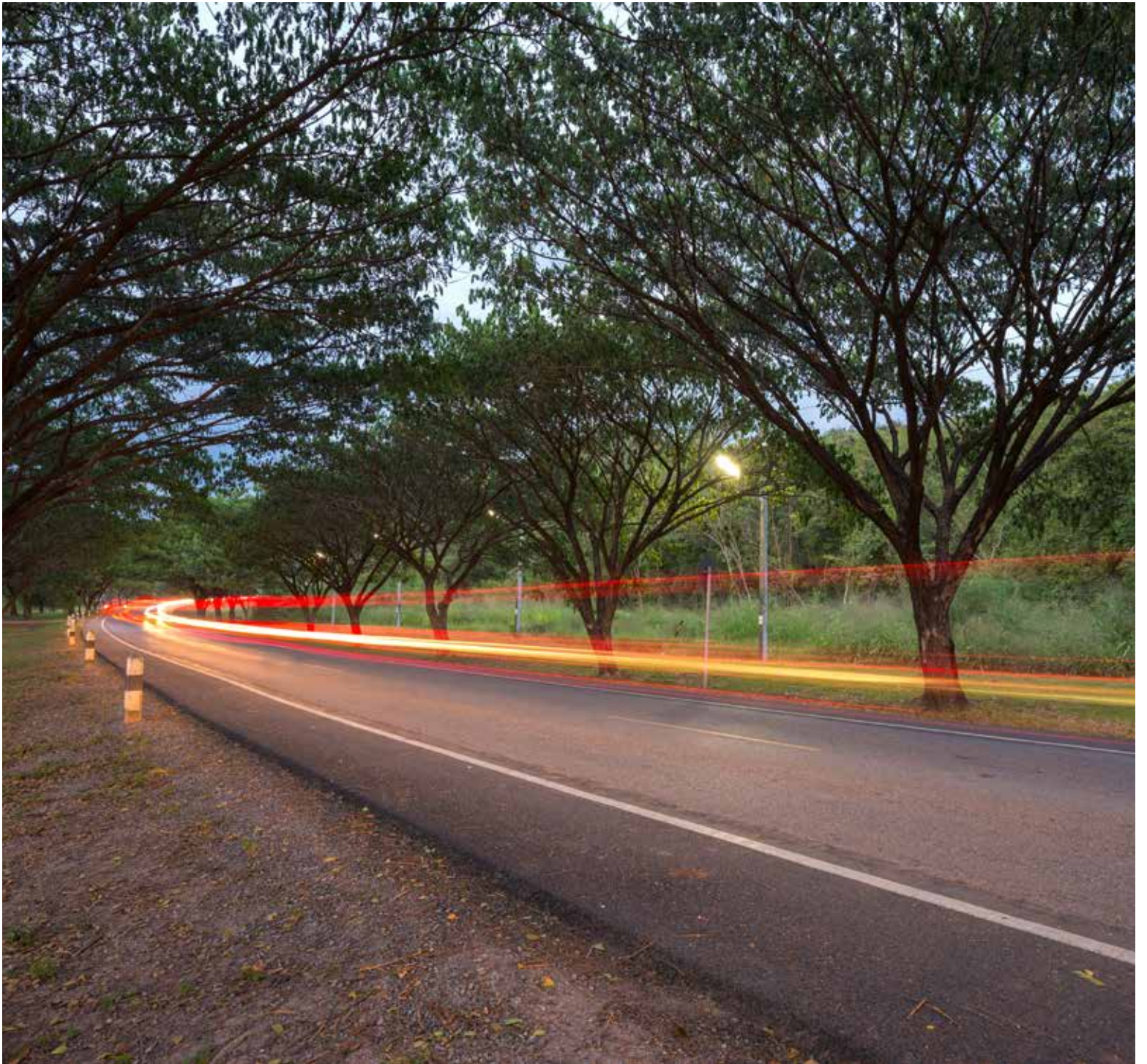
เชียงรายน่าอยู่ นครแห่งความสุข

ด้วยความพร้อมในหลายด้านของนครเชียงราย ทั้งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีแม่น้ำกกและแม่น้ำภรณ์ไหลผ่าน และทำเลที่ตั้งซึ่งเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมไปยังประเทศเพื่อนบ้านได้สะดวก นครเชียงรายจึงเป็นเสมือนประตูตลาดการค้า การลงทุน และเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวที่สำคัญที่สามารถเชื่อมต่อไปยังหลายประเทศในภูมิภาคอินโดจีน ทำให้เมืองที่เคยมีชีวิตเนิบช้ากับกลายเป็นศูนย์กลางความเจริญด้านเศรษฐกิจ การค้า การศึกษา การคมนาคม และการท่องเที่ยว แต่บทเรียนจากการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของเมืองใหญ่หลายแห่งทำให้นครเชียงรายจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างความเป็นเมืองกับเรื่องของสิ่งแวดล้อม แม้ทุกวันนี้ในเขตเทศบาลจะเนืองแน่นไปด้วยรถรา บ้านเรือน และร้านรวงมากมาย แต่เราก็ยังได้เห็นต้นไม้ใหญ่อายุนับร้อยปี เติบโตเคียงคู่กับมหานครแห่งนี้

“เชียงรายเป็นเมืองเกษตรกรรม แต่ตอนนี้ก้าวไปเป็นเมืองท่องเที่ยว จากนักท่องเที่ยวปีละไม่กี่แสนคน ทุกวันนี้เพิ่มเป็นหลายล้านคนต่อปี การเป็นเมืองท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับประชาชน ทำให้

เศรษฐกิจดี ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนดีตามไปด้วย ที่สำคัญคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องพอดีกัน ทั้งการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม รวมถึงโอกาสต่างๆ จากภายนอก เราอยากให้เห็นเป็นเมืองที่คนอยู่แล้วมีความสุข คนที่มาเยือนก็ต้องประทับใจ เราจึงต้องทำให้เชียงรายเป็นเมืองที่มีเสน่ห์ เสน่ห์ของเชียงรายก็คือ สิ่งแวดล้อมที่ดี ดังนั้นจะเห็นว่าเราพัฒนาเมืองควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ อย่างเช่น ต้นจามจุรีที่รักษาไว้ในเมืองช่วยสร้างความร่มรื่นได้มาก นี่คือการคงเสน่ห์ให้กับนครเชียงรายอย่างหนึ่ง” คุณวันชัย จงสุทธานามณี นายกเทศมนตรีนครเชียงราย กล่าวถึงทิศทางการเติบโตของเทศบาลนครเชียงราย

แน่นอนว่า ต้นจามจุรียักษ์ที่ตั้งอยู่กลางถนน มันสะท้อนให้เห็นว่า คนเมืองนี้เขาเอาใจจริงเอาใจเรื่องการอนุรักษ์ จนได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งต้นไม้

City in Focus

เมืองแห่งต้นไม้

หลายเมืองใหญ่ของโลกตื่นตัวกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองกันมากขึ้น เพราะที่ผ่านมามีการขยายตัวของเมืองเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อตอบสนองการเติบโตทางเศรษฐกิจ การอพยพเคลื่อนย้ายและเพิ่มขึ้นของประชากร ล้วนส่งผลให้ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินมีมาก จนทำให้พื้นที่สีเขียวในเขตเมืองลดลงอย่างรวดเร็ว การหายไปของพื้นที่สีเขียว ไม่เพียงซ้ำเติมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมืองที่ย่ำแย่อยู่แล้วให้เลวร้ายลง ยังกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในเมืองนั้นๆ ด้วย มีผลการศึกษาวิจัยหลายชิ้นยืนยันว่า การอาศัยอยู่ใกล้บริเวณพื้นที่สีเขียว หรือบริเวณที่ยังคงความเป็นธรรมชาติอยู่ เช่น สวนสาธารณะ หรือ สนามเด็กเล่น สามารถลดอัตราการป่วยจากปัญหาสุขภาพจิตได้อย่างชัดเจน และช่วยลดความเครียดที่เกิดจากสภาวะบีบคั้นของสังคมเมือง ปัจจุบันนี้พื้นที่สีเขียวได้กลายเป็นตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความเป็นเมืองน่าอยู่ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในเมืองนั้นๆ

“โจทย์ของเราคือ จะทำอย่างไรให้การเติบโตของเชียงรายไม่ไปทำลาย ความเป็นเมืองที่น่าอยู่ แบบที่เชียงราย เคยเป็นมาในอดีต เราตั้งคำถามกันถึงขนาดว่า เราอยากที่บ้านของเรา เป็นเหมือนเมืองใหญ่อื่นๆ ที่เติบโต แบบก้าวกระโดด จนไม่ทันรับมือกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นหรือเปล่า คำตอบก็คือ ไม่ ตอนนั้นสิ่งแรกที่เรากำทำ คือ การกำหนดผังเมือง และการออกเทศบัญญัติควบคุมอาคาร จะเห็นว่าในเขตเทศบาลจะไม่มีตึกสูง เราพยายามรักษาสภาพแวดล้อมภายในเมืองให้น่าอยู่ ในเมืองจึงเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ ก็เพราะเทศบาลอนุรักษ์ไว้ และก็เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของการขับเคลื่อน นครเชียงรายให้เป็นเมืองแห่งต้นไม้”

คุณปรีชา อนุรักษ์
รองนายกเทศมนตรีนครเชียงราย

เมื่อขับรถไปบนถนนหลายสายในเขตเทศบาล อย่าง ถนนสิงห์ไคล และถนนบุญญฤทธิ์ สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ต้นจามจุรี หรือ ต้นฉำฉา ขนาดใหญ่หลายสิบต้น ที่ยืนเรียงรายกันอยู่ริมถนน และบางต้นยืนตระหง่าน สูงใหญ่กั้นอยู่กลางถนน สร้างความร่มรื่นให้บริเวณ สองข้างถนน บางต้นมีอายุนับร้อยๆ ปี ไม้ใหญ่ เหล่านี้เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของต้นไม้ที่อยู่ในเขต เทศบาล เพราะจากการสำรวจและขึ้นทะเบียน ต้นไม้ใหญ่เมื่อเดือนสิงหาคม 2559 พบว่า ต้นไม้ ที่มีขนาดเส้นรอบวงตั้งแต่ 130 เซนติเมตร ขึ้นไป (วัดขนาดเส้นรอบวง ณ ความสูง 130 เซนติเมตร) มีถึง 2,453 ต้น กระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ทั่วเมือง

ไม่เพียงแค่อนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่เพื่อเพิ่มความน่าอยู่ ให้กับเมืองเท่านั้น ทางเทศบาลยังสร้างการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวในรูปแบบต่างๆ ร่วมกับ ภาคีเครือข่ายมากมาย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชน เป็นการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวที่ไม่ได้ มองแค่การเพิ่มจำนวนต้นไม้ แต่ยังมองถึงความ หลากหลายของพรรณไม้ และระบบนิเวศในพื้นที่ เหล่านั้นด้วย

ชุมชนบ้านป่าจั่ว เกษตรเขตเมือง

พื้นที่ 9 ไร่ บริเวณสวนผักปลอดสารพิษของชุมชนป่าจั่ว เป็นตัวอย่างของพื้นที่เกษตรในเมือง ที่ผูกโยงประเด็นพื้นที่สีเขียวและเรื่องของคุณภาพเอาไว้ด้วยกัน เดิมทีพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไร ชาวบ้านจึงชวนกันมาปลูกพืชผักสวนครัว ตั้งแต่ปี 2538 พัฒนาพื้นที่มาเรื่อยๆ จนเมื่อ 2548 เริ่มมีหน่วยงานราชการอย่างสำนักงานเกษตรจังหวัดเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการเพาะปลูกและทำเกษตรอินทรีย์

ที่นี่มีพืชผักตามฤดูกาลสับเปลี่ยนหมุนเวียนให้ลูกค้าได้บริโภคกันตลอดทั้งปี ตั้งแต่ ผักพื้นบ้าน ไปจนถึง ผักตลาดทั่วไป ปัจจุบันพื้นที่ตรงนี้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีเกษตรแบบพอเพียง ปลูกผักโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ รับรองได้ว่าผักที่ออกจากบ้านป่าจั่วเป็นผักปลอดภัยไร้สารตกค้าง ชุมชนป่าจั่วเป็นชุมชนหนึ่งที่ผลิตอาหารปลอดภัยไว้จำหน่ายให้คนในท้องถิ่นได้บริโภค ปัจจุบันทางเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ร่วมกับเครือข่ายรักษาสภาพทั้งโรงพยาบาล โรงเรียน ชุมชน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานเกษตรอำเภอ ส่งเสริมการปลูกผักอินทรีย์ เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพและระบบนิเวศ รวมๆ แล้ว ประมาณ 50 ไร่

“แต่ก่อนก็ปลูกผักไว้กินกันเอง เหลือก็แจกจ่ายเพื่อนฝูงญาติพี่น้อง ยังไม่ได้ขาย ต่อมาเริ่มมีคนมาขอซื้อ ทำไปทำมาตอนนี้ผักที่ปลูกไม่พอขายแล้ว เพราะคนซื้อเริ่มรู้ว่าเราไม่ใช้สารเคมี เป็นผักปลอดสารพิษจริงๆ ลูกค้าต้องการซื้อผักของป่าเยอะนะ เมื่อก่อนก็ไปส่งขายที่โรงพยาบาลด้วย เพราะเขาบอกว่าผักของป่าดี ไม่มีสารตกค้าง แต่ป่าปลูกไม่ทันขาย ตอนนั้นก็เลยไม่ส่งที่ไหน ใครอยากซื้อก็ต้องมาซื้อที่นี้เอง อย่างช่วงที่ผักออกเยอะๆ ขายได้เงินวันละพัน สองพันบาทเลย” ป้าเจ้าของแปลงผักสวยๆ ของบ้านป่าจั่วเล่า

หนองปิ้ง พื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งเรียนรู้

ปิ้ง หมายถึง เศษวัชพืชและไม้ขนาดเล็กที่สะสมกันจนเป็นชั้นหนาลอยอยู่บนผิวน้ำ คงเดากันได้ไม่ยากว่าชื่อของหนองปิ้ง จึงน่าจะมาจากลักษณะของหนองน้ำที่เต็มไปด้วยปิ้งที่ลอยกันอยู่เต็มไปหมด หนองปิ้งเป็นหนองน้ำธรรมชาติมีขนาด 90 ไร่ ในอดีตชาวบ้านได้ใช้น้ำจากหนองปิ้งทำการเกษตรและหาปลาบ้างเล็กๆ น้อยๆ นอกจากนี้หนองปิ้งยังทำหน้าที่คล้ายแก้มลิงเป็นแหล่งกักเก็บน้ำตามธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง แต่เดิมรอบหนองปิ้งมีสภาพเป็นพื้นที่ธรรมชาติ เต็มไปด้วยพรรณไม้นานับชนิด แต่เมื่อขาดการดูแล จึงเกิด

ความเสื่อมโทรม เต็มไปด้วยวัชพืช กอสะวะ และผักตบชวา ส่งผลให้เกิดปัญหาหน้าเฝ้าเสีย ต่อมาในปี 2552 ทางเทศบาลและชาวบ้านได้ช่วยกันปรับปรุงสภาพแวดล้อมของหนองปิ้งให้สะอาดสวยงาม และยังได้ดำเนินโครงการพัฒนาและปรับปรุงหนองน้ำแห่งนี้ ให้เป็นมากกว่าอ่างเก็บน้ำ เช่น มีการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำหนองปิ้ง โครงการเพิ่มความหลากหลายของพันธุ์ไม้ หรือโครงการรวมสองใจไว้ในหนึ่งต้น ซึ่งเป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปอุปการะและดูแลรักษาต้นไม้รอบๆ หนองปิ้ง โดยมีเด็กๆ ในโรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า เป็นผู้คอยรดน้ำ พรวนดิน วัดการเจริญเติบโตของต้นไม้ และรายงานให้ผู้อุปการะต้นไม้ได้ทราบเป็นระยะๆ ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ “รวมสองใจไว้ในหนึ่งต้น” จึงสื่อถึงการรวมหัวใจของเด็กนักเรียนและหัวใจของผู้สนับสนุนเอาไว้ในต้นไม้ต้นเดียวกัน เพื่อแสดงถึงการร่วมแรงร่วมใจกันช่วยดูแลรักษาต้นไม้เหล่านั้น นอกจากนี้พื้นที่รอบหนองปิ้งยังมีแปลงปลูกป่าตามแนวทางของมียาวาก็ไว้ให้คนที่สนใจเข้ามาศึกษา รวมถึงจะมีการนำพันธุ์ปลาที่ได้รับสนับสนุนจากกรมประมงมาปล่อยอยู่เป็นประจำ และชาวบ้านจะจัดชุดสายตรวจออกเฝ้าระวังไม่ให้มีการลักลอบตกปลาในหนองปิ้งด้วย ทั้งนี้ชาวบ้านจะเปิดให้มีการตกปลา ปีละ 1 ครั้ง โดยจะกำหนดให้คนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามาตกปลาในหนองปิ้งได้ แต่จะต้องซื้อตั๋วเพื่อรับสิทธิในการตกปลา เงินที่ได้จากการขายตั๋วจะนำไปใช้เพื่อพัฒนาชุมชนหนองปิ้งต่อไป ทุกวันนี้หนองปิ้งกลับมาสวยงามและต้นไม้ที่ปลูกก็เริ่มโตมากแล้ว ความร่มรื่นของหนองปิ้งทำให้ชุมชนใกล้เคียงมักแวะเวียนมาพักผ่อนและออกกำลังกายเป็นประจำ

ดอยสะเก็ม ป่าในเมือง

ดอยสะเก็ม เป็นตัวแทนของพื้นที่ป่าในเขตเมือง เพราะด้วยลักษณะที่เป็นป่าเบญจพรรณธรรมชาติ บนพื้นที่ 75 ไร่ ทำให้ป่ากลางใจเมืองแห่งนี้ทำหน้าที่เสมือนปอดของคนเมืองเชียงรายได้กว่า 70,000 คน แทบไม่น่าเชื่อว่าในเมืองใหญ่ขนาดนี้ ยังมีผืนป่าหลายสิบไร่หลงเหลืออยู่นอกจากขนาดของพื้นที่นับว่าไม่น้อยแล้ว ป่าดอยสะเก็มยังเต็มไปด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพืช และสัตว์ต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะนกและแมลง เช่น นกปรอด นกโพระดก และนกตีทอง หรือ แมลงจำพวก จิ้งหรีด ตั๊กแตน และแมลงกระซอน ฯลฯ ต้นไม้ใหญ่หลากหลายชนิดก็ขึ้นเบียดเสียดกันจนรกทึบ จากที่ชุมชนและเด็กๆ ช่วยกันสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพของดอยสะเก็มพบว่าไม้พืชมากกว่า 70 ชนิด เช่น ต้นยวนผึ้ง จำปา ยางนา มะขามป้อม และสัก แต่ต้นไม้ที่พบบ่อยกว่าต้นอื่นๆ คือ ลั่นจี่ป่า หรือคอแลน ยังไม่รวมพืชผักกินได้อีกหลายสิบชนิด ชุมชนรอบๆ ดอยสะเก็มร่วมกันอนุรักษ์ป่าแห่งนี้มานานแล้ว โดยอาศัยวิธีการบวชป่า เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่า ต้นไม้ที่ได้รับการบวชแล้ว (มีจิ๋วรผูกไว้) ชาวบ้านก็จะไม่กล้าตัด นับเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์ต้นไม้ที่แนบเนียน

ในอนาคตทางเทศบาลมีแผนที่จะพัฒนาพื้นที่บริเวณนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นห้องเรียนธรรมชาติสำหรับผู้สนใจ และเพิ่มกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัย เพื่อให้คนทุกกลุ่มวัยสามารถเข้ามาเรียนรู้ และซาบซึ้งถึงคุณค่าความสำคัญของป่าใหญ่กลางมหานคร และช่วยกันดูแลรักษาดอยสะเก็มให้ยังคงเป็นลมหายใจอันบริสุทธิ์สำหรับทุกคนในเมืองเชียงรายได้

นอกจากกิจกรรมการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวในพื้นที่ทั้งสามแห่งแล้ว ทุกปียังมีการปลูกป่าเพิ่มในพื้นที่สาธารณะ และมีการบูรณาการเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เข้าสู่หลักสูตรการเรียนการสอนด้วย จากมาตรการต่างๆ เหล่านี้ ทำให้ในภาพรวมของพื้นที่สีเขียวในเขตเทศบาลนครเชียงรายมีพื้นที่ถึง 14.68 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 24.12 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ ซึ่งก็นับว่าไม่น้อย ถ้าแยกเฉพาะพื้นที่สีเขียวที่เป็นสวนสาธารณะทั้ง 17 แห่งของเทศบาลออกมา จะมีพื้นที่ประมาณ 393,000 ตารางเมตร (หรือ 245.65 ไร่) หรือถ้าเทียบสัดส่วนต่อประชากร 1 คน จะอยู่ 5.59 ตารางเมตร ซึ่งเกินกว่าค่ามาตรฐานพื้นที่สีเขียวเพื่อบริการประชากรที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตั้งไว้ที่ 5 ตารางเมตรต่อคน

นอกจากความน่าทึ่งที่เทศบาลนครเชียงรายสามารถอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ให้เติบโตเคียงคู่กับเมืองได้อย่างงดงามแล้ว ภายใต้แนวคิดของเมืองแห่งต้นไม้ยังแฝงไว้ด้วยเรื่องราวของการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพควบคู่กันไปด้วย ซึ่งเราจะเห็นได้จากความพยายามที่จะ “พัฒนา” พื้นที่นิเวศเกษตรเขตเมือง ซึ่งเน้นการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ความพยายามที่จะ “ฟื้นฟู” ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำหนองบึงและพื้นที่รอบบึง และความพยายามที่จะ “อนุรักษ์” ป่าใหญ่กลางมหานครที่ดอยสะเก็มให้เป็นป่าและแหล่งเรียนรู้ นอกจากนี้ยังพยายามนำคุณค่าของพื้นที่สีเขียวประเภทต่างๆ มาเสริมสร้างสภาพแวดล้อม และภูมิทัศน์ของเมืองให้น่าอยู่และสอดคล้องกับบริบทของเมืองในทุกแง่ทุกมุม และท้ายที่สุดพื้นที่สีเขียวกลางนครเชียงรายยังได้ทำหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งได้อย่างสมบูรณ์ นั่นก็คือ ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต และสร้างความสุขให้กับทุกคนในเมือง

Key of Success

ปัจจัยความสำเร็จ

- เริ่มต้นจากการคิด วางแผน และเดินหน้ายุทธศาสตร์ที่วางไว้บนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

เทศบาลตำบล ไฉม เมืองรอบทิศ

เทศบาลตำบลฉม อ. มะขาม จ. จันทบุรี มีพื้นที่ติดกับเทือกเขาฉมฉก และเทือกเขาสอยดาว ที่มีทรัพยากรป่าไม้ที่สมบูรณ์ และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสำคัญที่หลายสายไหลผ่านตำบลฉมและไปรวมกันเป็นแม่น้ำจันทบุรี ด้วยทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ มีน้ำดี ดินดี ชาวบ้านกว่า 95 เปอร์เซ็นต์จึงยึดอาชีพทำสวนผลไม้มาตั้งแต่ รุ่นปู่ รุ่นย่า ส่วนใหญ่จะปลูกไม้ผลจำพวก เงาะ มังคุด ทุเรียน ลองกอง สละ ฯลฯ ตำบลฉมถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียวและพื้นที่เกษตรกรรม ประชาชนจึงใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นหลัก ดังนั้นที่ตำบลนี้จึงไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษ เป็นท้องถิ่นเล็กๆ ที่เต็มไปด้วยธรรมชาติ สงบเงียบ และน่าอยู่ ในเชิงวัฒนธรรม ตำบลฉมยังเป็นที่อยู่ของชุมชนชาวชอง ชนเผ่าดั้งเดิมที่เข้ามาตั้งรกรากในเขตจันทบุรีเป็นกลุ่มแรกๆ มีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง และยังสามารถสืบสานประเพณีอันเก่าแก่และถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีทำบุญส่งทุ่ง ที่ชาวบ้านจะร่วมกันก่อกองทรายและนำอาหารไปถวายพระหลังวันสงกรานต์ของทุกปี เพื่อไถ่กูตผีปีศาจที่จะทำให้ชาวบ้านเจ็บป่วย

เทศบาลขนาดเล็ก

วิสัยทัศน์ : มุ่งสู่สังคมคุณธรรม นำการศึกษาก้าวไกล ใส่ใจสิ่งแวดล้อม พร้อมร่วมใจพัฒนา นำพาสังคมสันติสุข จัดทุกขด้วยเศรษฐกิจพอเพียง
ประชากร : 4,200 คน ชุมชนในเขตเทศบาล : 9 หมู่บ้าน ขนาดพื้นที่ : 86.5 ตารางกิโลเมตร

คุณพิทักษ์ ผดุงโชค นายกเทศมนตรีตำบลฉะม้นอธิบายแนวคิดการพัฒนาท้องถิ่นเล็กๆ แห่งนี้ว่า การพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ ต้องเริ่มมาจากคนเป็นสำคัญ เนื่องจากคนเป็นตัวขับเคลื่อนงานต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมาย บุคคลที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จะต้องประกอบไปด้วยภาคส่วนต่างๆ เช่น บุคลากรที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มองค์กรภาคประชาชน และประชาชนในพื้นที่จะต้องร่วมมือกันในการทำงาน ทุกคนต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตัวเอง มีการเกื้อหนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ผลักรถให้เป็นที่ของหน่วยงานหรือใครคนใดคนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้านต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน โดยมีหลักการสำคัญ คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของการทำงาน นั่นคือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมแก้ไขปัญหา การพัฒนาเมืองให้น่าอยู่อย่างยั่งยืน จึงต้องพัฒนาทุกด้านไปพร้อมกัน

เทศบาลตำบลฉะม้นเป็นเทศบาลขนาดเล็ก ในแต่ละปีมีงบประมาณสำหรับการพัฒนาเมืองน้อยมาก ดังนั้นงานพัฒนาจึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวร่วมมาช่วยกันขับเคลื่อนงานให้ได้มากที่สุด โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและจัดการสิ่งแวดล้อมตามบริบทของพื้นที่ จากข้อจำกัดด้านงบประมาณ จึงนำไปสู่การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมาช่วยเปลี่ยนข้อจำกัดให้กลายเป็นจุดเด่น ที่มีประชาชนเป็นเรี่ยวแรงสำคัญในการพัฒนาเมือง

City in Focus

ฉบับร่วมใจพัฒนา

ถนนร่วมสร้าง

เส้นทางคมนาคมในเทศบาลตำบลฉันทบุรีเป็นถนนลาดยางหรือถนนคอนกรีตมีเพียง 5 เปอร์เซ็นต์ ส่วนใหญ่เป็นทางดินลูกรัง มีสภาพขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อ ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับความสะดวกในการเดินทาง ประกอบกับทางเทศบาลเองมีงบประมาณจำกัดไม่สามารถก่อสร้างถนนถาวรได้ ทำได้เพียงซ่อมแซมเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนในช่วงเวลาสั้นๆ เท่านั้น ด้วยเหตุนี้เทศบาลกับชุมชนจึงช่วยกันคิดหาวิธีแก้ปัญหา ร่วมกัน โดยการนำไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่มากในพื้นที่มาใช้แทนเหล็กเส้น และทำการก่อสร้างเป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่

“การใช้ไม้ไผ่สร้างถนนถือเป็นนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน ที่พูดแบบนี้ก็เพราะว่าในอดีตมีการนำไม้ไผ่มาสร้างถนนแล้ว ตอนนี้อย่างผ่านไป 30 กว่าปี ถนนเส้นนี้ก็ยังสามารถใช้ได้ เราก็เลยเอาองค์ความรู้นี้มาใช้สร้างถนนเส้นอื่นๆ ด้วย” คุณพิทักษ์ ผดุงโภค นายกเทศมนตรีตำบลฉันทบุรีกล่าว

ในการก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ได้รับการสนับสนุน หิน ปูน ทราย จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด และให้ชุมชนช่วยกันเป็นแรงงานและจัดหาไม้ไผ่เพื่อสานเป็นตะแกรงแทนเหล็กเส้น ซึ่งการดำเนินการก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ด้วยความร่วมแรงร่วมใจของทุกคนในชุมชนตั้งแต่ปี 2556-2560 (เว้นปี 2558)

คุณพิทักษ์ ผดุงโภค
นายกเทศมนตรีตำบลฉันทบุรี

ทำให้ชุมชนมีถนนคอนกรีตที่สะดวกสบายไว้ใช้ร่วมกันถึง 6 สาย รวมระยะทาง 8,655 เมตร ครอบคลุมพื้นที่ 6 หมู่บ้าน มีชาวบ้านที่ได้รับประโยชน์จากการใช้เส้นทางสัญจรไป-มา ประมาณ 2,400 คน

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำไม้ไผ่มาใช้แทนเหล็กเส้น ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก สามารถประหยัดงบประมาณของเทศบาลเป็นการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า เกิดความรัก ความสามัคคี และความเอื้ออาทรกันของคนในชุมชน ชุมชนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ และรู้สึกเป็นเจ้าของในสาธารณสมบัติที่ตนเองได้ร่วมกันสร้างขึ้น

“อย่าหวังว่าเทศบาลเราจะซื้อรถขยะมาบริการเหมือนท้องถิ่นอื่นๆ เพราะบริบทของเราไม่เหมือนเขา เรามีงบน้อย เราก็ต้องเริ่มจากสิ่งที่เรามี และค้นหาทางเลือกที่เหมาะสมกับเรา ต้องเริ่มจากการให้ความรู้ชาวบ้าน ให้เขารู้ว่าต้องจัดการขยะของตนเองอย่างไรให้เกิดประโยชน์ ค่อยๆ ทำ ค่อยๆ ปลูกฝังจิตสำนึกกันไป เพราะถ้าเราบริหารจัดการขยะดีๆ ขยะก็คือ ทองเหมือนกัน”

คุณพิทักษ์ ผดุงโภค
นายกเทศมนตรีตำบลฉันทบุรี

โฮมสเตย์ เพื่อสิ่งแวดล้อม

เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา บ้านทุ่งเพล เริ่มคึกคัก เพราะกลายเป็นจุดหมายปลายทางอีกแห่งหนึ่งของนักท่องเที่ยวเมื่อมาเยือน จันทบุรี มักจะแวะพัก ที่ยวชมสวนผลไม้และธรรมชาติอันงดงามของชุมชนแห่งนี้ เดิมทีชุมชนบ้านทุ่งเพลก็ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้เช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆ ในเขตเทศบาล แต่เมื่อปี 2551 ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ขายผลไม้ไม่ได้ราคา จนไม่มีเงินพอจ่ายหนี้ให้กับธนาคาร ทางธนาคารจึงเข้ามาในชุมชน เพื่อหาช่องทางช่วยเหลือชาวบ้าน แล้วก็พบว่า บ้านทุ่งเพล มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว เพราะตั้งอยู่ใกล้น้ำตกเขาบรรจบ โอบล้อมด้วยภูเขา ลำธาร และสวนผลไม้หลากหลายชนิด ที่สำคัญยังคงมีวิถีชีวิตแบบชาวสวนผลไม้ดั้งเดิม จึงมีการต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในรูปแบบของโฮมสเตย์ แรกเริ่มมีชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมเพียงสองราย ต่อมาสมาชิกค่อยๆ เพิ่มขึ้น เป็น 15 ราย จนถึงปัจจุบันมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทุ่งเพลดำเนินกิจการโฮมสเตย์

แน่นอนว่าเมื่อนักท่องเที่ยวมากขึ้น ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมก็อาจจะตามมาถ้าไม่มีการวางแผนและหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ทางเทศบาลจึงได้ประชุมหารือกับกลุ่มโฮมสเตย์บ้านทุ่งเพล เพื่อหาวิธีการรับมือกับปัญหาขยะที่จะเกิดขึ้น โดยเทศบาลเข้ามาช่วยให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง โดยใช้หลักการ 3Rs คือ ลดการใช้ ใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่

“หลังจากที่เทศบาลได้เข้ามาให้ความรู้ กลุ่มของเราก็ตกลงกันว่า จะช่วยกันคัดแยกขยะ อันไหนที่นำไปรีไซเคิลได้ก็แยกไว้ขาย บางส่วนเก็บขายให้กับธนาคารขยะของหมู่บ้านที่จะเปิดรับซื้อขยะเดือนละ 1 ครั้ง แต่บางครั้งถ้ามีขยะจำนวนมาก ไม่เกินเดือน เราก็จะบอกให้ชาเล้งมารับซื้อที่โฮมสเตย์ ส่วนขยะอินทรีย์จากเศษอาหารและเศษผลไม้ แต่เดิมก็นำมาทำน้ำหมักชีวภาพ จนไม่มีที่เก็บตอนนี้ก็นำมาเลี้ยงไส้เดือนด้วย” คุณณฤศร์ ผลพุกษา หนึ่งในสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านทุ่งเพลเล่าถึงกิจกรรมกลุ่ม

ผลพวงจากการเลี้ยงไส้เดือนไม่เพียงแต่ช่วยกำจัดขยะอินทรีย์อย่างได้ผลเท่านั้น มูลไส้เดือนยังเป็นปุ๋ย ที่ช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับสวนผลไม้ของเกษตรกร บางส่วนก็ขายให้กับนักท่องเที่ยว

ด้วยความที่โฮมสเตย์ตั้งอยู่ติดกับคลองทุ่งเพล ซึ่งเป็นคลองเดียวของจังหวัดจันทบุรีที่ไม่เคยแห้ง เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงก็อยากจะไปสัมผัสความสวยงามของคลองทุ่งเพลอย่างใกล้ชิด เช่น นำอาหารและเครื่องดื่มลงไปรับประทาน บ่อยครั้งมีเศษอาหาร และขวดแก้วแตก ตกหล่นอยู่ในลำธาร ทำให้ธรรมชาติได้รับความเสียหาย สมาชิกโฮมสเตย์จึงมีการทำข้อตกลงร่วมกันว่า ห้ามนักท่องเที่ยวนำอาหารลงไปรับประทานริมลำธารและห้ามทิ้งเศษอาหารลงไปในน้ำ มีการทำป้ายแจ้งเตือน และขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยว ในส่วนของผู้ประกอบการเอง ก็มีการติดตั้งถังบำบัดน้ำเสียสำเร็จรูป การจัดการสิ่งแวดล้อมของโฮมสเตย์บ้านทุ่งเพล ที่มีเทศบาลเป็นผู้สนับสนุนอยู่ข้างหลัง ทำให้ที่นี่กลายเป็นโฮมสเตย์ตัวอย่างที่ขึ้นชื่อเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันทางเทศบาลจัดตั้งให้โฮมสเตย์บ้านทุ่งเพลเป็นศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะที่ต้นทาง เพื่อให้คนที่สนใจได้เข้ามาเรียนรู้

รวมใจใช้ทรัพยากร ถ่านจากเปลือกมังคุด

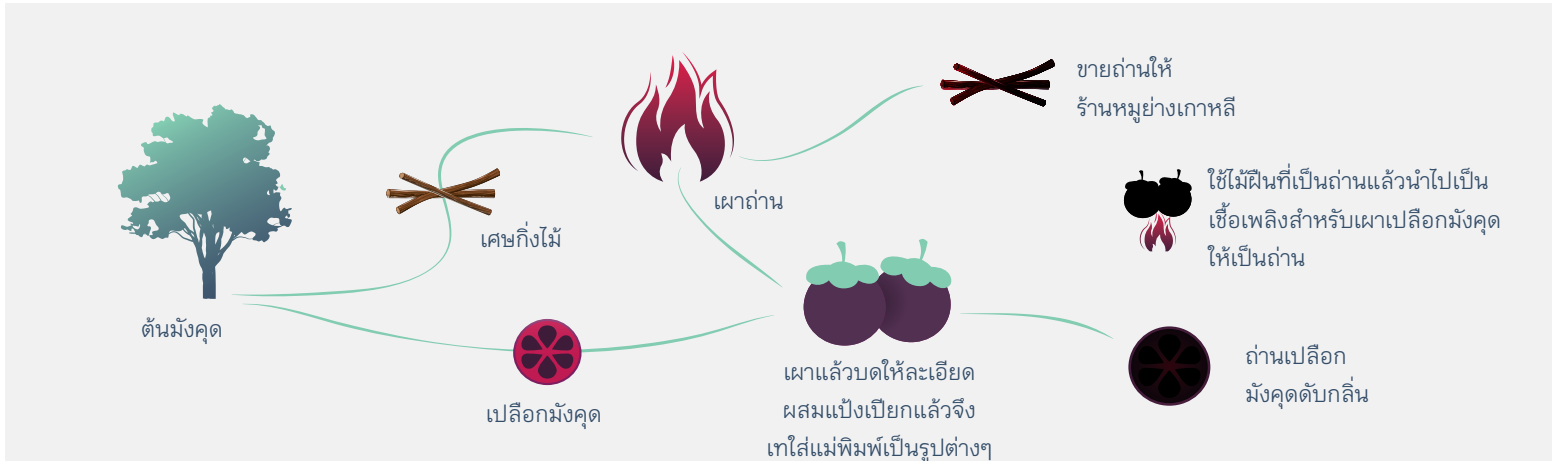
เนื่องจากชุมชนฉนวนส่วนใหญ่ทำสวนผลไม้ ราคาผลผลิตจึงขึ้นอยู่กับกลไกของตลาด บางปีผลไม้ราคาแพงเพราะผลผลิตออกสู่ตลาดน้อย แต่บางปีราคาถูกเพราะผลไม้ล้นตลาด ไม่คุ้มกับต้นทุนที่ลงไป จึงเป็นที่มาให้ชุมชนรวมตัวกัน เพื่อนำผลผลิตทางการเกษตร เช่น มังคุด ทุเรียน กล้วย ฯลฯ มาแปรรูปเป็น ทุเรียนทอด กล้วยฉาบ หรือมังคุดกวน เป็นการสร้างรายได้เสริม นอกจากการทำสวนผลไม้ และเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต อย่างกรณีของกลุ่มผู้ผลิตมังคุดคุณภาพ ตำบลฉนวน ที่นอกจากจะสามารถนำมังคุดตากเกรดมาทำเป็นมังคุดกวน ยังพัฒนาต่อยอดเป็น ถ่านเปลือกมังคุดดับกลิ่น ซึ่งเป็นการนำเปลือกมังคุดที่เหลือจากการทำมังคุดกวนมาแปรรูป

พี่สุดารัตน์ ผิวเจริญ สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตมังคุดคุณภาพ ตำบลฉนวน ที่เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกร และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการหลายแห่ง เล่าถึงความเป็นมาก่อนที่จะมาเป็นถ่านจากเปลือกมังคุดว่า “แต่ก่อนก็ทำมังคุดกวน แต่หลังๆ ขายไม่ค่อยดี เพราะมังคุดกวนล้นตลาด ก็เลยเปลี่ยนมาทำกล้วยกรอบ ก็พอขายได้ แต่ว่าเก็บไว้ได้แค่ 1 เดือนก็เสีย วันหนึ่งพี่มองเข้าไปในสวน เห็นเปลือกมังคุดกองอยู่เต็มไปหมด ก็เลยคิดว่าน่าจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้นะ เราต้องใช้ทุกอย่างที่อยู่ในสวนให้คุ้มค่า ใช้ต้นทุนทุกอย่างที่เราทำให้คุ้มค่า เพื่อจะทำให้เราอยู่รอด ก็เลยทดลองนำเปลือกมังคุดมาเผาถ่าน ก็ปรากฏว่ามันช่วยดับกลิ่นได้ดี หลังจากนั้น

ก็ค่อยๆ พัฒนาผลิตภัณฑ์มาเรื่อยๆ จนกลายเป็นที่ต้องการของตลาด เงินกำไรที่ได้ก็มีการจัดสรรปันส่วนตั้งเป็นเงินกองกลางไว้ให้สมาชิกนำไปใช้โดยไม่คิดดอกเบี้ยด้วย”

ถ่านจากเปลือกมังคุดมีหลายรูปแบบ ซึ่งเกิดจากการนำมังคุดไปบดให้ละเอียด และผสมกับแป้งเปียก นำไปใส่แม่พิมพ์เพื่อขึ้นรูป จากนั้นนำไปเผา จนได้ถ่านดับกลิ่นที่มีรูปแบบสวยงาม กลายเป็นสินค้า OTOP ระดับ 3 ดาว ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ต้องการของตลาด เชื้อเพลิงที่ใช้สำหรับเผาถ่านมังคุด ก็ได้จากเศษกิ่งไม้จากการตัดแต่งกิ่งต้นมังคุดที่มีอยู่ในสวน ถ้ากิ่งไม้มีจำนวนมาก พี่สุดารัตน์ก็จะนำมาเผาเป็นถ่านขายให้กับร้านหมูย่างเกาหลี เรียกว่า สิ่งที่คุณคิดว่าน่าจะเป็นขยะจากสวนผลไม้ กลับถูกนำมาใช้อย่างคุ้มค่า

จากมุมมองที่ไม่ปล่อยให้ข้อจำกัดมาเป็นอุปสรรคในการแก้ปัญหา แต่กลับนำพาการมีส่วนร่วมของชุมชนมาหลายข้อจำกัดเหล่านั้นลงได้อย่างสวยงาม และยังสร้างสรรค์แนวทางการจัดเมืองอย่างยั่งยืนด้วยการมีส่วนร่วมในบริบทที่ท้องถิ่นเล็กๆ สามารถบริหารจัดการและดูแลกันเองได้ นับเป็นความแหลมคมของวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเมืองเล็กๆ นอกสายตา ให้กลายเป็นเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืนที่ได้รับการยกย่องว่าดีเลิศแห่งหนึ่งของประเทศ

Key of Success

ปัจจัยความสำเร็จ

- ไม่ปล่อยให้ข้อจำกัด มาเป็นอุปสรรคของการพัฒนาเมือง แต่ต้องทำความเข้าใจกับข้อจำกัดของตนเอง และหาแนวทางพัฒนาที่เหมาะสม บนพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจ
- เน้นการสร้างชุมชนต้นแบบ เริ่มต้นจากจุดเล็กๆ แล้วจึงขยายออกไป เพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน

เทศบาลตำบล บ้านปาง เมืองรอบทิศ

เทศบาลตำบลบ้านปาง เป็นท้องถิ่นขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ใน ต.บ้านปาง อ.เมือง จ.พะเยา ทิศตะวันออก ทิศใต้ และทิศเหนือ เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับการเกษตร ทิศตะวันออกติดกับกว๊านพะเยา ซึ่งเป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญของคนในชุมชน ทิศตะวันตกมีเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำของลำห้วยหลายสายซึ่งไหลลงสู่กว๊านพะเยา แม้จะเป็นท้องถิ่นขนาดเล็ก แต่ก็เต็มไปด้วยต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ เรียกได้ว่า มีทั้งผืนนา ผืนน้ำ และผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ ทำให้ผู้คนในชุมชนบ้านปางมีอาชีพที่หลากหลาย ตั้งแต่เกษตรกรรม ไปจนถึงงานหัตถกรรม และอุตสาหกรรมในครัวเรือน ส่วนใหญ่แล้วจะมีพื้นฐานจากต้นทุนด้านทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก (แม้ว่าในปัจจุบันจะต้องพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกบ้างก็ตาม) เช่น การทำครกหินบ้านจิว การทำปลาสาม และผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ซึ่งเป็นสินค้าพื้นเมืองขึ้นชื่อของ ต.บ้านปาง ช่วยสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก

เทศบาลขนาดเล็ก

วิสัยทัศน์ : สิ่งแวดล้อมดี ประชาชนมีคุณภาพ ยึดหลักธรรมาภิบาล สู่บ้านปางน่าอยู่อย่างยั่งยืน

ประชากร : 4,300 คน ชุมชนในเขตเทศบาล : 9 ชุมชน ขนาดพื้นที่ : 23.80 ตารางกิโลเมตร

จะเห็นได้ว่าแม้คนท้องถิ่นจะมีอาชีพที่หลากหลาย แต่จุดร่วมเดียวกันของชุมชนบ้านสาบก็คือ การใช้ประโยชน์จากต้นทุนที่อยู่ในท้องถิ่นเป็นรากฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

“การจะนำพาเมืองของเราไปสู่การเป็นเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน เราต้องพัฒนาบริบทของเมือง เราต้องรู้ว่าเมืองของเราคืออะไรเป็นต้นทุน หรือมีปัญหาอะไร ที่เทศบาลตำบลบ้านสาบ ชุมชนของเราเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา ด้านหนึ่งติดดอยหลวง อีกด้านหนึ่งติดกว๊านพะเยา ถ้าเราจัดการสิ่งแวดล้อมไม่ดี เราเองและคนท้ายน้ำก็จะได้รับผลกระทบ ขอยกตัวอย่างแบบนี้จะอย่างเรื่องของขยะ เรามองว่าในอนาคตขยะจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ ประกอบกับตำบลของเราไม่มีที่ทิ้งขยะด้วย เพราะตอนบนของพื้นที่ก็เป็นป่าต้นน้ำ ตรงกลางก็เป็นที่ทำกินของชาวบ้าน เป็นไร่ เป็นนา ด้านล่างก็ติดกับกว๊านพะเยา ถ้าหากเราเอาขยะไปทิ้งด้านบนของพื้นที่ก็อาจเกิดการปนเปื้อนลงสู่กว๊านได้ ตรงนี้เราตระหนักดีถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เราเลยต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ถึงแม้ว่าเราจะมีเงินซื้อรถเก็บขยะ แต่เราก็ไม่มีที่ที่เหมาะสมสำหรับทิ้งขยะอยู่ดี นั่นก็หมายความว่าเราไม่สามารถบริหารจัดการขยะได้แบบครบวงจร ดังนั้นทางออกที่เราควรทำในเรื่องนี้ก็คือ การส่งเสริมให้ชาวบ้านรู้จักจัดการขยะของตนเองตั้งแต่ต้นทาง สอนให้ชาวบ้านรู้ว่าต้องจัดการขยะแต่ละประเภทอย่างไร ตั้งแต่ขยะเปียกขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล ไปจนถึงขยะอันตราย อย่างกรณีของการจัดการขยะเปียก เราก็ส่งเสริมให้ชาวบ้านทำเสวียนรอบต้นไม้ โดยนำไม้ไผ่รวกที่มีอยู่เยอะมาสานเป็นเสวียนเพื่อรองรับขยะเปียก ถ้ามีเศษกิ่งไม้ ใบไม้แห้งก็เอามาใส่ในเสวียนได้เหมือนกัน เมื่อมันย่อยสลายแล้วก็จะได้

คุณประสงค์ เหล็กกล้า
นายกเทศมนตรีตำบลบ้านสาบ

เป็นปุ๋ยหมักที่นำไปใช้ในแปลงเกษตรได้ ตอนนี้พืชมกกว่าครึ่งเรือนในชุมชนของเรามีเสวียนใช้กันหมดแล้ว นอกจากนี้เรายังมีสายตรวจขยะของแต่ละชุมชนที่จะคอยสอดส่องว่ามีใครนำขยะไปทิ้งในที่สาธารณะหรือไม่ ถ้าเราจับได้จะต้องเสียค่าปรับ 2,000-5,000 บาท จากเรื่องของขยะเราก็ต่อยอดโดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเอง เริ่มสนับสนุนให้มีการปลูกผักสวนครัวรั้วกินในพื้นที่ว่างของชุมชน เช่น ตามไหล่ถนนในหมู่บ้าน เพื่อทดแทนไม้ประดับ และปุ๋ยหมักที่ได้จากเสวียนก็เอามาใส่ผักเหล่านี้” คุณประสงค์ เหล็กกล้า นายกเทศมนตรีตำบลบ้านสาบ อธิบายถึงแนวทางในการจัดการเมือง

นี่เป็นตัวอย่างเล็กๆ ที่แสดงให้เห็นว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในเทศบาลตำบลบ้านสาบไม่เพียงแต่จะดูแลและจัดการสิ่งแวดล้อมตามบริบทและต้นทุนของเมืองเท่านั้น แต่ยังคิดถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับคนรอบๆพื้นที่ด้วย และยังมีอีกหลายเรื่องราวที่คนในชุมชนบ้านสาบกำลังช่วยกันทำ เพื่อดูแลเมือง ดูแลสิ่งแวดล้อม และดูแลคนรอบๆ กว๊านพะเยา

City in Focus

รักษป่า รักษา น้ำ รักษา กว๊าน

แหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่กว่า 12,000 ไร่ของกว๊านพะเยา ทำให้บึงน้ำธรรมชาติแห่งนี้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของชุมชนรอบกว๊าน เพราะกว๊าน เป็นทั้งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค เป็นทั้งแหล่งผลิตน้ำประปาให้กับคนเมืองพะเยา และเป็นแหล่งโปรตีนจากปลา น้ำจืดที่สำคัญของคนในท้องถิ่น ในฤดูน้ำหลากดินตะกอนที่พัดมากับสายน้ำยังนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของผืนดิน

“ตำบลบ้านปางทั้งตำบลไม่มีอ่างเก็บน้ำเลย ทำให้ในอดีตประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ ถ้าจะแก้ปัญหาด้วยการสูบน้ำจากกว๊านมาใช้ก็มีต้นทุนสูง เราเลยคิดว่าจะบริหารจัดการแหล่งน้ำที่มีอยู่อย่างไร เลยเกิดเป็นแนวคิดในการสร้างฝายขึ้นมา พอเราส่งเสริมเรื่องการทำฝาย สิ่งที่เราได้รับคือ พื้นที่ของเราชุ่มชื้นขึ้น ไม่ประสบปัญหาเรื่องภัยแล้งอีกเลย เป็นเวลา 3 ปี แล้วที่เราไม่ต้องสูบน้ำจากกว๊านขึ้นมาใช้” คุณประสงค์ เหล็กกล้า กล่าว

ใช้น้ำ รักษาป่า

“เมื่อเราใช้ เราก็คงต้องดูแล” เมื่อการดึงน้ำจากกว๊านมาใช้เป็นเรื่องที่ดูเหมือนจะใช้ต้นทุนสูง เทศบาลจึงมองหาวิธีการจัดการกับปัญหาขาดแคลนน้ำด้วยวิธีการใหม่ คือ การสร้างฝายอย่างง่ายบนลำน้ำร่องสาบซึ่งไหลมาจากตอยหลวง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการกักเก็บน้ำสำรองไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้งและสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ความสำเร็จของการสร้างฝายไม่ได้อยู่ที่การใช้เงินลงทุนเพียงไม่กี่บาท แต่เกิดขึ้นจากการร่วมแรงรวมใจของชาวบ้าน และหน่วยงานในท้องถิ่น ที่ชนอาสาช่วยงานกันอย่างพร้อมเพรียง รวมถึงมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ให้เกิดนวัตกรรมทางสังคมที่เป็นประโยชน์กับทุกคนในชุมชน จนนำมาสู่ความสำเร็จในการสร้างระบบบริหารจัดการน้ำที่ได้ทั้งฝายกักเก็บน้ำ และฝายทดน้ำ รวมกันแล้ว 28 จุด ฝายชะลอน้ำเหล่านี้ได้ช่วยทำให้พื้นที่เกษตรกรรมกว่า 2,500 ไร่ ที่อยู่ในตำบลบ้านสาบ และตำบลบ้านต้นได้รับประโยชน์ นอกจากนี้ยังมีการสร้างฝายชะลอน้ำ หรือฝายแม้ว เพื่อเพิ่มการกักเก็บน้ำและคืนความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าต้นน้ำด้วย ทุกวันนี้หลักจากที่สร้างฝายชะลอน้ำ ความชุ่มชื้นในดินก็กลับมา บ่อน้ำตื้นที่เคยแห้ง ก็ไม่กลับมาแห้งอีกเลย

“ก่อนที่จะทำฝาย ในฤดูแล้ง น้ำร่องสาบจะแห้งหมดเลย มีแต่หินพอเรามีฝาย เมื่อเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านก็ยังมียังมีน้ำไว้ใช้สำหรับปลูกพืชชนิดอื่นๆ ได้อีก”

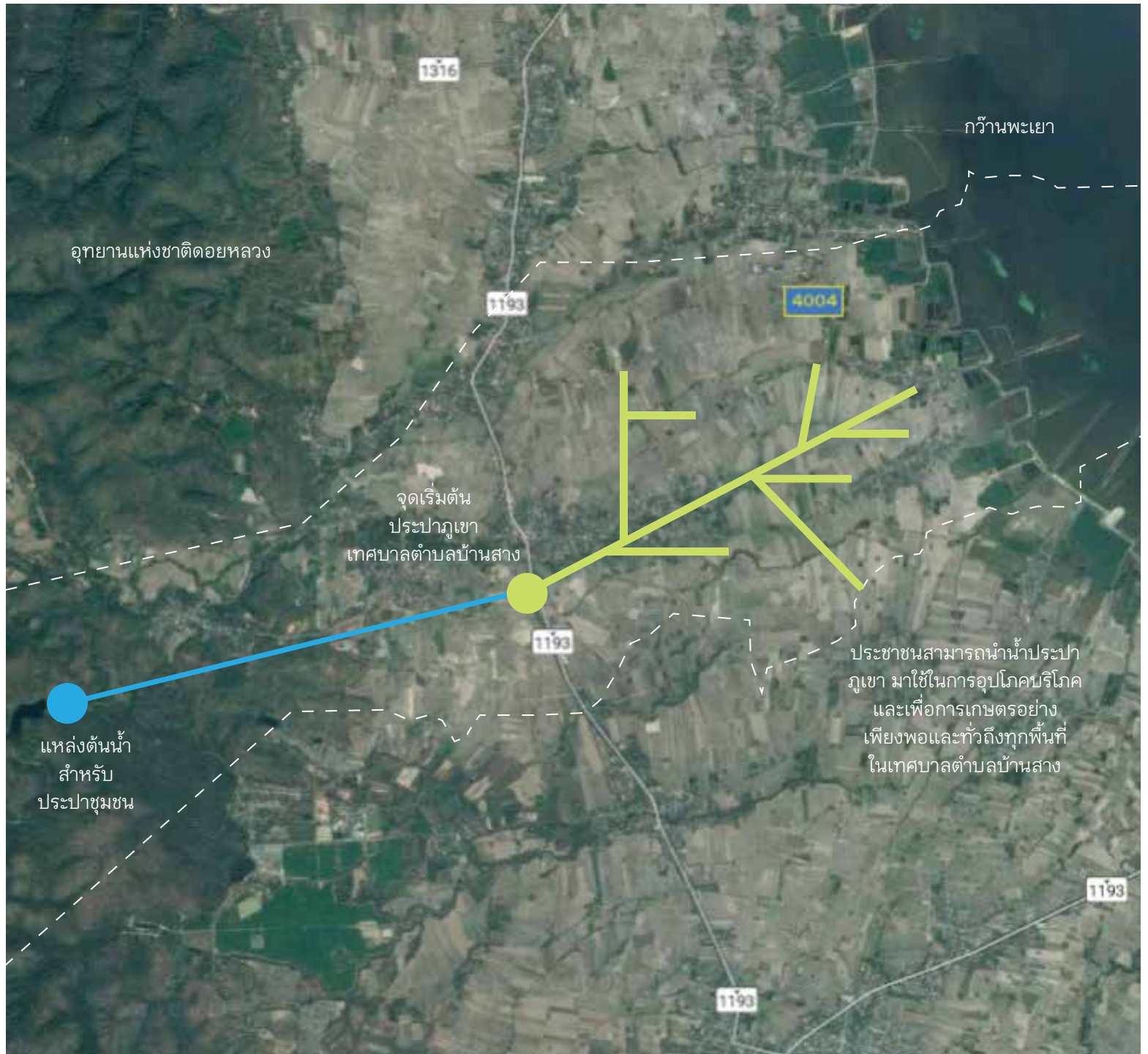
คุณวีระศักดิ์ ไชยวุฒิ ผู้ใหญ่บ้านม่อนแก้ว
บ้านต้นแบบในการอนุรักษ์น้ำ อนุรักษ์ป่า ของชุมชนบ้านสาบ
เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลักจากที่มีการสร้างฝาย

นอกจากนี้ทางเทศบาลยังได้แก้ปัญหาหน้าอุปโภคบริโภคให้ชาวบ้านด้วยการวางระบบประปาภูเขาที่มีการดึงน้ำจากดอยหลวงมาให้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนได้ใช้โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย แต่มีเงื่อนไขร่วมกันว่าชาวบ้านต้องช่วยกันรักษาและใช้น้ำด้วยความประหยัด เช่น กรณีตัวอย่างของชุมชนบ้านม่อนแก้วซึ่งอยู่ติดกับต้นน้ำ บ้านทุกหลังในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากประปาภูเขา และในขณะเดียวกันชาวบ้านทุกคนก็มีหน้าที่ดูแลสมบัติสาธารณะของหมู่บ้านร่วมกันด้วย เช่น เด็กๆ จะคอยช่วยกันสอดส่องดูแลรอยรั่วตลอดแนวท่อประปา ถ้าพบว่าเกิดการชำรุดเสียหายที่จุดไหนก็จะแจ้งให้ผู้ใหญ่ทราบ ซึ่งกิจกรรมแบบนี้ไม่เพียงแต่เป็นการทำให้คนในชุมชนทุกเพศทุกวัยรู้จักรับผิดชอบสมบัติของส่วนรวมแล้ว ยังช่วยปลูกฝังให้เด็กๆ รู้จักรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนของตน เพราะถ้าไม่มีป่า ก็ไม่มีน้ำ และถ้าไม่ช่วยกันรักษาประปาของหมู่บ้าน ก็จะไม่มีน้ำไว้ใช้อย่างสะดวกสบายเช่นกัน ชาวบ้านม่อนแก้วทุกคนจึงรู้คุณค่าของน้ำทุกหยดและใช้น้ำอย่างคุ้มค่า เช่น น้ำที่ใช้แล้วก็นำไปรดผัก รดต้นไม้

ชุมชนบ้านสาบเป็นชุมชนที่อยู่กลางน้ำ กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนถ้าไม่จัดการให้ดี ก็จะส่งผลกระทบต่อกับกว๊านพะเยา ดังนั้น เรื่องของการจัดการน้ำใช้ในครัวเรือนจึงเป็นเรื่องจำเป็น คุณประสงค์ กล่าวเสริมว่า “เราคำนึงถึงความสะดวกของน้ำก่อนที่ปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ เรามีการส่งเสริมให้ทุกบ้านติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียอย่างง่าย ตอนนี้ก็ครอบคลุมกว่า 65 เเปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนทั้งหมด นอกจากนี้เรายังมีเทศบาลฯ ที่ระบุให้บ้านที่สร้างใหม่ต้องมีการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียด้วย”

กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำ (ปลาสด) ของชุมชนบ้านสันเวียงใหม่ ที่ผลิตปลาสดออกขายทั่วประเทศวันละหลายพันกิโลกรัม เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการจัดการน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ เพราะในกระบวนการผลิตปลาสดจะทำให้เกิดน้ำเสีย จากข้อมูลพบว่า การผลิตปลาสดที่ต้องใช้ปลามากถึงวันละ 500-1,000 กก. ต้องใช้น้ำประมาณวันละ 3.5-5.0 ลูกบาศก์เมตร ถ้าไม่มีการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสีย จะก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากกับแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่ร้านปลาสดของที่สมศักดิ์ และพี่น้องเยาว์ มีการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสีย โดยนำหลักการบำบัดน้ำเสียจากโครงการแหลมผักเบี้ยมาใช้ มีทั้งบ่อดักไขมัน บ่อบำบัดน้ำเสียโดยใช้พืชน้ำ และบ่อฝั่ก่อนจะปล่อยน้ำเสียลงสู่บ่อเลี้ยงปลา

ใช้ป่า รักษาป่าชุมชน บ้านม่อนแก้ว

บ้านม่อนแก้ว เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดกับแนวเขตป่าสงวนแม่ต๋ำและอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ถือเป็นหมู่บ้านต้นน้ำของชุมชนบ้านสาบ แต่เดิมประสบปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ผืนป่าเสื่อมโทรม เกิดความแห้งแล้ง ไม่มีน้ำอุปโภคบริโภค ชาวบ้านจึงรวมตัวกันอนุรักษ์ป่าในรูปแบบของป่าชุมชน ซึ่งป่าชุมชนของบ้านม่อนแก้วครอบคลุมพื้นที่ราว 900 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นป่าปลูกมีป่าสัก 30 เปอร์เซ็นต์ ป่าเต็งรัง 20 เปอร์เซ็นต์ และนันทริก 50 เปอร์เซ็นต์

ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าผืนนี้ จากการเก็บเห็ด และหาหน่อไม้ คุณค่าจากป่าที่ชาวบ้านได้รับ ทำให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลป่าต้นน้ำแห่งนี้เป็นอย่างดีมาโดยตลอดจนเมื่อ 2 ปี ที่ผ่านมา กรมป่าไม้ได้ขึ้นทะเบียนให้ที่นี่เป็นป่าชุมชนอย่างเป็นทางการ มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้าน ออกกฎระเบียบการใช้ประโยชน์

จากป่า เช่น ห้ามตัดไม้ ไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือใหญ่ ถ้าจะตัดต้องได้รับการอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนเสียก่อน ในแต่ละปีมีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น กิจกรรมบวชป่าชุมชน การสำรวจพันธุ์ไม้ท้องถิ่นเพื่อนำมาอนุรักษ์ กิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมทำแนวกันไฟซึ่งจะมีขึ้นทุกปีในเดือนกุมภาพันธ์ กิจกรรมอนุรักษ์ม่อนเห็ด ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้ของชุมชน มีการกำหนดช่วงเวลาในการเก็บหาเห็ด โดยใน 1 ปี สามารถเก็บได้ 2 เดือน คือ ช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน นอกเหนือจากสองเดือนนี้ ชาวบ้านตกลงกันว่าให้อุรักษ์ไว้ คณะทำงานป่าชุมชนช่วยกันสำรวจต้นไม้ที่อยู่ในหมู่บ้าน เพื่ออนุรักษ์ไม้ใหญ่ไว้ให้ลูกหลาน โดยออกกุศโลบายว่า ให้ 1 ครอบครัว ช่วยกันอนุรักษ์ต้นไม้ของตนเอง 1 ต้น

ป่าชุมชนบ้านม่อนแก้วเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำร่องสาง ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากน้ำเพื่อทำการเกษตร และทำน้ำประปา และยังช่วยดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้ถึง 100,863.82 KgCO_{2e} (ต้นคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่า)

เปลี่ยนข้าวโพด เป็นไผ่รวก

ในอดีตที่ชุมชนตำบลบ้านสาบ มี 2 หมู่บ้านซึ่งอยู่ติดเชิงเขาที่มีอาชีพทำไร่ข้าวโพด ภายหลังมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกเข้าไปพื้นที่ป่ามากขึ้นเรื่อยๆ ทางเทศบาลจึงร่วมกับกรมป่าไม้ทำการสำรวจพื้นที่ที่มีการบุกรุก จากนั้นจึงเข้าไปทำความเข้าใจกับชาวบ้านและขอคืนพื้นที่ป่า ต่อมาได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านหันมาปลูกไผ่รวกแทน ซึ่งนอกจากจะช่วยลดการบุกรุกทำลายป่า และสร้างความชุ่มชื้นให้ผืนดินแล้ว ยังสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับชาวบ้านมากกว่าการทำไร่ข้าวโพด เพราะไผ่รวกเป็นพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนสูง ไผ่รวกหนึ่งลำขายได้ 8-15 บาท และเมื่อนำไม้ไผ่ 1 ลำ มาแปรรูปเป็นแข่ง 4 ใบ จะได้เงิน 80 บาท วันหนึ่งๆ ชาวบ้านมีรายได้จากการสานแข่งประมาณวันละ 300 บาท เป็นอย่างน้อย

คุณประสงค์ ทั้งท้ายว่า การอนุรักษ์ป่า อนุรักษ์น้ำ เป็นหัวใจสำคัญของความยั่งยืนในการจัดการเมือง เพราะทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้คือยหล่อเลี้ยงชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชนบทที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต การดูแลป่า ดูแลน้ำของชุมชนบ้านสาบนอกจากจะทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์โดยตรงแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยอนุรักษ์กว๊านพะเยาอีกด้วย

Key of Success

ปัจจัยความสำเร็จ

- ความยั่งยืนของการจัดการเมือง ต้องเข้าใจลักษณะของระบบนิเวศและภูมิสังคมของพื้นที่ ซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของชุมชน และเมื่อเข้าใจจึงเริ่มต้นพัฒนาทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

เทศบาลเมือง ตากลี เมืองรอบทิศ

เทศบาลเมืองตากลี จ.นครสวรรค์ ตั้งอยู่ห่างจากเมืองนครสวรรค์ไปทางใต้ประมาณ 68 กิโลเมตร ตากลีเป็นชุมชนโบราณในสมัยทวารวดี เรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ตากลีสถิตกลายเป็นเมืองชุมทางรถไฟสายเหนือ ทำให้ตากลีสค่อยๆ เติบโตกลายเป็นชุมชนเมืองที่มีผู้คนเข้ามาอาศัยอย่างเนืองแน่น จากถนนสายเอเชียมุ่งหน้าเข้าสู่ถนนหลักของเทศบาลเมืองตากลี สองข้างทางเป็นห้องแถวและอาคารพาณิชย์ เลยจากเขตชุมชนออกไปจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีภูเขาเป็นแนวเขตทางทิศตะวันตกและตะวันออก ในเขตเทศบาลส่วนใหญ่เป็นพื้นที่การเกษตรและที่อยู่อาศัย ประชากรส่วนมากจึงประกอบอาชีพค้าขายและทำการเกษตร

เทศบาลขนาดใหญ่

วิสัยทัศน์ : ตากลีเมืองแห่งความสุข

ประชากร : 24,400 คน ชุมชนในเขตเทศบาล : 22 ชุมชน ขนาดพื้นที่ : 16 ตารางกิโลเมตร

คุณเฟลีนพิศ ศรีภาพ
นายกเทศมนตรีเมืองตากลิ

ปัจจุบันการเติบโตของเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ในที่ดิน โดยเฉพาะการก่อสร้างอาคารเพื่อพักอาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม เริ่มขยายตัวมากขึ้นทำให้เกิดความแออัด และสาธารณภัยที่อาจก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในท้องถิ่น เทศบาลเมืองตากลิ จึงมุ่งที่จะพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองที่น่าอยู่อย่างยั่งยืน ภายใต้นโยบายประชาชนต้องได้รับการบริการสาธารณะที่ดี มีคุณภาพ มีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุขทั้งกายและใจ ในสังคมที่เอื้ออาทรกัน จึงได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ “ตากลิเมืองแห่งความสุข” เพื่อเป็นแผนที่นำทางไปสู่การจัดการเมืองที่มีความสุขของผู้คนเป็นหลักชัย

คุณเฟลีนพิศ ศรีภาพ นายกเทศมนตรีเมืองตากลิเล่าถึงการบริหารเมืองว่า “เมื่อเรามีเป้าหมายที่ ตากลิเมืองแห่งความสุข เราก็ต้องบริหารเมืองให้ไปถึงจุดนั้น ในการที่เราจะทำให้ตากลิเป็นเมืองแห่งความสุขได้ ก็จะต้องประกอบไปด้วยหลายๆ องค์ประกอบ คือ เมืองของเราจะต้องมีชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่ดี เมืองต้องมีสิ่งแวดล้อมที่ดี

ต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างเพียงพอและเหมาะสม และที่สำคัญก็คือ ต้องเป็นเมืองที่ปลอดภัย ซึ่งในเรื่องของการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เป็นนโยบายที่สำคัญมากของเรา เราพยายามสร้างตรงนี้ให้เกิดขึ้น โดยการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกๆ เรื่อง ให้ประชาชนมาช่วยคิด ช่วยตัดสินใจ แล้วก็ร่วมมือกันพัฒนา โดยเรามีแนวนโยบายว่า การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับเทศบาลในการพัฒนาเมือง สิ่งสำคัญเลย คือ ต้องทำให้ประชาชนมีความรู้ในทุกเรื่องที่เทศบาลกำลังทำ เท่าๆ กับที่เทศบาลรู้ ตรงนี้ก็เลยกลายเป็นจุดแข็งที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกอย่าง และช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของเรา งานพัฒนาที่สำเร็จได้ในหลายๆ ด้าน ก็เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ยกตัวอย่างเช่น การจัดการขยะอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง ปลายทาง โดยเฉพาะการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าขยะมูลฝอยร่วมกับค่าน้ำประปา ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมในการพัฒนาเมืองของเรา และอีกหลายๆ โครงการที่เราทำก็เพื่อความสุขของคนเมืองตากลิ”

City in Focus

ตาคลีเมืองแห่งความสุข

ถนนคนเดินเมือง

บริเวณวงเวียนหลังสถานีรถไฟบ้านตาคลี และถนนตาคลีพัฒนา ซึ่งเป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์ เมื่อครั้งที่ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้เสด็จพระราชดำเนินทางรถไฟมา เยี่ยมเยียนราษฎรเมื่อปี 2500 ถูกใช้เป็นพื้นที่จัดกิจกรรม ซึ่งแนวคิดในการจัดกิจกรรมมาจากความต้องการที่จะ พัฒนาเมืองและกำหนดพื้นที่ใช้สอยให้สอดคล้องกับ วิถีชีวิตชุมชน ต้องการจัดพื้นที่เพื่อเป็นที่รวบรวมงาน ศิลปะหัตถกรรม ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ ของเมืองและท้องถิ่น เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของคน ในชุมชน รวมถึงเป็นตลาดในการแลกเปลี่ยนสินค้า และ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาล เป็นการกระตุ้น เศรษฐกิจในท้องถิ่นให้คึกคักขึ้น จัดเป็นประจำทุกวัน เสาร์ สัปดาห์เว้นสัปดาห์ มีกิจกรรมตั้งแต่การออกร้าน ขายของ และมีการบูรณาการกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม คนทุกเพศทุกวัยสอดแทรกเข้าไปด้วย เช่น กิจกรรม นันทนาการและสุขภาพ กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ และ กิจกรรมการแสดงของเยาวชน เป็นการใช้นั้นซึ่งเป็น พื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของเมือง และวิถีท้องถิ่น

บ้านหลังเลิกเรียน เทศบาลเมืองตาคลี

ปกติเวลาว่างของเด็ก และเยาวชนสมัยนี้จะหมดไปกับ กิจกรรมที่สนุกสนานซึ่งจะเกิดปัญหาสุขภาพและปัญหา สังคม เทศบาลตาคลีตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้เป็นอย่างดี จึงได้วางมาตรการเชิงรุกเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น

กับเยาวชน ด้วยการจัดโครงการบ้านหลังเลิกเรียน เพื่อ สร้างกิจกรรมเสริมให้กับเด็กๆ และเป็นการเปิดพื้นที่ การเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เพื่อ ยกระดับคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้ห่างไกลจากอบายมุข และปัจจัยเสี่ยงที่นำไปสู่ปัญหาสังคม เช่น การจัดกิจกรรม ฝึกอบรม วาดภาพระบายสี เยาวชนที่เข้าร่วมรู้จักใช้ เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ห่างไกลจากยาเสพติด และ ทำให้เกิดความหลากหลายของการจัดการศึกษาตาม อรรถศาสตร์ อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรม

ศูนย์ร้องทุกข์ของผู้บริโภค

เทศบาลเมืองตาคลีได้ดำเนินกิจกรรมให้บริการด้านการ ค้ำครองผู้บริโภค เพื่อให้ประชาชนได้รับความปลอดภัย และความเป็นธรรมจากการใช้บริการและการซื้อสินค้า อุปโภคและบริโภค เช่น กิจกรรมโครงการสุขาภิบาล อาหารในเขตเทศบาล ที่ณรงค์ไม่ให้นำน้ำมันทอดซ้ำ และตรวจหาสารโพลาร์ที่เกิดจากการใช้น้ำมันทอดซ้ำ ซึ่งหากมีการสะสมในร่างกายเป็นจำนวนมาก จะส่งผล กระทบต่อการทำงานของเซลล์ เสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็ง และโรคความดันโลหิตสูง หรือโครงการจัดตั้งศูนย์รับเรื่อง รวร้องทุกข์จากผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจาก การซื้อสินค้าและบริการ ซึ่งผู้บริโภคสามารถขอรับ คำปรึกษาและข้อมูลเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคได้ รวมถึงสามารถส่งข้อร้องเรียนและเรื่องราวร้องทุกข์มายัง เทศบาลได้หลายช่องทาง เช่น ทางเว็บไซต์ ทางอีเมล และทางไลน์

จัดการขยะ เริ่มที่ต้นทาง

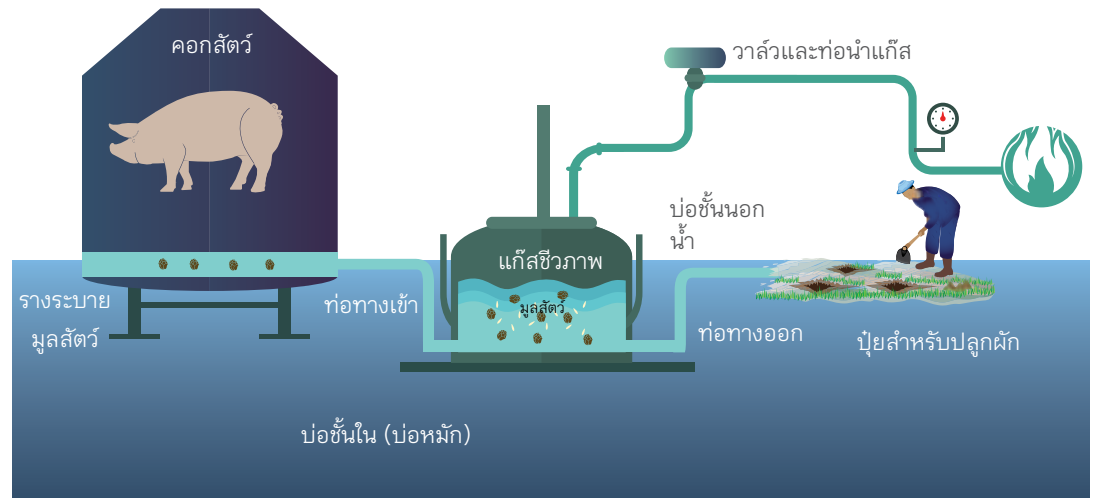
คัดแยก แลกเงิน

ชุมชนวิลาวัลย์ คือ หนึ่งในสามชุมชน ที่มีการคัดแยกขยะ และจัดตั้งเป็นธนาคารขยะรีไซเคิลมานานกว่า 8 ปีแล้ว จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นจากความต้องการที่อยู่อาศัยเห็นบ้านของตัวเองสะอาด

“ตอนแรกก็คิดว่าจะคัดแยกขยะก็เพราะว่า ป้าอยากจะให้ชุมชนของป้าสะอาด เพราะแต่ก่อนมีคนมาคุ้ยขยะ ทำให้ชุมชนของป้าเลอะเทอะสกปรก ตอนแรกก็เริ่มแยกขยะในบ้านของตัวเองก่อน ต่อมาก็เริ่มชวนเพื่อนบ้านให้มาลองทำดู พอทุกคนแยกขยะ และนำขยะไปขาย ปัญหาที่เคยมีคนมาคุ้ยถึงขยะก็หมดไป เพราะไม่มีขยะที่จะขายได้ หลงเหลืออยู่ในถังขยะอีกแล้ว เพราะชาวบ้านเขาคัดแยกขยะและนำไปขายกันหมด เราทำแบบนี้ เป็นกิจวัตรประจำวัน ทำแบบนี้มาเรื่อยๆ ชุมชนเราก็เริ่มสะอาดขึ้น” ป้าฉนวน สุชาติวุฒิ ผู้จัดการธนาคารขยะของชุมชนวิลาวัลย์ เล่าถึงที่มาของธนาคารด้วยความภาคภูมิใจ

กลยุทธ์มากมายถูกขุดขึ้นมาใช้ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนช่วยกันคัดแยกขยะ ตั้งแต่การให้ดอกเบียเงินฝาก บิลละ 4 เปอร์เซ็นต์ หรือการจัดโปรโมชันขยะแลกสิ่งของ ซึ่งเทศบาลได้เข้ามาให้การสนับสนุน โดยใครที่นำขยะรีไซเคิลมาฝากไว้ที่ธนาคาร จะมีสิทธิ์นำเงินจากการขายขยะมาแลกซื้อสิ่งของในราคาพิเศษ เช่น รถจักรยาน พัดลม หม้อหุงข้าวไฟฟ้า และกระติกน้ำร้อน ฯลฯ ยกตัวอย่างเช่น พัดลม ราคา 550 บาท สามารถซื้อได้ในราคาเพียง 300 บาท นอกจากนี้ยังมีการขอรับบริจาคขยะรีไซเคิลจากสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อนำเงินที่ได้จากการขายขยะมาตั้งเป็นกองทุน “เพลินบุญ ทุนขยะ” เพื่อนำเงินที่ได้ไปช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง ตอนนี้งานคัดแยกขยะแล้วนำไปขายช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน และยังช่วยลดปริมาณขยะที่ทางเทศบาลต้องนำไปฝังกลบ นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ให้ร้านค้า และทุกชุมชนลดการใช้ถุงพลาสติกและโฟม ส่งเสริมให้มีการใช้ถุงผ้ามากขึ้น มีกว่า 40 ร้านค้าที่เริ่มงดใช้กล่องโฟมและหันมาใช้กล่องชานอ้อยในการบรรจุอาหารแทน ซึ่งเป็นการช่วยลดปริมาณขยะตั้งแต่ต้นทางอีกวิธีหนึ่งด้วย

ก๊าซชีวภาพ ทดกลิ่น สิ้นความขัดแย้ง ด้วยการจัดการขยะอินทรีย์

ชุมชนจนาเคยมีปัญหาเรื่องเรือนโรงเลี้ยงหมูที่ตั้งอยู่ในชุมชนส่งกลิ่นเหม็นรบกวน จนทางเทศบาลต้องเข้ามาช่วยหาวิธีจัดการกับปัญหามลพิษจากการเลี้ยงหมู โดยการอบรมให้ความรู้กับชุมชนและเกษตรกรผู้เลี้ยงหมู ให้รู้จักนำขี้หมูไปผลิตเป็นก๊าซชีวภาพ และให้เล้าหมูในชุมชนจนา นำร่องในการผลิตก๊าซชีวภาพในครัวเรือนจากขี้หมู ที่สมหมาย กัดสะอาด ที่ตอนนั้นนอกจากจะเป็นเจ้าของฟาร์มหมวยังเป็นวิทยากรศูนย์สาธิตและแหล่งเรียนรู้ระบบก๊าซชีวภาพจากการเลี้ยงสัตว์ เล่าถึงวิธีการจัดการกับปัญหาขี้หมูที่เคยส่งกลิ่นเหม็นว่า “แต่ก่อนที่ยังไม่ได้เอาขี้หมูมาทำก๊าซชีวภาพ เราก็เก็บขี้หมูใส่ถัง แล้วก็เอาไปทิ้งในทุ่งนา แต่ตอนนี้พอเราเอาขี้หมูมาทำก๊าซชีวภาพ เราก็มีก๊าซหุงต้มไว้ใช้ในบ้านของเราเอง ตอนนี้ก็ใช้กันอยู่สองครอบครัว แต่จริงๆ แล้วมันสามารถใช้ได้ประมาณ 4-5 ครอบครัว ในอนาคตก็คิดว่าจะต้องแบ่งไปให้บ้านอื่นใช้ด้วย”

แม้วัตถุประสงค์เริ่มแรกในการเข้าไปแก้ปัญหา จะไม่ได้อยู่ที่เรื่องของการจัดการขยะ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ก๊าซชีวภาพที่ได้จากขี้หมู เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนของการนำขยะอินทรีย์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เปลี่ยนขี้หมูที่เคยส่งกลิ่นเหม็นให้กลายเป็นก๊าซหุงต้ม ช่วยลดปัญหามลพิษและความขัดแย้งในชุมชน ท้ายที่สุดในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการผลิตก๊าซชีวภาพซึ่งเกิดจากหมักและย่อยสลายโดยจุลินทรีย์ ยังได้ปุ๋ยหมักไว้ใช้สำหรับใส่พืชผักที่อยู่ในสวนหลังบ้านด้วย ช่วยลดค่าใช้จ่ายจากก๊าซหุงต้มได้อย่างน้อยเดือนละประมาณ 300-400 บาท และยังส่งเสริมสุขภาพที่ดีให้กับครอบครัว เพราะเป็นผักอินทรีย์ที่ไม่ได้ใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง ที่เหลือยังสามารถขายหรือแจกจ่ายให้คนในชุมชน

กลางทาง : เก็บ ขน จ่าย

ขยะจากชุมชนที่เหลือจากการคัดแยกแล้ว จะถูกขนถ่ายไปยังบ่อฝังกลบขยะทุกวัน ซึ่งมีการวางระบบการจัดเก็บขยะแบ่งเป็นโซนต่างๆ ครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตเทศบาล สิ่งที่ดีว่าเป็นนวัตกรรมของการบริหารจัดการขยะของเทศบาลเมืองตากคือ การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการบริหารจัดการขยะโดยออกเป็นเทศบัญญัติ เรื่อง การจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย พ.ศ. 2552 และพัฒนาระบบการจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการเก็บค่าขยะมูลฝอยร่วมกับค่าน้ำประปา ทั้งนี้ก่อนที่จะมีการนำระบบการจัดเก็บในลักษณะนี้มาใช้ ทางเทศบาลได้เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม จนนำไปสู่ระบบการจัดเก็บค่าธรรมเนียมอย่างยุติธรรม โปร่งใส และเท่าเทียมกัน ตามหลักการที่ว่า “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (Polluter Pays Principle: PPP)

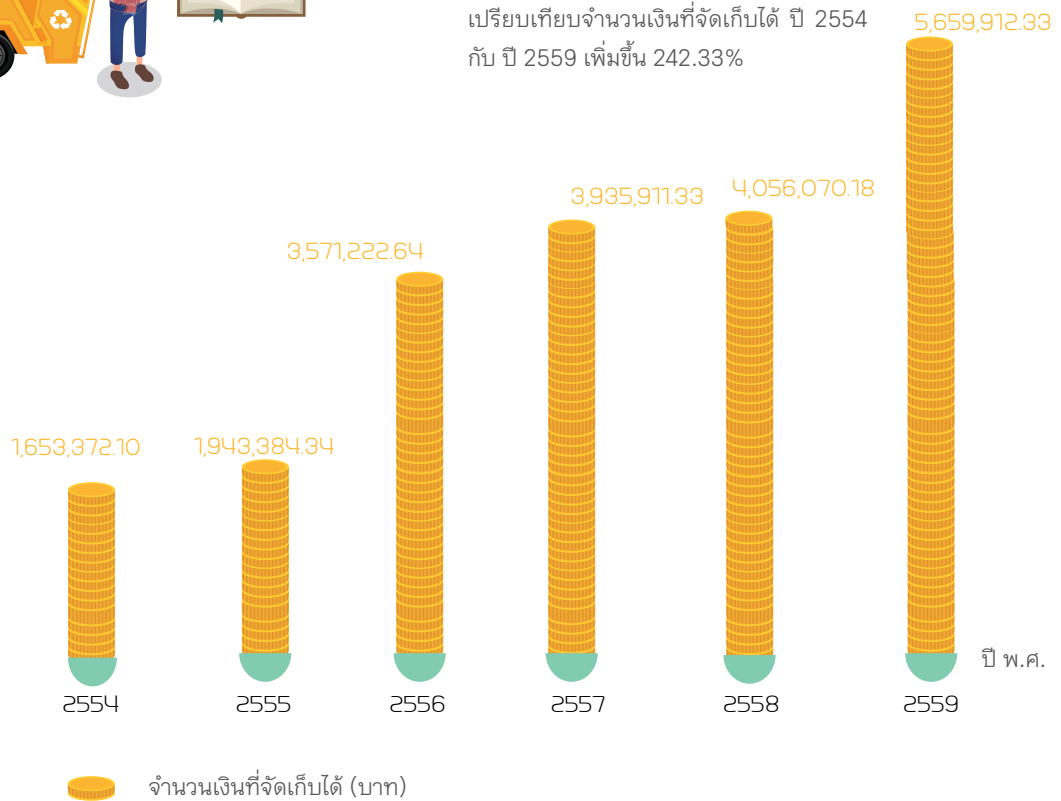
คุณเพลินพิศ เล่าถึงเรื่องนี้ว่า “เนื่องจากว่า การจัดเก็บค่ากำจัดขยะ เป็นปัญหามากสำหรับท้องถิ่น เพราะประชาชนไม่เข้าใจว่า ทำไมตนเองต้องมารับภาระในการจ่าย

ค่ากำจัดเก็บขยะ เราก็เลยดำเนินตามกลยุทธ์ที่ว่า ชาวบ้านต้องรู้ว่าเทศบาลกำลังทำอะไร เพราะฉะนั้นเราก็ต้องให้ความรู้กับประชาชนว่าเหตุใด เขาต้องมีส่วนในการรับผิดชอบในเรื่องนี้ ทุกครั้งที่มีการประชุมร่วมกับกลุ่มองค์กรภาคประชาชน เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ กลุ่มสตรี เทศบาลก็จะทำความเข้าใจกับประชาชนถึงความรับผิดชอบที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในฐานะผู้ก่อมลพิษ สอดแทรกเรื่องราวเหล่านี้เข้าไปทุกครั้ง นอกจากนี้ยังต้องชี้แจงให้ประชาชนเห็นถึงความแตกต่างของรายได้จากการจัดเก็บค่ากำจัดขยะที่น้อยมาก เมื่อเทียบกับรายจ่ายที่เกิดขึ้นจริง อธิบายให้ประชาชนทราบว่าเทศบาลจะนำเงินรายได้นี้ไปพัฒนาเมืองของเราอย่างไร ซึ่งกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชน เราใช้เวลาเกือบ 2 ปี สุดท้ายแล้วก็ประสบความสำเร็จ ประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทุกบ้านยินดีที่จะรับผิดชอบต่อขยะที่ตนเองก่อขึ้น ตรงนี้เป็นตัวอย่างที่ดีในการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับเทศบาลเมืองตากสิ”

รายรับการจัดเก็บค่าธรรมเนียมจัดการขยะมูลฝอย

เปรียบเทียบจำนวนเงินที่จัดเก็บได้ ปี 2554
กับ ปี 2559 เพิ่มขึ้น 242.33%

ปกติทางเทศบาลเป็นผู้ผลิตและผู้ดำเนินการเรียกเก็บค่าใช้น้ำประปาด้วยตนเองอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อมีการนำระบบนี้มาใช้จึงช่วยลดปัญหาบุคลากรไม่เพียงพอในการจัดเก็บค่าธรรมเนียม ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่ ทำให้สามารถจัดเก็บค่าจัดการขยะได้เพิ่มขึ้น 3-4 เท่าตัว นวัตกรรมนี้ยังส่งผลให้ท้องถิ่นสามารถนำเงินรายได้ที่เพิ่มขึ้นไปพัฒนาบริการสาธารณสุขระบบน้ำประปาให้มีคุณภาพมากขึ้น ปัจจุบันอัตราการจัดเก็บค่าธรรมเนียมอยู่ที่ 26 บาท/หลังคาเรือน/เดือน แบ่งเป็นค่าเก็บขน 20 บาท และค่ากำจัดขยะ 6 บาท

ปลายทาง : ฝังกลบถูกหลัก

เทศบาลเมืองตากลี มีบ่อฝังกลบขยะอย่างถูกหลักสุขาภิบาล (Sanitary Landfill) ขนาด 195 ไร่ เปิดใช้ครั้งแรก ปี 2546 ซึ่งในสมัยนั้นมีท้องถื่นเพียงไม่กี่แห่งที่นำระบบการจัดการขยะอย่างถูกวิธีมาใช้ ตลอดระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมาสามารถบริหารจัดการบ่อขยะได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ต่อมาเมื่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีนโยบายในการจัดการขยะแบบรวมศูนย์จัดการขยะเทศบาลเมืองตากลี ถูกกำหนดให้ศูนย์รวมในการจัดการขยะจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ใกล้เคียงจำนวน 19 แห่ง (เทศบาล 3 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 16 แห่ง)

รูปแบบการจัดการขยะอย่างครบวงจรของท้องถื่นแห่งนี้ได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพ จนได้รับการยกย่องให้เป็นองค์กรต้นแบบในการจัดการขยะ 1 จังหวัด 1 อปท. ต้นแบบในการจัดการขยะมูลฝอย

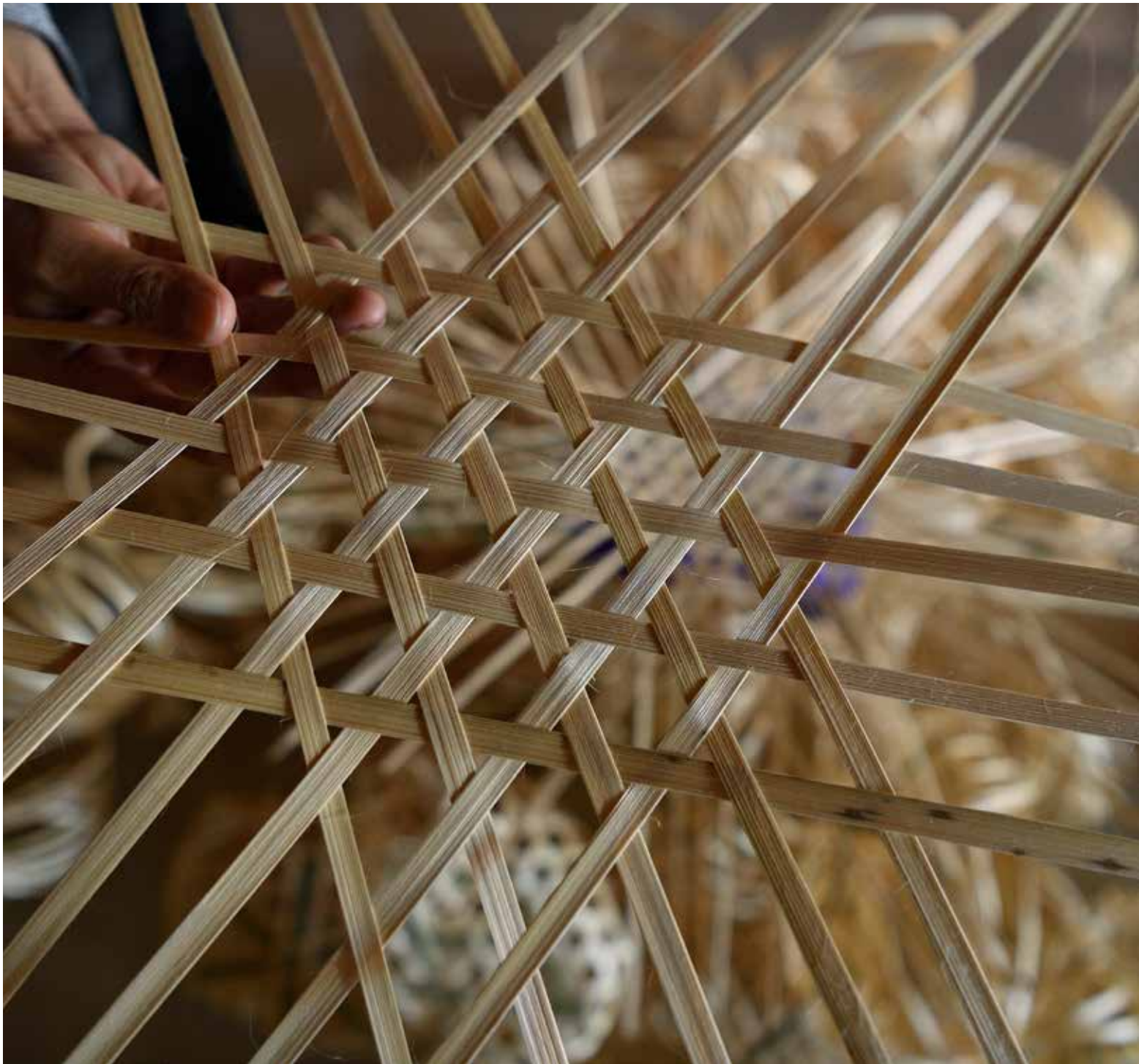
“ปัจจุบันมี อปท. ในเขตนครสวรรค์และจังหวัดใกล้เคียงจำนวน 12 แห่ง (รวมเทศบาลเมืองตากลีด้วยเป็น 13 แห่ง) ที่นำขยะมาฝังกลบที่นี่ ปัจจุบันมีปริมาณขยะถูกส่งเข้ามากำจัดประมาณวันละ 40 ตัน” คุณละอองพรรณณำ กำนัดสิงห์ ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมอธิบายถึงการเป็นศูนย์รวมกำจัดขยะ

การดูแลชุมชนครบทุกมิติตั้งแต่การใส่ใจกับกิจกรรมเสริมหลังเลิกเรียนเพื่อป้องกันไม่ให้เยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับบอยมูข ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยว ด้วยถนนคนเดิน ดูแลให้ความคุ้มครองผู้บริโภค และการจัดการขยะอย่างครบวงจร เป็นเพียงส่วนหนึ่งของงานพัฒนาอีกมากมายที่เทศบาลตากลีกำลังดำเนินการ เพื่อตากลีจะกลายเป็นเมืองแห่งความสุข ที่มีความสุขคนตากลีเป็นหลักชัยที่ต้องเดินไปให้ถึง

Key of Success

ปัจจัยความสำเร็จ

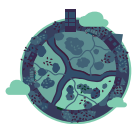
- มีแนวคิดและนโยบายชัดเจนที่จะบริหารท้องถิ่นให้เกิดผลสัมฤทธิ์เพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชน รวมถึงสร้างความเข้มแข็งของประชาชน ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจ และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลยุทธในการทำงาน
- มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างส่วนราชการในฝ่ายต่างๆ ของเทศบาล จนเกิดผลสัมฤทธิ์ในการทำงาน อย่างในกรณีของการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการจัดการขยะมูลฝอยพร้อมค่าน้ำประปา ที่เกิดจากการบูรณาการงานของ กองการประปา กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และกองคลัง

เทศบาลเมือง พนัสนิคม

เมืองเมือง รอบทิศ

พนัสนิคม เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชลบุรี มีพื้นที่เพียงแค่ 2.76 ตารางกิโลเมตร คนส่วนใหญ่มักจะคุ้นหู กับชื่อของพนัสนิคม เพราะมีป้ายบอกทางเป็นระยะตลอดเส้นทางที่จะมุ่งหน้าสู่พัทยา แต่น้อยคนนักที่คิดจะแวะเยี่ยมเยือน เพราะไม่ได้เป็นเมืองท่องเที่ยว และยังไม่ได้เป็นจุดเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวแห่งใดจังหวัดชลบุรี พนัสนิคม จึงกลายเป็นเมืองอยู่อาศัยขนาดเล็กที่ไม่พลุกพล่าน แต่มีความน่าสนใจหลายด้านทั้งประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม และงานศิลปหัตถกรรมที่ขึ้นชื่อ

เทศบาลขนาดกลาง

วิสัยทัศน์ : พัฒนาเมืองพนัสนิคมเป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน ด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้

ประชากร : 10,989 คน ชุมชนในเขตเทศบาล : 12 ชุมชน ขนาดพื้นที่ : 2.76 ตารางกิโลเมตร

จากหลักฐานที่สืบค้นได้ ทำให้ทราบว่าหลังกรุงศรีอยุธยา
แตก คนไทยอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณวัดหลวง วัดโบสถ์
และวัดสวนตาล ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองพนัสนิคมไปประมาณ
10 กิโลเมตร ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์
ทำให้มีการอพยพชาวลาวเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ และพื้นที่
ใกล้เคียง ซึ่งก็รวมถึงที่บริเวณบ้านแดนป่าเมืองพระรถ
หรือบริเวณตลาดเก่าในเมืองพนัสนิคมในปี ปัจจุบัน
หลังจากนั้นก็เริ่มมีคนจีนเข้ามาค้าขายและตั้งรกราก
พนัสนิคมจึงเป็นเมืองที่มีคน 3 เชื้อชาติอยู่ด้วยกัน ทั้ง
ไทย ลาว และจีน มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และ
วัฒนธรรมที่หลากหลายน่าสนใจ ทั้งประเพณีไหว้พระจันทร์
ของคนจีน ประเพณีบุญกลางบ้านของคนไทยและคนลาว

รวมถึงยังมีงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ที่มาจากภูมิปัญญา
ดั้งเดิมของคนลาว ที่ทุกวันนี้ก็กลายเป็นสินค้าโอทอประดับ
5 ดาว อันเลื่องชื่อ มีตั้งแต่เครื่องใช้ในครัวเรือนราคา
ไม่กี่สิบบาท ไปจนถึงกระเป๋าถือสวยลายวิจิตรบรรจงราคา
หลายหมื่นบาท นำรายได้มาสู่ชาวเมืองพนัสนิคมทำให้
ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แม้จะเป็นเมืองเล็ก แต่คุณภาพ
ชีวิตของคนที่นี่อาจจะดีกว่าเมืองใหญ่อีกหลายแห่ง เพราะ
เขามีการวางแผนพัฒนาเมือง เริ่มจากเรื่องเล็กๆ อย่าง
เรื่องความสะอาด ไปจนถึงการสร้างสังคมแห่งการบริโภค
ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เมืองพนัสนิคมได้พัฒนา
ไปสู่การเป็นเมืองอยู่ดี คนมีสุข สิ่งแวดล้อมยั่งยืน

City in Focus

พันธนิคม พัฒนา

กว่าที่พันธนิคมจะก้าวขึ้นมาเป็นเทศบาลน่าอยู่อย่างยั่งยืนอันดับต้นๆ ของประเทศ ไม่ได้เกิดขึ้นจากการทำงานเพียงไม่กี่ปี แต่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์อย่างยาวนานในการทำงานร่วมกับชุมชน โดยเริ่มจากการชักชวนชาวบ้านมาร่วมสร้างเมืองให้สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย จนได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดเมืองที่รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยถึง 3 ปีซ้อน ตั้งแต่ปี 2532-2534 ส่งผลให้ได้รับโล่พระราชทานจากในหลวงรัชกาลที่ 9 ในปี 2535 จากจุดเริ่มต้นในครั้งนั้นจนถึงตอนนี้ สิ่งที่เราเห็นได้เมื่อก้าวเข้ามาถึงพันธนิคม คือ ความสะอาดสะอ้านของถนนหนทาง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของทางเดินเท้า ซึ่งแทบจะไม่มีร้านค้ารวงกีดขวางทางเดิน รวมไปถึงถังขยะก็แทบจะไม่มีให้เห็นอยู่ริมทางเลยแม้แต่ใบเดียว เรียกว่า สมศักดิ์ศรีเมืองสะอาด

คุณวิชัย อัมราลิขิต
นายกเทศมนตรีเมืองพนมเปญ

แน่ละ พนมเปญไม่ได้หยุดอยู่ที่เรื่องความสะอาด แต่ยังคงสร้างเมืองด้วยความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน คุณวิชัย อัมราลิขิต นายกเทศมนตรีเมืองพนมเปญ คนปัจจุบัน ย้อนอดีตเมื่อครั้งที่เริ่มเข้ามาบริหารท้องถิ่นเล็กๆ แห่งนี้ว่า “ผมเข้ามารับตำแหน่งตั้งแต่ปี 2530 ในสมัยนั้นกรมการปกครอง ส่งนักพัฒนาชุมชนเข้ามาทำงานร่วมกับท้องถิ่น หลายคนมองว่านักพัฒนาชุมชนไม่มีความจำเป็น แต่ผมเห็นว่าเป็นตำแหน่งงานที่สำคัญ เพราะการจะพัฒนาเมืองให้มีความยั่งยืน ต้องเริ่มจากการมีส่วนร่วมของประชาชน และพัฒนาชุมชน สามารถสร้างกระบวนการเหล่านี้ให้เกิดขึ้นได้ เป็นเสมือนแขนขาของผู้บริหาร ที่จะนำนโยบายและภารกิจของเทศบาลลงไปสู่ชุมชน เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและท้องถิ่น การทำงานของผมจะเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะฉะนั้นถ้าเราดึงประชาชนให้มามีส่วนร่วมในการทำงานได้แล้ว เราสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ในทุกมิติ ทั้งเรื่องสิ่งแวดล้อม ชุมชน สังคม และเศรษฐกิจ ผมดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตลอด”

การจัดกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น และร่วมติดตาม ประเมินผล เป็นกลยุทธ์หลักในการขับเคลื่อนงานพัฒนาของเมืองพนมเปญ นี้ยังไม่รวมถึง การพัฒนาศักยภาพแกนนำในการขับเคลื่อนกิจกรรม และการสนับสนุน ส่งเสริม และให้คำปรึกษาทางวิชาการกับชุมชนในด้านต่างๆ คุณวิชัย พูดถึงวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า “เราจะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ และตัดสินใจ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถวางแผนบริหารจัดการชุมชนของตนเองได้ ในการทำแผนของเทศบาล เราจะยึดแผนของชุมชนเป็นหลัก โดยให้ประชาชนในชุมชนไปทำประชาคมกันว่าเขาต้องการที่จะเห็นชุมชนของเขาเป็นอย่างไร เราค่อยๆ สอนให้เขาคิด วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของชุมชน รวมถึงอุปสรรคและแรงสนับสนุนจากภายนอกที่จะเข้ามาช่วยเสริมความแข็งแกร่งให้กับชุมชน เมื่อเขาคิดเป็นเขาก็จะสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุด ที่เหลือเทศบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ทำหน้าที่ส่งเสริม และสนับสนุน ทำให้เราสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง”

ณ วันนี้ พนมเปญสามารถพัฒนาเมืองได้ครอบคลุมทุกมิติของการเป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน เช่น ในมิติของการเป็นเมืองอยู่ดี ที่ได้เข้ามาดูแลเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน แก้ไขปัญหาชุมชนแออัดและการจัดการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย จัดการเรื่องการศึกษาและพัฒนาเศรษฐกิจ ในมิติของคนมีสุข ส่งเสริมการมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรงให้กับประชาชน เช่น การจัดหาเครื่องออกกำลังกายและจัดสรรพื้นที่เพื่อใช้เป็นลานกีฬาซึ่งกระจายอยู่ทุกมุมของเมือง ใช้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นกลไกในการดูแลสุขภาพของชุมชน และในมิติของสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ก็มีการจัดการกับปัญหามลพิษ เพิ่มพื้นที่สีเขียว และรณรงค์ให้ทุกคนช่วยกันประหยัดพลังงาน ฯลฯ และนี่คือตัวอย่างของพนมเปญ พัฒนา

มีขยะต้องจัดการ

เมื่อ 30 ปี ที่ผ่านมา พนัสนิคมมีปัญหาลิ่งแวดล้อมค่อนข้างเยอะ โดยเฉพาะปริมาณขยะที่มีจำนวนมาก ประชากรในเวลานั้นอยู่ที่ประมาณ 12,000-13,000 คน แต่ปรากฏว่ามีปริมาณขยะวันต่อสูงถึง 25 ตัน ถ้าเทียบกับค่าเฉลี่ยการก่อขยะของคนหนึ่งคนซึ่งอยู่ที่ประมาณ 1 กิโลกรัมต่อวัน ถือว่าชาวพนัสนิคมสร้างขยะคนละ 2 กิโลกรัม ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ ความสงสัยจึงเป็นจุดเริ่มในการค้นหาที่มาของปริมาณขยะจำนวนมาก แล้วก็พบว่ามีการนำขยะจากพื้นที่รอบนอกเข้ามาทิ้ง เพราะในเขต

เทศบาลมีถังรองรับขยะไว้บริการ นั่นจึงเป็นที่มาของโครงการถนนปลอดถังขยะ จากเดิมที่เคยต้องใช้งบประมาณซื้อถังขยะปีละหลายร้อยใบ ก็เปลี่ยนมาส่งเสริมให้ชุมชนคัดแยกขยะ มีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ และทางเทศบาลยังได้จัดหาถังสำหรับแยกขยะเปียก และขยะแห้ง แจกจ่ายให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล เมื่อถึงเวลาที่รถขนขยะของเทศบาลมาเก็บ ก็ให้ชาวบ้านนำขยะที่คัดแยกแล้วจัดเก็บให้มิดชิดนำมาตั้งวางไว้ เพื่อรอให้เทศบาลมาเก็บและนำไปกำจัดต่อไป สำหรับขยะรีไซเคิล จะมีการรับซื้อขยะรีไซเคิลทุกวันๆ 30 ของเดือน โดยจะมีการกำหนดจุดรับซื้อไว้ 2 จุด ตรงบริเวณหน้าวัดเกาะแก้ว นครสวรรค์ และหน้าคิวรถกรุงเทพ รวมถึงมีการกำหนดจุดรวบรวมขยะอันตรายไว้ 12 จุด กระจายอยู่ในแหล่งชุมชนและพื้นที่ของหน่วยงานราชการหลายแห่ง

นอกจากนี้ยังได้มีการทดลองนำขยะอินทรีย์มาทำปุ๋ยหมัก โดยเจ้าหน้าที่รักษาความสะอาดจะจัดเก็บเศษผัก ผลไม้จากตลาดสด หรือตามร้านขายผักผลไม้้นำมาทำปุ๋ยหมัก ซึ่งช่วยลดปริมาณขยะอินทรีย์ลงได้วันละ 0.597 ตัน หรือประมาณเดือนละ 17.93 ตัน นอกจากนี้ปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ ยังนำมาใช้ปลูกพืชผักสวนครัวภายในศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงของทางเทศบาล บางส่วนก็ใช้สำหรับบำรุงต้นไม้ที่อยู่ในเขตเทศบาล พืชผักที่ปลูกได้ในศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงยังช่วยสร้างรายได้และลดค่าใช้จ่ายให้แก่พนักงานด้วย

ชุมชนย่อยที่ 10 เป็นชุมชนที่ร่วมตัวกันก่อตั้งกลุ่ม “เซฟเดอะเอิร์ท ชุมชน 10 รักโลก” เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมไว้ให้คนในชุมชนได้ใช้ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากสมุนไพรพื้นบ้านและขยะอินทรีย์ ซึ่งจะนำมาหมักกับน้ำจุลินทรีย์กลุ่มสร้างสรรค์ (EM) เพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ดีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการใช้ EM ให้แก่คนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ให้นำหัวเชื้อจุลินทรีย์มาขยายเพื่อเพิ่มปริมาณ แล้วนำไปเทลงในท่อระบายน้ำในครัวเรือนของตนเอง ช่วยลดปัญหากลิ่นเหม็นและปัญหาน้ำเน่าเสีย

“ผลิตภัณฑ์ของเรา ไม่ว่าจะเป็น แชมพูสระผม น้ำยาถูพื้น น้ำยาล้างจาน หรือ สบู่อาบน้ำ ที่เกิดจากการหมักเปลือกผักผลไม้ที่เหลือใช้กับน้ำ EM เป็นสารสกัดจากธรรมชาติ จุลินทรีย์ที่เกิดจากกระบวนการผลิตมีประสิทธิภาพในการช่วยสลายคราบไขมันและสิ่งสกปรกในท่อระบายน้ำ ดังนั้นจึงช่วยลดการอุดตันของท่อระบายน้ำ น้ำใช้ที่เกิดจากการชะล้างจากผลิตภัณฑ์ของเราจึงไม่ทำให้น้ำเน่าเสีย ซึ่งเท่ากับว่าเราช่วยลดการปล่อยน้ำเสียลงสู่ท่อระบายน้ำ และช่วยลดสารเคมีตกค้างในดินและแหล่งน้ำให้น้อยลง”

คุณจิราพร พุ่มจำปา
ประธานกลุ่มเซฟเดอะเอิร์ท

โรงเรียนต้นแบบ ขยะเหลือศูนย์

ที่โรงเรียนเทศบาล 1 ศรีกิตติวรธรรมานุสรณ์ คือ ต้นแบบในการสร้างการมีส่วนร่วม โดยดึงภาคการศึกษาให้เข้ามาช่วยในเรื่องการปลูกสร้างจิตสำนึกให้กับเด็กๆ ได้รู้จักการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง ผ่านการเรียนรู้ในลักษณะของฐานการเรียนรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ และการนำขยะไปต่อยอดให้เกิดประโยชน์ เช่น ฐานการเรียนรู้รู้ธนาคารขยะ การทำน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมัก การปลูกผักปลอดสารพิษ การอนุรักษ์พืชสมุนไพร โดยฐานการเรียนรู้ทั้งห้าจุดนอกจากช่วยปลูกฝังจิตสำนึกในการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางให้แก่เด็กๆ แล้ว ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยลดปริมาณขยะในโรงเรียนลงได้มาก

สิบลูกเอกรัตน์ แดงยั้งยืน รองผู้อำนวยการโรงเรียน บอกว่านอกจากฐานการเรียนรู้แล้ว นโยบายในการป้องกันการเกิดขยะในโรงเรียน ก็เป็นมาตรการที่ช่วยลดขยะในโรงเรียนลงได้มาก เช่น การเปลี่ยนมาใช้จาน ชาม และแก้วน้ำ ที่นำกลับมาใช้ซ้ำได้ทดแทนการใช้โฟมและถุงพลาสติก หรือการกำหนดให้โรงเรียนเป็นเขตปลอดโฟมและถุงพลาสติก โดยขอความร่วมมือกับร้านค้าที่ขายอาหารภายในโรงเรียนให้งดใช้โฟมและถุงพลาสติก แล้วหันมาใช้วัสดุธรรมชาติ อย่าง ใบตอง หรือ จาน ชาม ที่สามารถล้างและนำกลับมาใช้ใหม่ได้แทน สิบลูกเอกรัตน์ ยังบอกอีกว่า หัวใจสำคัญของการจัดการขยะของโรงเรียน คือ จัดการตั้งแต่ต้นทาง และป้องกันไม่ให้เกิดขยะ เช่น เด็กๆ ทุกคนจะมีแก้วน้ำส่วนตัว เพื่อลดปริมาณขยะจากขวดน้ำพลาสติก หรือถ้าเกิดขยะแล้วก็ต้องรู้จักจัดการ เช่น นำไปคัดแยก หรือนำไปแปรรูปแล้วเอากลับมาใช้ใหม่ หรือการนำขยะมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น นำไปทำปุ๋ย หรือน้ำหมักชีวภาพ ปริมาณขยะในโรงเรียนลดลงไปมาก จากที่แต่ก่อนในแต่ละเดือนมีมากกว่าพันกิโลกรัม พอเริ่มบริหารจัดการขยะกันอย่างจริงจัง ขยะเหลือแค่เดือนละร้อยกว่ากิโลกรัมเท่านั้น

จากการที่ชุมชนและสถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางทำให้ปริมาณขยะในภาพรวมของเทศบาล ที่แต่ก่อนมีถึงวันละประมาณ 25 ตัน ตอนนี้เหลือเพียงวันละประมาณ 15 ตันเท่านั้น

บิตนไม้ต้องดูแล

“เมือง” ไม่ใช่เพียงพื้นที่ที่มีแค่อาคารบ้านเรือน และสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ยังคงประกอบไปด้วย พื้นที่สีเขียว ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สำคัญต่อการพัฒนาเมืองให้ยั่งยืน ช่วยรักษาสมดุลของระบบนิเวศเมือง และบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ประมาณกันว่า สัดส่วนของพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองเพื่อบริการประชาชนควรมีไม่น้อยกว่า 5 ตารางเมตรต่อประชากร 1 คน ด้วยความสำคัญของพื้นที่สีเขียวนี้เอง ทำให้หลายเมืองหันมาให้ความสำคัญกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวกันมากขึ้น สำหรับพหุสนนิคมได้เริ่มสำรวจพื้นที่สีเขียวและขึ้นทะเบียนต้นไม้ที่มีขนาดเส้นรอบวงตั้งแต่ 14 เซนติเมตรขึ้นไป และจัดทำแผนผังต้นไม้ทุกต้นที่อยู่ในเขตเทศบาล

ในการออกสำรวจต้นไม้ได้ชาวบ้านและเด็กๆ เยาวชนเป็นเรี่ยวแรงสำคัญในการเก็บข้อมูล ตั้งแต่การวัดเส้นรอบวง ความสูง และจัดทำแผนที่ จากการสำรวจมีต้นไม้ใหญ่ที่ขึ้นทะเบียนทั้งหมด 4,120 ต้น มีพื้นที่สีเขียวทั้งหมดประมาณ 529 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 30 ของพื้นที่เทศบาล หรือมีสัดส่วนของพื้นที่สีเขียวต่อประชากร 1 คน อยู่ที่ 7 ตารางเมตร ซึ่งถือว่าสูงกว่ามาตรฐาน และยังสูงกว่าเมืองใหญ่อีกหลายแห่งในประเทศไทยด้วย พื้นที่สีเขียวทั้งหมดนี้สามารถดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ได้ปีละ 3,020,643.17 กิโลกรัม ถ้าใช้พื้นที่สีเขียวเป็นตัวชี้วัดการเป็นเมืองน่าอยู่ ก็ต้องบอกเลยว่า คนพหุสนฯ อยู่ดี มีสุข แน่นนอน

การจัดกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การพัฒนาเมืองพหุสนฯ ครอบคลุมทุกนิยามของความเป็นเมืองยั่งยืน “เมืองพหุสนฯ ที่พัฒนา” อย่างต่อเนื่องบนกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาค จึงเปลี่ยนจากเมืองสะอาด กลายเป็นเมืองอยู่ดี คนมีสุข และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ได้อย่างเช่นทุกวันนี้

Key of Success

ปัจจัยความสำเร็จ

- สร้างเมืองด้วยการจัดกระบวนการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น และติดตามประเมินผลร่วมกัน

เทศบาลตำบล เรณูนคร เมืองเมือง รอบทิศ

เรณูนครเป็นเมืองเล็กๆ ริมฝั่งโขง ตั้งอยู่ใน จ. นครพนม คนเรณูนครเป็นชาวไทย สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษซึ่งอพยพข้ามโขงมาจากเมืองวังในเขตประเทศลาว และมาตั้งบ้านเรือนที่ฝั่งไทยบริเวณบ้านทุ่งหวายหรือบ้านดงหวาย แขวงเมืองนครพนม และให้ชื่อบริเวณนี้ว่า “เมืองเว” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 จึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเป็น “เมืองเรณูนคร” ขึ้นกับเมืองนครพนม จากอดีตจนถึงปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวเรณูนครยังคงเรียบง่ายและรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้เป็นอย่างดี ทั้งศิลปะการแต่งกาย ภาษา และการแสดงพื้นบ้าน รวมถึงยังมีความเชื่อโบราณที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน แต่สิ่งที่ทำให้เรณูนครน่าอยู่และกลายเป็นมนต์เสน่ห์ให้ผู้ที่มาเยือนต้องหลงใหลมากขึ้น เห็นจะเป็น อัญมณีไมตรี ความเอื้ออาทร และการถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน

เทศบาลขนาดเล็ก

วิสัยทัศน์ : เมืองไร้มลพิษ ทุกชีวิตมีสุข อนุรักษ์วัฒนธรรม

ประชากร : 4,700 คน ชุมชนในเขตเทศบาล : 9 หมู่บ้าน

ขนาดพื้นที่ : 2.40 ตารางกิโลเมตร

ท่วงทำนองเพลงในจังหวัดสุพรรณภูมิที่มีเสียงแคน
พลิวไหวสอดประสานไปกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีก
หลายชนิด ค่อยๆ ดังขึ้น ก่อนที่ขบวนชายหญิงในชุด
พื้นเมืองสีน้ำเงินขลิบแดงจะออกมารำฟ้อนตามแบบฉบับ
ผู้ไทยเรณูนคร ด้วยลีลาเอื้องอย่างประกอบจังหวะของ
คู่หนุ่มสาวที่กระเช้าแห่และหยอกล้อกันไปมาอย่างเป็น
ธรรมชาติ โดยไม่ยึดติดกับความพร้อมเพียงตามแบบแผน
สากลของนาฏลีลา ทำให้ฟ้อนผู้ไทยดูสนุกสนานน่าชม
ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของนาฏศิลป์พื้นบ้านแห่งนี้
เมื่อถึงคราวที่ต้องต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ฟ้อนผู้ไทยก็
จะถูกหยิบยกให้เป็นส่วนหนึ่งในพิธีการบายศรีสู่ขวัญ สร้าง
บรรยากาศอันอบอุ่น และน่าประทับใจให้แก่ผู้ที่มาเยือน
ฟ้อนผู้ไทยเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกทางวัฒนธรรม
ที่สะท้อนวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สืบทอด
ต่อกันมาอย่างยาวนาน และแน่นอนว่าความเป็นชาติพันธุ์
เดียวกันของชาวเรณูนครยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับ
การพัฒนาท้องถิ่น ทำให้เทศบาลตำบลเรณูนครเกิดการ
พัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน โดยอาศัยต้นทุนทางวัฒนธรรม
เป็นจักรกลในการขับเคลื่อน

“จุดแข็งของเรณูนคร คือ เรามีทุนทางวัฒนธรรมเข้มแข็ง
และโดดเด่น เพราะเรามีการสืบทอดขนบธรรมเนียม
ประเพณี วัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน แต่วัฒนธรรมที่ว่าไม่ได้
มีความหมายเพียงแค่ศิลปะการแสดง หรือ ผลผลิต
ทางวัฒนธรรมอย่าง ภาษาและการแต่งกายเท่านั้น แต่
ผมหมายถึง วัฒนธรรมได้หล่อหลอมให้ชาติพันธุ์ผู้ไทย
ของเรา มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ
วัฒนธรรมได้หลอมรวมความรู้สึกเป็นกลุ่มเป็นก้อน
และความเป็นพี่เป็นน้องให้เกิดขึ้น ทำให้เรณูนครกลายเป็น
เป็นสังคมแห่งการเอื้ออาทร สิ่งเหล่านี้เองที่ช่วยให้การ
จัดการเมืองบนกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
ทำได้ง่ายขึ้น เวลาที่มีกิจกรรมอะไร ชุมชนก็จะให้ความ

คุณศรีสุข แสนยอดคำ
นายกเทศมนตรีตำบลเรณูนคร

ร่วมมือ มาตุ้มมาโฮม มาช่วยกันทำอย่างพร้อมเพียง
นอกจากนี้เรายังใช้วัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่น มาต่อยอด
เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของ
คนที่นี่ดีขึ้น” คุณศรีสุข แสนยอดคำ นายกเทศมนตรี
ตำบลเรณูนคร อธิบายถึงการนำจุดเด่นด้านวัฒนธรรม
ของชาวผู้ไทยมาใช้ในการสร้างเมืองให้น่าอยู่อย่างยั่งยืน

แนวคิดในการจัดการเมืองเรณูนครไปสู่การเป็นเมือง
ยั่งยืนจะต้องคำนึงความสมดุลของหลายองค์ประกอบ
ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและ
วัฒนธรรม จึงเป็นที่มาของวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเรณูนคร
ให้เป็น “เมืองไร่เมลพิษ ทุกชีวิตมีสุข คู่วัฒนธรรม” ที่ใช้
การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของประชาชนและภาคี
เครือข่ายจากทุกภาคส่วนมาหนุนเสริม และสร้างการพัฒนา
ที่นำไปสู่ความเจริญอย่างยั่งยืน ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และ
ความสุขของคนในชุมชน แต่ก็ไม่ลืมที่จะรักษาคุณค่า
ทางวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าที่ช่วยยึดโยงความเป็น
ชุมชนของตนเองเอาไว้ด้วย

City in Focus

เมืองไรบลิช

เมืองปลอดขยะ และกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์

แม้ว่าเทศบาลตำบลเรณูนครจะเป็นเทศบาลขนาดเล็ก มีประชากรไม่ถึง 5 พันคน แต่ทุกๆ วันจะมีขยะที่ทางเทศบาลต้องนำไปกำจัดถึงวันละ 6 ตัน เนื่องมาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรอบๆ เขตเทศบาลไม่มีระบบจัดการกับขยะมูลฝอยในพื้นที่ที่ตนเองรับผิดชอบ จึงทำให้มีการนำขยะจากภายนอกเข้ามาทิ้งในเขตเทศบาล ประกอบกับตลาดสดเทศบาลตำบลเรณูนครเป็นตลาดค้าปลีกและค้าส่ง ทำให้มีพ่อค้า แม่ค้าจากพื้นที่อื่นนำขยะมาทิ้งในเขตเทศบาลเป็นจำนวนมาก เทศบาลจึงต้องรับภาระนำขยะเหล่านี้ไปกำจัด ซึ่งในแต่ละวันสามารถกำจัดขยะได้เพียง 5 ตัน ยังเหลือเป็นขยะตกค้างอีกประมาณ 1 ตัน และเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาขยะตั้งแต่ต้นทาง จึงส่งเสริมให้ชุมชนทั้ง 9 แห่งในเขตเทศบาล ลด

ปริมาณขยะตามหลักการ 3Rs (Reduce Reuse and Recycle) เช่น กิจกรรมขยะพิชแลกแต้ม กิจกรรมคัดแยกขยะในครัวเรือน โดยเทศบาลจะทำการรับซื้อขยะรีไซเคิลเดือนละ 1 ครั้ง และเปิดเป็นบัญชีเงินฝากให้กับสมาชิก นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์จากขยะรีไซเคิล โดยใช้เงินที่ได้จากการขายขยะรีไซเคิลมาจัดตั้งเป็นกองทุน กรณีมีสมาชิก หรือคนในครัวเรือนเสียชีวิตจะได้รับเงินสวัสดิการสงเคราะห์ ซึ่งจะหักจากสมุดคู่ฝากครัวเรือนละ 20 บาทต่อหนึ่งศพ ปัจจุบันมีสมาชิกในกองทุน 240 คน

กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ปริมาณขยะที่ต้องนำไปกำจัดมีปริมาณลดลง เกิดการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ และยังช่วยให้เมืองเรณูนครเป็นเมืองที่สะอาดสะอ้าน ช่วยลดมลพิษที่เกิดจากการจัดการขยะที่ไม่เหมาะสมได้มากทีเดียว

ถนนนี้มีรักปลูกผักกินเอง ซอยนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน

อีกมุมหนึ่งของคำนิยามว่า เมืองไร้มลพิษในบริบทของเรณูนครคือ การที่ทุกชุมชนมีพืชผักปลอดสารพิษไว้รับประทาน เป็นที่ทราบกันดีว่าผักผลไม้ที่ขายกันอยู่ทั่วไปในท้องตลาดเต็มไปด้วยสารตกค้าง หากสะสมในร่างกายเป็นจำนวนมากจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาวได้ จึงเป็นที่มาของการส่งเสริมให้ทุกบ้านปลูกผักสวนครัว โดยใช้พื้นที่ว่างที่มีอยู่ในบ้านให้เกิดประโยชน์ นอกจากนี้จะได้พืชผักไว้บริโภคแล้ว ยังเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและปรับภูมิทัศน์ในชุมชนให้ดูสวยงาม รวมถึงยังทำให้เกิดการแบ่งปันผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ให้กับบ้านข้างเคียง ต่อยอดสู่การเป็นสังคมแห่งการเกื้อกูลกัน

ชุมชนวัดป่าศิวิลัย เป็น 1 ใน 9 ชุมชน ที่เปลี่ยนพื้นที่ว่างของหมู่บ้านให้กลายเป็นแปลงปลูกผักขนาดใหญ่ที่ปลูกกันแบบไม่ใช้สารเคมี ปลูกกันเอง กินกันเองในชุมชน ปุ๋ยรดผักสูตรเด็ดทำมาจากน้ำหมักชีวภาพที่ผลิตได้เองจากขยะอินทรีย์ ถ้าเกิดโรคแมลงรบกวนก็ใช้สารสกัดจากผักต้นราชพฤกษ์มาฉีดพ่น โดยไม่ต้องพืงยาฆ่าแมลง จนตอนนี้ผลผลิตที่ได้นอกจากจะแบ่งให้เพื่อนบ้านยังเหลือมากพอไว้ขายสร้างรายได้ให้กับตนเองด้วย เป็นการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายในครอบครัว และยังเป็นการน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต

โรงเรียนต้นแบบ จัดการสิ่งแวดล้อม

มีการสนับสนุนให้โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูลเข้าร่วมกิจกรรมจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น การปลูกสร้างจิตสำนึกให้กับนักเรียนในเรื่องคัดแยกขยะ และการจัดการกับขยะประเภทต่างๆ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การทำน้ำหมักชีวภาพจากขยะอินทรีย์ รวมถึงมีการแปลงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การปฏิบัติ โดยให้นักเรียนได้รู้จักการพึ่งพาตนเอง เช่น การทำสวนสมุนไพร การปลูกพืชอินทรีย์ การเพาะเห็ด และการเลี้ยงไก่ไข่

ทุกชีวิตมีสุข

ข้อมูลทางสถิติพบว่าร้อยละ 10 ของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลป่วยด้วยโรคไต เบาหวาน และความดันโลหิตสูง ซึ่งถือว่ามีจำนวนสูงมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดที่มีอยู่ประมาณ 5,000 คน ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่มาจากพฤติกรรมการใช้ชีวิต เช่น การรับประทานอาหารที่มีไขมันและน้ำตาลสูง รวมถึงขาดการออกกำลังกาย ทางเทศบาลจึงได้ริเริ่มโครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภคและการดำรงชีวิต โดยรณรงค์ให้ทุกชุมชนในเขตเทศบาลหันมาบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ เลือกใช้สินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีการให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยผ่านทางอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีการตรวจคัดกรองเบาหวาน ความดันอยู่เป็นประจำ ปลูกฝังค่านิยมที่ดีในการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอให้กับประชาชนและจัดตั้งเป็นชมรมเพื่อส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดี เช่น ชมรมแอโรบิกเพื่อสุขภาพ ชมรมเต้นบาสโลป และชมรมปั่นจักรยาน ซึ่งจะรวมตัวกันปั่นจักรยานเป็นประจำทุกเช้าตั้งแต่ตีสี่ นอกจากนี้ยังมีโครงการป้องกันและควบคุมโรคต่างๆ ด้วย เช่น ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และควบคุมการระบาดของโรคไข้เลือดออก

เมืองคู่

ชาวผู้ไทยเรณูนคร เป็นชาติพันธุ์ที่มีศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งศิลปะ การฟ้อนรำและการแต่งกาย มีภาษาพูด ภาษาเขียนเป็นของตนเอง รวมไปถึงประเพณี ความเชื่อต่างๆ มากมาย ที่ยังคงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่ได้ไม่ใช่เพราะความบังเอิญ แต่เกิดจากความตั้งใจของทุกคนในชุมชนที่จะร่วมกันสานต่อวิถีอันงดงามของชาวผู้ไทยให้คงอยู่ เพื่อแสดงออกถึงรากเหง้าและความมีตัวตนผ่านทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

“เราพยายามรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของเราด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ สู่นักเรียนรุ่นหลัง มีการจัดฝึกอบรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมผู้ไทยอย่างต่อเนื่องให้กับนักเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลไปจนถึงมัธยมศึกษา และยังทำจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านวัฒนธรรม อย่างสม่ำเสมอด้วย เราให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้มาก เรามีลานวัฒนธรรมและโรงละคร เมืองเวของเราเอง ผมว่าคงไม่มีเทศบาลที่ไหนในประเทศไทยที่มีโรงละครแบบนี้ เราตั้งใจที่จะใช้พื้นที่บริเวณนี้เป็นศูนย์จัดแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยในเรณูนคร แยกไปใครมาก็จะได้รับการต้อนรับด้วยพิธีบายศรีสู่ขวัญ และชิมซบความงดงามอ่อนช้อยของฟ้อนผู้ไทยที่ลานวัฒนธรรมแห่งนี้”

คุณระพีพัฒน์ มหาโคตร ปลัดเทศบาลตำบลเรณูนคร
เป็นคนผู้ไทยเรณูนครมาแต่กำเนิด ทุกครั้งที่ท่านถ่ายทอดเรื่องราวของชาวผู้ไทย
สัมผัสเสียงจะเต็มเปี่ยมไปด้วยความภาคภูมิใจ

เยาวชนที่เพิ่งเสร็จจากการฟ้อนผู้ไทยในการต้อนรับคณะที่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บอกว่า “หนูเห็นการฟ้อนแบบนี้มาตั้งแต่หนูเด็กๆ ตอนแรกๆ ก็ไม่ได้สนใจอะไร แต่พอได้ไปเข้าค่ายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เขาสอนทุกอย่างเกี่ยวกับวัฒนธรรมของเรา ตั้งแต่นั้นมาหนูก็เริ่มสนใจ ตอนนี้ฟ้อนผู้ไทย กลายเป็นความสามารถติดตัวหนู และก็ยังสร้างรายได้ให้กับหนูด้วย”

ปัจจุบันมีการนำผลผลิตทางวัฒนธรรมมาสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้ชุมชน เช่น การพัฒนาเหล้าอุ (สุราพื้นบ้านที่ผลิตขึ้นจากข้าวเหนียวผสมเกล็ดแล้วหมักลงในไห จากนั้นปิดปากไหด้วยขี้เถ้าจนสนิท เวลาดื่มต้องเติมน้ำ แล้วใช้หลอดที่ผลิตจากไม้ไผ่ เจาะลงไปไหนแล้วดื่ม มักใช้ดื่มเพื่อต้อนรับแขกที่มาเยือน) ให้กลายเป็นสินค้าโอท็อปขึ้นชื่อของเมืองเรณูนคร และยังต่อยอดเป็นเหล้าอุพร้อมดื่มเพื่อให้สะดวกต่อการบริโภคและเป็นของฝาก หรือการพัฒนาหมู่บ้านโฮมสเตย์เรณูเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามแบบวิถีชนเผ่าผู้ไทยเรณูนคร หรือหัตถกรรมพื้นบ้าน เสื้อผ้าพื้นเมืองของชาวเรณูนคร ที่มีการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน เพื่อตัดชุดพื้นบ้านตามแบบฉบับผู้ไทยเรณูนคร ที่มีเอกลักษณ์และสวยงามออกจำหน่าย ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน (ผ้าพื้นเมืองผู้ไทยโดดเด่นที่ผ้าพันที่สีน้ำเงิน เมื่อนำมาตัดเย็บตามปลายแขน และสาบเสื้อมักตัดขอบด้วยสีแดง และมักจะปักลายดอกกุหลาบไว้ที่หน้าอก เพราะดอกกุหลาบเป็นสัญลักษณ์ของชาวเรณูนคร มีความหมายแทนความมั่งคั่งของคู่สาวเมืองนี้) ซึ่งทั้งหมดนี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสืบสานศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่ต่อไป

จะเห็นได้ว่าต้นทุนทางวัฒนธรรมและความเป็นชาวผู้ไทย ได้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สำหรับการพัฒนาเมือง ในด้านต่างๆ ตั้งแต่การจัดการสภาพแวดล้อมเมือง ด้วยการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ต่อยอดไปสู่เรื่องของ สุขภาพและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เรื่อยมา จนถึงการใช้พื้นฐานของวัฒนธรรมที่งดงามและแข็งแกร่ง มาสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้แข็งแกร่งจากภายใน ความเป็นเรณูนครที่เราเห็นในวันนี้ทำให้นึกถึงคำพูดของ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ว่า พ่อคนไทยเป็นพ่อนสร้างบ้านสร้างเมือง เพราะทุกครั้งที่นำออกแสดง เพื่อต้อนรับคณะที่มา ตรวจสอบราชการในเมืองเรณูนคร ลีลาความอ่อนช้อยงดงาม ของสาวผู้ไทยมักเป็นที่ประทับใจของแขกผู้มาเยือน อยู่เสมอ ทำให้โครงการพัฒนาต่างๆ ค่อยๆ หลั่งไหล เข้าสู่เมืองเล็กๆ แห่งนี้ เรียกว่า ขอถนน ได้ถนน ขอไฟฟ้า ได้ไฟฟ้า แม้เวลาจะล่วงเลยมาหลายยุคหลายสมัย แต่พ่อคนไทยก็ยังถูกใช้เป็นกลยุทธ์ในการสร้างเมือง เช่นเดิม เพียงแต่ในบริบทที่เปลี่ยนไปเท่านั้นเอง

Key of Success

ปัจจัยความสำเร็จ

- ใช้ความเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน และความรู้สึกเป็นที่ป็นน้องของคนในชุมชน เป็นตัวเชื่อมประสานให้เกิดความร่วมมือไม่ร่วมมือในการพัฒนา ขณะเดียวกัน ก็ใช้ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่มีอยู่เป็นทุนในการขับเคลื่อน เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นให้ยั่งยืน